

Tartalom

MÉCSSES A TE IGÉD

SCHALLER BERNADETT / Lélekre várva 161

TANULMÁNYOK

CHRISTIAN MÖLLER / Mi is a spiritualitás? 162

FIGYELŐ

BOGDÁNYI GÁBOR – FABINY TAMÁS / Evangélikus egyszeregy
mindenkinek 168

SÓLYOM ANIKÓ / Az Online Hittan – egy hittantanár szemével 172

KRÁMER GYÖRGY / Lépéselőny 173

BARTHA ISTVÁN / Kérdése van? Tegye fel egy lelkésznek! 174

REUSS ANDRÁS / Evolucionizmus – kreacionizmus
és az etikai következmények 176

GÖMBÖCZ ELVIRA / Néhány vonás a kreacionizmus és
a fundamentalizmus pszichológiai hátteréből 179

FABINY TIBOR (ID.) / Megemlékezés a Fébé nyolcvan évéről 182

TRAJTLER GÁBOR / D. Kiss János 184

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

FERENCZY ANDREA / Pünkösöd ünnepe 187

SZABÓ ANDRÁS / Pünkösöd 2. napja 189

FEHÉR KÁROLY / Szentháromság ünnepe 191

BREBOVSZKYNÉ PINTÉR MÁRTA / Szentháromság ünnepe után
1. vasárnap 194

KENDEH K. PÉTER / Szentháromság ünnepe után 2. vasárnap 197

LACKNER PÁL / Igehirdetés iktatási istentiszteleten 199

SCHALLER BERNADETT

Lélekre várva

*Ébredj fel, aki alszol, támadj fel a halálból,
és felragyog neked a Krisztus. (Ef 5,14)*

Ismertem egy lányt, aki 15 éve nagy hatással volt az életemre. Egy németországi pünkösdi gyülekezetből keveredett haza, hogy rendezze kapcsolatát édesanyjával és bepótolja az elmulasztott érettségit. Tizenhat évesen számomra igazi kalandnak tűnt az élete: egy fiú miatt „lelépett otthonról”, disszidált, majd egyszer csak ott állt 18 évesen elhagyottan egy idegen országban. Következésképpen a lejtő adott volt, csúszott is valameddig, ám ez a pünkösdi gyülekezet megállította. Én már úgy ismertem meg, mint megtért embert. Nem túlzok, ha azt mondom, kilógtott a gyülekezetből, az ifjúságból. Sok mindenről más véleménye volt, mint az evangélikus körökben megszokott. De volt egy hatalmas adománya: a lelkesége. Lelkesedett Jézusért, a gyülekezetért, s közben lelkesített minket is. Voltak közöttünk egyenetlenségek, tanításbeli feszültségek, ám a hitben nagyon megerősödtünk, mert a Lélek is kiáradt. Egy kis házikör alakult fiatal lányokból: kedden délutánonként találkoztunk. Megbeszéltük a hét eseményeit, majd ki-ki a maga szavaival imádkozott. Kicsit még most is mosolygok magamban, ha eszembe jut, milyen imádságok voltak ezek: erőteljes kegyességi különbségek mutatkoztak a csoportban. De minden különbözőség ellenére *közösség* lettünk.

5 éves lelkészi pályafutásomat néha kevésnek érzem, hogy nyilatkozni merjek valamiről – máskor pedig soknak, hogy szó nélkül hagyjak dolgokat. Most újra eszembe jutott ennek a lánynak az alakja, s nem véletlenül. Milyen jó lenne, ha megfáradt evangélikus gyülekezetek, lelkészek, ifjúsági csoportok észrevennék Isten küldötteit, akik ébresztőt fújnak, akárhonnán jönnek is közénk! Lehet tanulni tőlük, de nem csak módszereket és eszközöket, hanem lelkületet. Vagy még pontosabban: lelkességet. Büszkén tanítom én is a hittanosaimnak, mit jelent evangélikus egyházunk elnevezése, csak az a kár, hogy ha

megkérdézem tőlük, sosem jönnek rá maguktól... Ennél is nagyobb baj, ha a magyarázat után pedig nem érzik.

Ma, amikor „lefagyott országnak” titulálhatjuk magunkat, s a rendszerváltás lelkesedése már régen a múlté, még egy kis „légmozgásnak” is örülhetünk. Idős professzorunk a sokat emlegetett nehéz negyven évet „a meglátogatás idejének” nevezte. Én meglátogatásként gondolok arra a pár évre is, amikor a nyomás alól felszabadult örömmel vetettük bele magunkat az ifjúsági munkába. Isten Lelke lendületet adott, utána pedig erőt a folytatáshoz. Botorság lenne azt gondolni, hogy ma nem ad. Ma még sokkal jobban vágyakoznak az emberek az igazi emberi értékekre: szeretetre, törődésre, hűségre, s ezek mind Istenből fakadnak. Az egyháznak éppen ezért – e névleg keresztény, ám igencsak Istentől elidegenedett közegben – újra a krisztusi szóval, lelkülettel kell küldetését továbbvinnie.

Néha elszomorodom, amikor hittanosaim a pár hónappal azelőtt nagy átéléssel elmondott bibliai történetből semmire sem emlékeznek... Ám kimondhatatlanul jólesik, amikor elém szaladnak a folyosón, és szinte csimpaszkodnak belém. Ilyenkor arra gondolok, ha a túlterhelt kicsi agyakkal nem is boldogultam, a szíveiket talán elérem Isten üzenetével.

Mert úgy érzem, a legnagyobb csoda a lelkész szolgálatában egy szárba szökkenő magocska. Szinte félve írok erről az élményről, mert annyira bensőséges és egyben megrendítő, hiszen Isten jelenlététől átitatott. Ismét van egy fiatal lány, aki nagy hatással van az életemre. A megtérése, Istenre eszmélése olyan erővel és szeretettel hatja át szolgálatát, hogy elakad a szavam. Olyan számomra ez az élmény, mint a friss szellő a tavasz érkezésekor. Hozza magával az ismerős, finom illatot, ami mégis minden évben új. Telve van az áldás ígéretével, kiűzi a bezárkózás, a leállás, a minimalizálás telét.

Igyekszem most tőle tanulni, s hálás vagyok, hogy Isten nem hagy ringatózni a régmúlt vizein. Új idők, új lehetőségek – megújuló erő. Újdonsült munkatársak által...

CHRISTIAN MÖLLER

Mi is a spiritualitás?

Gondolatok egy divatszó valóságtartalmáról

Egy olyan fogalomnak szeretnék utánajárni, amely ma divatszó, annak ellenére, hogy csak nemrég létezik nyelvünkben. Ez a szó a spiritualitás. A francia dominikánus rendi teológiából ered, a *spiritualité* fogalmából. A katabatikus mozgalom így írja le ezt az alapfogalmát: „a Lélek testté lesz”; „a Lélek életforma lesz”; „a Lélek tetté lesz”.¹ A katabatikus magyarázat éppen ellentéte az anabatikusnak, amely szerint a spiritualizálódás a lelki dolgokban való elmerülést jelenti. Ha tehát a spiritualizálódást „lelkiesedésnek” fordítjuk, úgy a spiritualításra azt mondhatjuk: „testiesedés”. A *spiritualité* lényege, hogy a vallás formát nyerjen az életünkben, és gyakorlattá váljék. A spiritualitás a begyakorláshoz kötődik, sőt, a testgyakorláshoz. Üléshez és álláshoz, lélegzéshez és gyalogláshoz. *Repetitio est mater spiritualitatis*, mondhatnánk. Természetesen a spiritualitásnak vannak „rituáléi”, amelyek segítenek, hogy a valóság elrejtett oldalát felfedezzem, amely annál inkább elrejtőzik előlem, minél inkább a funkcionálisra és az anyagiasra koncentrálok.

A *spiritualitás* szó jelentése a 20. században oly mértékben kitágult, hogy ezzel a szóval ma mindent ki lehet fejezni, ugyanakkor semmit sem. Mégsem tudom elfogadni, hogy kikerüljünk ezt a szót, és átengedjük mindenféle *lelkek*nek. Meggyőződésem, hogy a teológiának és az egyháznak oda kell állni a spiritualitás mellé, mégpedig azzal a céllal, hogy legyőzze a *lelkeket*, amelyek a szóban és a szó körül összegyűltek.

Tanulmányom első részében azt mutatom be, micsoda győzedelmi menetben haladt a *spiritualité* a 20. században, és hogy mennyire inflálódott: ködös, mégis hatásos divatszó ma a spiritualitás. A második részben bibliai és reformátori gondolatok segítségével szeretném meghatározni a lelkek megkülönböztetését,² hogy a fogalom valós jelentése hozzáférhető legyen számunkra. A harmadik

részben gyakorlati példákat adok az evangélikus spiritualitás újrafelfedezéséhez.

I.

A francia dominikánus „spiritualité” lefordításának és elterjedésének fontos állomása volt és ma is az a taizéi közösség. „Küzdelem és kontempláció” a spiritualitás két oldala, amelyet a taizéi testvérek megélnek. Kétféle mozgásról van szó. Az egyik a küzdelem belülről kifelé irányuló mozgása, harc az igazságosságért, a békéért és a teremtett világ védelméért. A másik a kontempláció, a szemlélődés kívülről befelé tartó mozgása, amelyből a küzdelem lélegzethez jut és kitartást nyer. Ez a kétirányú mozgás teszi a spiritualitást olyan érdekesítővé, mivel egyaránt cselekvésorientált és meditatív, egyformán irányul befelé és kifelé. Ezzel szemben a „kegyesség”, legalábbis a pietizmusban való elterjedése óta már csak a befelé irányuló mozgást őrizte meg: „Édes Isten, tégy kegyessé (szelíddé), hogy a mennybe jussak!” Míg Mt 25,21 szép lutheri fordításában – „jól van, kegyes és hűséges szolgám”³ – a kegyes szó a tetterős oldalra vonatkozik, addig az 1984-es revízió mellőzte azt a „jól van, rendes és hű szolgám”⁴ megfogalmazás kedvéért. Sőt, ha lókereskedők „szelíd (kegyes) lóról” (frommen Pferd) beszélnek, az valójában kivénhedt gebe. Egyes szavak annyira megtépzottak és elhasználtak, hogy csak hosszú pihentetés után tudnak újra életre kelni. Ezek közé sorolom ma a kegyességet.

Az angol *spirituality* elterjedésének fontos állomása volt az Egyházak Világtanácsának 5. találkozója Nairobi-ban (1975), amely megfogalmazott egy üzenetet a világkereszténység számára. Ez programszerűen kimondja, hogy „új spiritualitás után sóvárgunk, amely átjárja terveinket, gondolkodásunkat és tetteinket”. A spiritualitás

¹ Vö. Anton Rotzette (hrsg. von): *Geist wird Leib. Theologische und anthropologische Voraussetzungen des geistlichen Lebens*. Köln, 1979. /Seminar Spiritualität 1./

² Vö. 1Kor 12,10

³ „Ei, du frommer und getreuer Knecht!”

⁴ „Recht so, du tüchtiger und treuer Knecht!”

itt is egyrészt az igazságosságért folytatott küzdelmet és a szegényekkel vállalt szolidaritást jelenti, másrészt azt, hogy ez a harc Isten Lelkének kérésében gyökerezik.

A Németországi Evangélikus Egyház létrehozott egy munkacsoportot, amelynek feladata volt kidolgozni az evangélikus spiritualitás új irányvételének lehetőségeit. Az evangélikus egyház tehát hivatalosan is felvette a spiritualitást a programjába, mert egyértelmű lett számára, hogy ez alternatívát jelent a „későprotestáns vagy egodalúan szó-, tett- vagy hangulorientált kegyességgel” szemben. A spiritualitás abban különbözik az evangélikus kegyesség szótól, hogy „összevonja a hitet, a kegyes gyakorlatot és az életvezetést”. Az egyház mai helyzetének legnagyobb problémája tehát a spirituális szükség, amelyet szervezetileg nem lehet megoldani, ugyanis a spiritualitás nem „csinálható”, de továbbadódik példák által, kísérés által, példaképek által és nem utolsósorban a Szentlélek működése által. A spiritualitás a hiteles tapasztaláson és a meggyőző életvezetésen múlik.⁵

Természetesen a Németországi Katolikus Egyházban is elterjedt a spiritualitás szó. Ám hogy a gyakori használatban mennyire inflálódott, azt jelzi az aacheni püspök, Klaus Hemmerle megfogalmazása a Német Püspöki Kar *Aus dem Geist leben. Hilfen zur Spiritualität der Laien im pastoralen Dienst*⁶ című 1983-as kiadványában: „Felteszem, hogy a spiritualitás szó a vallásos és egyházi témájú kiadványokban és publikációkban jó száz százalékkal gyakrabban fordul elő, mint 25 éve. De mit jelent ez a szó? Talán jót tenne, ha egy időre lemondanánk a használatáról, és valahányszor úgy véljük, ki kellene mondanunk, inkább arról a dologról beszélünk, amire gondolunk. Valószínűleg arra a felismerésre jutnánk, hogy sokszor spiritualitást mondunk, holott egyszerűen imára, a szentség befogadására, a Biblia olvasására, lelkigyakorlatra gondolunk”. De hozzáteszi: „persze teljesen nem lehet megszüntetni”. A spiritualitás több, mint amit mondunk vagy teszünk. A spiritualitás sokkal inkább az, amink nincs, amit Isten nekünk ajándékozik, és ami éppen mint ajándék válik saját erőnké, amelyből élünk, ami által kapcsolatba lépünk Istennel és az emberekkel. „Isten Lelkéből úgy élni, hogy benne épp magamból élek, Isten Lelkét úgy sajátomná tenni, hogy az engem személyesen formáljon és meghatározzon, ez a spiritualitás.”⁷

1983 óta a spiritualitás szó használata valószínűleg még száz százalékkal nőtt, de nem az egyházon belül vagy az egyházak között, hanem vallásközi használatban és a vallásos területen kívül egészen a terápiás területhez. Az teszi a távol-keleti vallásokat is olyan vonzóvá,

⁵ *Evangelische Spiritualität. Überlegungen und Anstöße zur Neuorientierung.* Vorgelegt von einer Arbeitsgruppe der EKD, Gütersloh, 1979.

⁶ Lélekből élni. Segítség a pasztorációban dolgozó laikusok spiritualitásához

⁷ *Aus dem Geist leben. Hilfen zur Spiritualität der Laien im pastoralen Dienst.* Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz (Arbeitshilfen; 33). Bonn, 1983. 13 k.

hogy a spiritualitás begyakorlását sokak számára egyértelmű, alapvető úton kínálják fel, amely a megtapasztalt én meghaladásához és a valóságos én megvilágosodásához vezet. Az ilyen utakért törni fogják magukat az emberek, elképzelhetetlen mértékű áldozatot hoznak értük. Hasonlóak a terápiás körök, ahol az önfejlesztés és az önmegvalósítás új utait keresik a hétköznapi tudatosságon túl. Ennek a keresésnek szinte magától lett spiritualitás a neve. A zürichi pszichiáter, *Christian Scharfetter* 1992-ben kiadott *Übersicht für Berater und Therapeuten zum spirituellen Weg und seinen Gefahren*⁸ című művében azt írja, hogy „a spiritualitás belső magatartás, a korlátok közé szorított hétköznapi öntudat ápolása, fejlesztése, kiteljesedése, megnyitása az egón túlra; életvezetés, amely átlépi az individuum határait, transzcendentáló, ezért transzperszonálisnak nevezett tudati területre vezet. A spiritualitás olyan életet jelent, amely az Egyhez orientálódik, hozzá rendeli magát. A tudat, hogy az egyes individuum részesül az individuum fölötti létből, jelenti az önmegtapasztalást, hogy lényünk (atman) igazi természete, magja, szubsztanciája ez az átfogó Egy, amely nagyobb, mint minden emberi alak- és tulajdonságmegjelölés, amelyet éppen ezért alak nélkülinek, üresnek neveznek. A különböző kultúrákban különböző neveket visel, amelyek a megsejtettre utalnak.” A spiritualitás tehát pre-, illetve szuprakonfesszionális értelemben vett vallásos tudattagulás, amely „az Egyre irányuló figyelmes magatartás, gondos megfontoltság, amely minden egyedi formának rendszert és viszonyítási alapot ad.”⁹

Ezek természetesen nagyon általános meghatározások. Ám érthetővé teszik, mennyire átfogó lett a spiritualitás fogalma, és hogy mennyire elterjedt a kereszténység határain túl is. Értelmezhető még egyáltalán, ha a kereszténység lényegéről vagy csak valami lényegiről beszélünk benne? Kézenfekvőnek tűnik, hogy letegyünk egy ennyire inflálódott fogalomról, hogy a kereszténység lényegét bibliaiailag pontosabban, történetileg gondosabban, dogmatikailag precízebben, felekezetiileg élesebben határozzuk meg. Meggyőződésem, hogy ez az út mégis a kereszténység és az egyház gettósodásához vezet, amelynek során az egyházak régi igazságait a második évezred végén exegetikailag, történetileg, etikailag, a gyakorlatban még egyszer végigjártsszák. Ehelyett azt javaslom, hogy vegyünk tudomást a vágyódásról és az éhségről, amely a spiritualitás fogalmában megszólal. Vajon nem élmény utáni éhség ez? Autentikus, teljes élmény utáni vágyódás a széttöredezett, elidegenedett világban? Vajon nem vágyódás-e az egyesítő Lélek után a lélektelen, részekre szakadt világban? Az impulzusokkal és felhívásokkal színültig tele világ arra indít, hogy érzékölömet ne olyan lélek

⁸ Áttekintés tanácsadók és terapeuták számára a spirituális útról és annak veszélyeiről

⁹ Christian Scharfetter (hrsg. von): *Der spirituelle Weg und seine Gefahren.* Stuttgart, 1997.

felé nyújtsam ki, amelyik azonnal beindít, hanem afelé, amelyik engedi, hogy kipihenjem magam, vagy akár magamon kívül legyek az örömtől vagy boldogságtól, hogy így kívülről megszabadulva visszajussak önmagamhoz. Ezt és még sokkal többet hallok az egyre többfelé hallható, spiritualitást kérő kiáltásban, akár a kereszténységen belül, akár azon kívül. Megnehezítem a saját dolgomat azal, hogy nem dugom be a fületem e kiáltás hallatán. Sokkal inkább megértem, hogy Erlangenben *Manfred Seitz* vezetése alatt már 1980 óta létezik egy úgynevezett *Studium Spirituale* a gyakorlati teológiában, amely azt a célt szolgálja, hogy „képesse tegyen a lelkigondozásra, formát adjon a hitnek, elteljen teológiával”.¹⁰ És megértem a nemrég elhunyt egyháztörténész, *Gerhard Ruhbach* törekvéseit Bethelben, hogy a teológiai stúdiumoknak spirituális alakot adjon. Én magam is próbálkozom Heidelbergben lelkigondozással és gyülekezetépítéssel összekötött *Studium Spirituale* indításával.

Katolikus részről a dolgok már sokkal tovább fejlődtek, elsősorban a rendi főiskolákon, mint a ferencesek és kapucinusok münsteri filozófiai-teológiai főiskoláján, ahol 1979 óta működik spirituális intézet. Svájcban orvosok és pszichiáterek foglalkoztak interdiszciplinárisan és vallásközi jelleggel a spirituális úttal és annak veszélyeivel. Mivel az Egyesült Államokban a kereslet egyre inkább a „Pastoral Education” felől a „Spiritual Formation” felé irányul, az olyan főiskolák is, mint az atlantai Columbia Theological Seminary, képzőprogramokat indítanak „Spiritual Direction” címmel. Az atlantai program tartalmaz 4 bevezető egységet, 18 hetes kurzust a választott témából, 4 egység gyakorlatot és végül spirituális záródoklatot olyan lelki központokba, mint Taizé, Jeruzsálem vagy Santiago de Compostela. A hasonló kínálatok felsorolásának nem tudnánk a végére érni. A spirituális képzés utáni éhség óriási. Ha a teológia és az egyház nem törődik ezzel az éhséggel, akkor az más táplálékot fog találni az egyházon és a teológián kívül.

A spiritualitás fogalmának létrejöttéről és elterjedéséről szóló informatív gondolataim végén megkockáztatom egy lehetőség szerint átfogó definíció megfogalmazását arról, mi is a spiritualitás: nyitottság és befogadókészség a minket körülvevő valóság titkára, mégpedig a misztika módjában, ahogyan azt Gerhard Tersteegen éneke kifejezi: „Levegő, amely mindent betölt, amelyben mindig lebegünk, minden dolgok alapja és élete, alap és vég nélkül, titkok titka: elmerülök benned. Én benned, s te bennem, engeddd, hogy egészen eltűnjek, s csak téged lássalak és találjalak meg.”¹¹

¹⁰ Manfred Seitz: *Erneuerung der Gemeinde. Gemeindeaufbau und Spiritualität*. Göttingen, 1985.

¹¹ „Luft, die alles füllet, / drin wir immer schweben, / aller Dinge Grund und Leben, / mehr ohn' Grund und Ende, / Wunder aller Wunder: / ich senk' mich in dich hinunter. / Ich in dir, / du in mir, / lass mich ganz verschwinden, / dich nur sehen und finden.” Az „Itt az Isten köztünk” kezdetű ének (EÉ 280) magyarra le nem fordított versszaka.

II.

Bármennyire általánosságra törekszik a definícióm, Tersteegen híres énekével, az „Itt az Isten köztünk”-kel természetesen irányja a keresztény spiritualitás felé fordult anélkül, hogy gnosztikusokat, ezoterikusokat és másokat egyszersmind ki akarnék zárni. Mégis meg vagyok győződve, hogy a spirituális „piac” tág mezején ma csak az tud fennmaradni, aki a saját vallási hagyományának meghatározottságát lehetőség szerint minél megfelelőbben tudja kifejezésre juttatni. Például ha el tudja mondani, hogy őt mi teszi a minket körülvevő valóság energiái, rezgései és lelki ereje iránt fogékonyvá, befogadóvá, és hogy ezek milyen energiák, rezgések és lelki erők, illetve hogyan hatnak az emberre, és hogyan teszik lélekben jelenvalóvá. Mi a sajátossága a keresztény, sőt reformatori spiritualitásnak, ahogyan azt Luthertől tanulhatnánk? Ezzel a kérdéssel szeretnék rátérni a lelkek megkülönböztetésére, amely karizma azt a ködöt oszlatja el, amelybe ma ez a divatszó, a spiritualitás burkolódik.

Ahhoz szeretnék csatlakozni, amit Luther Márton döntőnek tartott a páli teológiában. Ő ezt „magnificare peccatum”-nak, a bűnök felnagyításának nevezte. Mit jelent ez a „magnificare peccatum”? A bűn lényege ellen irányul, amely igyekszik minél kisebbnek és jelentéktelenebbnek láttatni magát, hogy annál iszonyúbban terjedjen el, mint egy vírus, amely azért olyan veszélyes, mert elrejtőzve fejlődik ki. A bűnt felnagyítani egyrészt azt jelenti, hogy napfényre hozzuk és láthatóvá tesszük. Pál számára ez egyértelműen csak annál lehetséges, akit Isten számunkra bűnre tett, hogy *tőle* megtanuljuk, amikor bocsánatot kér azok bűneiért, akik nem tudják, mit cselekszenek. Jézus Krisztus keresztjén a szakadás és a széttöredezetség nyilvánvaló és látható lesz minden egyes ember természetében, persze anélkül, hogy azt magamon felismerném. Sőt mindent megteszek, hogy leplezzem a szakadást, elrejtsem, és magamat hibátlannak mutassam, és olyan ügyesen takarjam el a lelkeket, mint a testemet, hogy elérhetetlen legyen, és kívülről semmi se juthasson be, ami megsebezhetne. Épp ezek a kétségbeesett erőlködések mutatják meg a *homo in se invocatus*, aki minden elképzelhetőet megtesz annak érdekében, hogy körös-körül védett és fedett legyen. De pont ez a minden irányból való védettség és fedettség okozza a fojtogató levegőhiányt, amikor a Lélek oxigénje hiányzik, amely kívülről be akar jutni hozzám, és Istennel közös légzési ritmushoz akar vezetni. „Levegő, amely mindent betölt, amelyben mindig lebegünk, minden dolgok alapja és élete...” Minél jobban védem és takarom magam a világ felé, annál kevésbé tudom belélegezni Isten Lelkének engem körülvevő levegőjét, és annál fojtogatóbb lesz számomra az élet. A *magnificare peccatum* ellenben azt jelenti, hogy a bűnöket mint létem szakadásait felnagyítom és nyitva hagyom, és ez tesz majd áteresztővé és lélegzővé Isten Lelke és az engem körülvevő valóság titka számára. A *magnificare peccatum*

csak őbenne lehetséges, aki értünk bűnné, bűnössé lett. Más szóval a bűnt csak jó értelemben lehet felnagyítani, akkorává, hogy megbocsátassék (E. Jünger). Megbocsátott bűnöm gyógyító szakadássá lesz létemen, amelyen át Isten Lelke belém áradhat. Ezt tapasztalja meg Pál is: a tövisnek, amely folyton marja és szaggatja, benne kell maradnia a testében, és nem húzható ki, hogy a kegyelem, amellyel Krisztusban találkozott, továbbra is beléáradhasson. Ezzel a tövissel a testében Pál megengedheti magának, hogy gyöngé legyen, és megvallja: *amikor erőtlenségem volt, akkor vagyok erős.* (2Kor 12,10) Pál azért erős, mert lehet gyöngé, és nem kell többé bevakolnia a létén lévő szakadást. Ezért beléáradhat a *charis*, a kegyelem, amely benne karizmákat tesz nyilvánvalóvá, és éppen ez adja Pál spiritualitásának egyediségét.

Sokkal egyszerűbben fejezi ki Pál a spiritualitás mibenlétét, amikor Róm 6-ban megmutatja a szakadást, amely a keresztséggel jön a keresztény életébe. Hiszen a keresztségben Krisztussal együtt megfeszítettünk, eltemetettünk és feltámadunk, de mégis ebben a mulandó életben kell maradnunk; hogy életemet, amely a születéstől a halálig tart, keresztelje egy másik élet, amely a keresztségtől elér egészen az örök életig. És pont ez a szakadás, amelyet a keresztség okoz Pál életében, teszi számára lehetővé, hogy Róm 7-ben nyíltan megvallja és kimondja bűneit, egészen kétségbeesett kiáltásával: *Én nyomorult ember! Ki szabadít meg ebből a halálra ítélt testből?* A válasz már rögtön a 7. fejezet végén ott van, és a 8.-ban végleg, amikor arra tekint, aki a bűn szakadásain át, amelyeket Pál nyitva hagyott és felnagyított, be tud áradni az örök élet Lelkével és a bizonyossággal, amelyet Pál megvall: *meg vagyok győződve, hogy sem halál, sem élet... sem semmiféle más teremtmény nem választhat el minket az Isten szeretetétől, amely megjelent Jézus Krisztusban, a mi Urunkban.* (Róm 8,38–39)

A keresztény értelemben vett spiritualitás, ahogyan azt Luther *Augustinus* tanítványaként Pálnál újra felfedezte, szorosán összefügg a bűnelfedés legyőzésével. Mert a bűn elfedése, ami cselekedetekkel akarja a bűnt jóvátenni, megfojtja az embert, mivel nem hagyja nyitva Krisztusra tekintve azt a rést, amelyen beáramolhatna a Szentlélek gyógyító levegője. A bűn felismerése Luthernél és Pálnál csak a másik oldala a Krisztus felismerésének.

Luther *Melanchthon*hoz írt leveleiben egészen egyedi módon tárul fel, milyen is a gyakorlatban egy barát lelkiigondozása, amikor egy olyan gátlásos és magát minden oldalról védő embert kell rávenni, mint Melanchthon, hogy hagyja nyitva bűnét mint a létén való szakadást Krisztus műve előtt. „*Esto peccator et pecca fortiter, sed fortis fide et gaude in Christo, qui victor est peccati, mortis et mundi*” – így hangzik Luther klasszikus mondata, amelyet még az 1521. augusztus 1-i wartburgi élmény előtt ír, hogy a barátot és kollégát Wittenbergben rávegye: legyen olyan spirituális emberré, aki nyitva áll az erő előtt, amelyeket nem tud tervezni és irányítani, hiszen

ezek épp olyankor jönnek segítségére, amikor Krisztus előtt bűnösnek ismeri fel és vallja meg magát. Mert így nyitva fog állni a tervezhetetlen, az előidézhetségtelen és a meglepő számára, amely éppen a bűnök szakadásán áramolhat be.

Még ennél is drasztikusabban fogalmaz Luther, amikor barátjának, *Spalatin*nak ír, aki a választófejedelem udvaránál volt kancellár, és akit később Altenburg szuperintendensévé neveztek ki. Mint ilyenek naponta szembesülnie kellett a kicsinyes dolgok tömegével, ami ma is terheli a szuperintendenseket, mint a lelkészek lustasága, a házassági történetek stb. Mindez kétségbe ejtette Spalatin, aki magát okolta érte, olyannyira, hogy a felesége félteni kezdte, és Luthertől kért levélben segítséget. Milyen volt Luther lelkiigondozása?

„Úgy tűnik, kedves Spalatinom, hogy a bűn, a lelkiismereti válságok elleni vagy a törvény betartásáért való harcában nem tapasztalta meg a vigasztalást, vagy a Sátán kitörölt az emlékezetéből minden vigaszt, amiről az Írásban olvasott... Biztosan nagyon kis törekeny bűnös lehetett eddig, aki magát csak jelentéktelen bűnökkel vádolta. Ezért azt kérem alázattal, azért esedezem, hogy csatlakozzék hozzánk, nagy és kemény bűnösökhöz, nehogy Krisztust annyira kicsinek és jelentéktelennek ítélje, mint ha ő csak ködös gyermeki bűnöknel tudna segíteni. Nem, nem, az nem lenne jó nekünk, mert Isten őt Üdvözítőül küldte, aki egyedül tud és akar megszabadítani minket az igazi, nagy, nehéz és átkozott túlkapasoktól, gonosz tettektől, minden a földön valaha elkövetett iszonyatos bűntől. Így vigasztalt engem dr. Staupitz, amikor én is épp ebben a kórházban, ezzel a betegséggel feküdtem, mint ön most, és ahol, gondolom, a nagy szenvedéstől és fájdalomtól meg is haltam volna, ha ő nem vigasztalt volna. Ejj, mondta, kitalált, sőt festett bűnös akarsz lenni, de akkor az üdvösséged is csak elképzelt és festett lesz. Bele kell mélyedned a dologba, és elfogadni, hogy Krisztus igazi üdvözítő, te pedig igazi, nagy, átkozott bűnös vagy. Isten nem viccel, nem képzelt dolgokat, hanem saját Fiát küldi és adja értünk.” Ezt nevezem én *peccatum magnifican*tnak, a bűnök Jézus megbocsátásának fényében való felnagyításának, amikor meglátjuk Krisztus bocsánatának nagyságát, és ezért nyitva tartom, sőt megnyitom a létem szakadását – amelyet azzal is befoltozhatok, ha csak bábbűnökre, képzelt vagy festett bűnökre koncentrálok –, és éppen ezzel terelem el figyelmemet létem szakadásáról és megtépzottságáról, és irányítom a tekintetet az értünk bűnné lett Krisztusra. Ha leragadunk a pusztán moralizáló bűnértelmezésnél, az azt jelenti, hogy visszalököm az embert saját magához és hibáihoz, hogy azok még jobban összezúzzák, és így még inkább belesüllyed bűnébe és bűntudatába, ahogyan Spalatin és Melanchthon is. Ezzel szemben Luthernél a *magnificare peccatum* azt jelenti, hogy a bűnököt a megbocsátás fényében akkorára növelem, hogy már ne kelljen bántódom miatta, hanem fel tudjak nőni hozzá, s amely a kegyelmet nyert bűnösök kö-

zösségében velem összenő, és megbocsátott bűneimet szakadásnak tekinti létemen, amelyen keresztül a kegyelem belém áradhat. És mivel a felismert és megbocsátott bűnök nyitottá és áteresztővé, és ebben az értelemben spirituálissá tesznek, ezért hangsúlyozhatja Luther mindig újra: „Erős, izmos, vidám bűnösöknek kell lennünk!”

Akik pedig elbeszéltek a bűnök mellett, tehát a bűnökről megfélemlítve spiritualitásról beszélnek, már gyanút keltettek Lutherben is, aki őket rajongóknak nevezte. Azért volt szükségük a Lélekre, hogy bűneiket szépítgessék, és lelkiileg túlnőjenek magukon. Ebben az értelemben a spiritualitás vallási kenőanyag lenne, amellyel valóban elválasztom magam az engem körülvevő valóság titkától, hogy lemázoljam, ami a halálban félelmetes, hogy lesminkeljem a láthatatlanban, ami megijeszt, és „flower power”-rel vegyem körül magam, minden létező virággal, amit a legkülönbözőbb vallásokból szedegtettem össze nagy hirtelen. Ez a törekvésem azután kéz a kézben jár a legvadabb vallási próbatételekkel és meditációs technikákkal, amelyekkel akár véres sebeket is ejthetek magamon, csak hogy eltereljem figyelmemet arról a szakadásról, lételemnek töredezettségéről, amelyet Pál bűnnek nevez. Akkor azonban meg fogom próbálni átugrani a halált mint a bűn zsoldját, mondjuk a reinkarnációba vetett hittel, amellyel ma a németek 70%-a leplezni akarja a haláltól való félelmét. Természetesen ebben a kereszténység is bűnös, hiszen az elmúlt ötven évben annyira szekularizálta és etizálta magát, hogy adós maradt annak megmagyarázásával, hogy a bűnvallás a Krisztus megvallásának másik oldala, és így szinte minden spirituális tartalmát elveszítette.

III.

Végül engedjék meg, hogy átgondoljuk, hogyan is nézne ki a gyakorlatban, ha újra abban az értelemben gyakorolnánk a spiritualitást, ahogyan azt Luther a *magnificare peccatum*-ban gondolta, és amellyel a bűnvallás a Krisztus megvallásának másik oldala lett.

Luther számára ennek az lett az első folyománya, hogy a gyónás újra értékes és nélkülözhetetlenné lett, amellyel ő mindig újra és újra élt, személyesen vagy nyilvánosan. Az, hogy ma visszanyerhetnék-e a gyónást, nemcsak nekünk, evangélikusoknak, de a II. vatikáni zsinat óta a katolikus egyháznak is látszólag kilátástalan és reménytelen kérdése. Mégis szeretnék beszámolni egy egészen megdöbbentő gyakorlati kísérletről, amely a gyónást a lelkigondozásban elrejtve vezeti be újra, természetesen valamilyen profán elnevezés alatt, és így teszi kersetté. *Joachim Liebig* petershageni szuperintendens levele így szól:

„Már tizenhárom éve tartok templomunk sekrestyéjében hetente kétszer egyfajta fogadóórát. Időközben ez állandó program lett, és az »Ahol mindent elmondhatok« címet

kapta. Egyetlen egyeztetett időponttal kezdtem, amely mára két teljes délutánra nőtte ki magát a nagy érdeklődés miatt. Valószínűleg egy harmadikat is be kellene már iktatnom. Templomunk sekrestyéje elég nagy, és egészen egyértelműen szakrális jellegű. A templom oldalajtaján keresztül közelíthető meg. Általában 2-5 ember jön el. Nem szoktunk előre időpontokat egyeztetni. A sokéves tapasztalatra visszatekintve a beszélgetést keresőket három nagy csoportba tudnám osztani:

1. szakmai jellegű kérdések (a templomlátogatás, kazuáliák, mint például aranylakodalm bejelentése, keresztelelés vagy jegyesoktatás).

2. határozott teológiai kérdések (a tipikus bevezetés: amit mindig meg akartam kérdezni Öntől).

3. valódi lelkigondozói beszélgetések.

Az első két csoport tagjai az idő kb. 40%-át töltik ki, a látogatók 60%-a lelki problémával jön, túlnyomó részben házassági problémák, nevelési kérdések és hasonlóak miatt.

Mindig bebizonyosodik, hogy ami a legfontosabb, az egyrészt a teljes bizalmi helyzet, másrészt hogy bejelentés nélkül, teljesen zavartalanul beszélhetnek. Ehhez hozzájárul a helyiség szakrális jellege is. Ha többen érkeznek egyszerre, úgy a templomban várakoznak. Ezt a helyzetet többnyire megnyugtatónak és erőt adónak élik meg.

A sötét téli időszakban gyakran hallom, hogy a kivilágított sekrestye a biztonság és a védetség üzenetét sugározza, mert oda „csak úgy be lehet menni”. A sekrestyebeli beszélgetések gyakran családlátogatással folytatódnak. Mások egy adott krízis – mint például egy házassági probléma – idején látogatnak meg rendszeresen, ilyenkor a beszélgetés középpontjában általában a bűn kérdése áll. Tizenöt éves szolgálatom ideje alatt minden egyes gyónásra ezeknek a sekrestyebeszélgetéseknek a keretében került sor. A hatás újra meg újra megdöbbent. Nem ritka, hogy olyan emberekkel találkozom, akik mögött már „terápiás karrier” áll. Persze nagyon óvatosan kell kipróbálni, melyik szituációban van szükség új terápiára. Mégis nyilvánvaló, hogy a terápiás kezelések a bűn kérdését nem megfelelő módon dolgozzák föl. Isten bocsánatának kimondása sokak számára rendkívüli és mélyre ható élmény.

A sekrestyebeszélgetések hatósugara már messze túlnyúlik a gyülekezeten. Beutaló és egyeztetett időpont nélkül mondhatni valamit, ez fontos az embereknek. Még az egyháztól távoliak vagy a kiléptettek is élnek ezzel a lehetőséggel.”

A levélnek különösen egy mondata gondolkoztatott el: „Isten bocsánatának kimondása sokak számára rendkívüli és mélyre ható élmény.” Épp az adott reformáció korában új és nagy lendületet a gyónásnak, hogy Luther újra felfedezte a gyónást a feloldozáson keresztül. A feloldozás azt jelentette: az ember úgy kapta vissza a bűnét, hogy azon többé nem kellett gyötrődnie, hanem növekedni kezdett általa, mert az *felix culpá*vá, boldog bűnné lett. Éppen ez a különös abban, ahogyan Jézus megbocsát a házassá-

ságtörő asszonynak. Azzal emeli bűne fölé, hogy azoknak adja az asszony bűnét, akik őt meg akarják kövezni, amittől ők elejtik köveiket, mert elhangzik a mondat: *Aki köztettek bűntelen, az vesse rá az első követ.* Ezután Jézus képesnek tartja az asszonyt arra, hogy mindent megváltoztasson az életében a parancs által: *Menj el, és többé ne vétkezzél.* Éppen ez lenne tehát fontos, nemcsak a személyes lelkigondozásban, hanem az istentiszteletben is, hogy a feloldozást új formában a megszabadítás intézményévé tegyük, amely segít abban, hogy a lutheri felszabadító értelemben felnagyítsuk a bűnt, mert az megbocsátatik.

Nem lehetne ugyanígy az úrvacsorának is megadni az őt megillető mélységet, hogy a közös bűnvallás és az azt követő kérdések után – „vallod-e magadat bűnösnek, bánod-e igazán bűneidet, megbocsátottál-e, hiszed-e, hogy Jézus Krisztus megbocsát...” – olyan vacsora legyen, amely a feloldozás, a bűnök bocsánatának közösségébe visz? Ez éppen az ellentéte lenne a régi kérdésnek, amely arra vonatkozik, méltó-e az ember Krisztus testének és vérének vételére, amelyet Gruitenben még fel kellett tennem, hogy az úrvacsorára jövők közül kiválasszam a méltókat és a méltanokat.

„Ellenben a bűnüket meg nem bánók és a hitetlenek tudják meg, hogy bűneik megtartatnak.” Amikor 1976-ban Gruitenben a presbitérium egyetértésével leszámoltunk ezzel a gyónási szertartással, az az egész gyülekezetnek felszabadulás volt. Mégis ahhoz vezetett, hogy kiöntöttem a gyereket a fürdővízzel együtt, hiszen mindenemű gyónás és megbocsátás elhárult az úrvacsorához vezető útról, és így hiányzott a lehetőség, hogy a bűnbocsánat fényében éhezünk és ízleljük az úrvacsorában a feloldozást. Ez pedig hosszú távon az úrvacsora ellaposodásához vezet, amelyben az pusztán közösségi étkezés lesz, mintha a közösség önmagában már keresztény érték lenne. A kérdésem az: vajon nem a gyónás és a megbocsátás mellőzése az úrvacsorához vezető úton az, ami az evangélikus egyházban általánosan egyfajta bűnfelejtéshez vezetett? Hiszen ez úgy tekintett a bűnre, mint nyomasztó és megbetegítő teherre, holott ma már éppen az lenne a fontos, hogy felnagyítsuk a bűnöt Luther értelmében, és mint felszabadító dolgot újra felfedezzük istentiszteletünkben és lelkigondozási gyakorlatunkban, hogy így nyerjük vissza a spiritualitás evangélikus jellegét.

ÚJRA MEGJELENT

Visszhang

Imádságok, olvasmányok

2., javított kiadás
396 oldal, 124x183 mm, vászonkötés
Ára: 2300 Ft

ÚJRA MEGJELENT

A KÖTET KAPHATÓ

a Huszár Gál könyvesboltban,
a Luther Kiadó könyvesboltjában
(Budapest VIII. ker., Üllői út 24.)
és e-boltjában:
<http://bolt.lutheran.hu>,

vagy

MEGRENDELHETŐ A KIADÓTÓL:

Luther Kiadó,
1085 Budapest, Üllői út 24.
Fax: (1) 486-1229
e-mail: kiado@lutheran.hu

Ki ne vágyódna egy csendes órára, amikor nyugodtan gondolhat mindarra, ami vele történt, és eltöprenghet arról is, merre tart az élete? Szeretnénk kiszakadni ekkor a mindennapi küzdelmekből, hogy megpróbáljuk átélni azt a legmélyebb belső kapcsolatot, amely Istenhez és emberekhez köt, s amelyben az összetartozás érzése határoz meg mindent. Jó lenne, ha sokak számára adna lehetőséget ez a kötet arra, hogy mások imádkozó szavai vagy egy-egy kép segítségével erőt és hitet találjanak Isten községében. A kötetben 117 szerző 291, különböző élethelyzetekben született imádságát találjuk – színes fényképekkel illusztrálva.

BOGDÁNYI GÁBOR – FABINY TAMÁS

Evangélikus egyszerűség mindenkinék

„Az igen legyen igen, a nem pedig nem”

A római katolikus egyházban Szent Izidort tartják az internet védőszentjének. Ez az 560-ban, az Ibériai-félszigeten működő tudós volt az, aki a hellén alapokra épülő római műveltséget átmentette a középkor számára. Enciklopédikus tudása és szintetizáló képessége miatt választották őt az internet védőszentjének. Tőlünk, evangélikusoktól távol áll a szándék, hogy patrónust rendeljünk egy-egy régebbi vagy újabb jelenség mellé, de azért megbecsüljük a tudást és annak az Izidoréhoz hasonló alkalmazását. A felhalmozott óriási ismeretanyagban el kell ugyanis igazodni, szükség van továbbá a különféle hagyományok szintetizálására. Az internet ebben valóban óriási segítséget tud nyújtani.

Luther Mártont sem szeretnénk amolyan protestáns szentté avatni, de azt jó szível elismerhetjük vele kapcsolatban, hogy jól tudott élni kora technikai és informatikai eszközeivel. Azt is mondhatjuk, hogy igazi médiaszemélyiség volt. Gondoljunk csak arra, hogy mit jelentett a 95 tétel elterjedése szempontjából a nyilvánosság. A könyvnyomtatást is azonnal az evangélium terjesztése szolgálatába tudta állítani, hiszen ennek segítségével készülhettek a biblia- és kátékiadások. Aligha túlzás azt állítanunk, hogy ha Luther ma élne, akkor iratait habozás nélkül feltenné az internetre... Szólni kell még arról a hallatlanul kiterjedt levelezésről, amely a reformátorokat jellemezte: tudni akartak egymásról, a másik szolgálatáról, örömeiről és gondjairól, Európa bármely szögletében munkálkodtak is. Ezzel a szinte naprakész tájékozottsággal szinte a későbbi hírügynökségek alapjait tették le. De úgy is mondhatjuk, hogy az egymással levélben is kapcsolatot tartó reformátorok a maguk korának „fraternet”-ét teremtették meg...

E két egyháztörténeti példa után a gyökerekig, az evangéliumig kell visszamennünk. A Hegyi beszédben ezt mondja Jézus: *A ti beszédeitekben az igen legyen igen, a nem pedig nem.* (Mt 5,37) E mondatnak a számítástechnikára is alkalmazható érvényessége van. Közismert, hogy az információ alapegysége a „bit”. Ez az angol szó harapást jelent. A mérce tehát „egy harapásnyi információ”. A bit csak 0 vagy 1 lehet, azaz „nem” vagy „igen”. A számí-

tógép nyelve a kettes számrendszer, amelyben csak „igen” és „nem” létezik. E kettővel minden kifejezhető, akár csak a barkochbajátékban. Mire tanít mindez? Arra, hogy nem óvatos körülírásra, finomkodó fogalmazásra, tökélyre vitt, ám semmitmondó diplomáciai nyelvezetre van szükség, nem az „egyfelől – másfelől” ködösítésére, az „ámbár – noha – jóllehet” örök tompítására, hanem az „igen – igen” és a „nem – nem” egyértelműségére. Igen – igen, nem – nem: mindez olyan egyszerű, akár csak az egyszerűség. Munkánk nem véletlenül viseli az „evangélikus egyszerű” címet.

MOTIVÁCIÓ, CÉLCSOPORTOK

Online Hittan. Ezt a furcsán csengő nevet egy úttörő médiatermék viseli, amely a nap 24 órájában elérhető az interneten. Hittanórát tartanánk a világhálón? Még ennél is többet szeretnénk: megszólítani azokat, akiket érdekel az evangélikus egyház, kérdéseik vannak, de egy kicsit tartanak is a hivatalos egyháztól. A világháló kivételes lehetőséget biztosít a tapogatózó érdeklődőknek: az anonimitás rejtettségét egészen addig, amíg ki nem akar lépni belőle. Lehet érdeklődni, keresni és kérdezni. Akár egy lelkészről is, interneten keresztül. El lehet olvasni, mi történik a templomban, az istentiszteleten, hogyan készülünk az egyházi esküvőre. Meg lehet hallgatni egyháznak tanítását, videón megnézni egy lelkészavatást, végignézni a képeket a templom részéről, és megérteni, melyik mire való, mi az értelme.

Miért készítettük el az Online Hittant? Nem könnyű néhány mondatban összefoglalni, de talán az vezet legközelebb a motivációnkhoz, ha összehasonlítjuk álmaink egyházát a valóságos egyházzal. Minden lelkészben, sőt minden elkötelezett hívőben él egy kép álmaink egyházáról, ahol minden vasárnap tele a templom, és a gyülekezett tagjai aktívan szervezik a közösségi életet. Ebben az álomegyházban minden felnőtt hívő pontosan tudja az egyházi alkalmak rendjét és rendeltetését. A valóságos egyházban azonban ez nem így van: kevesen vannak, akik rend-

szereken járnak templomba – a nagy többség ritkán, évente egy-két alkalommal vagy még ennél is ritkábban vesz részt az istentiszteleteken. Életük fordulópontjain igénylik az egyházi szolgálatokat, a keresztséget, esküvőt, temetést, de az egyházzal csak sommás elképzeléseik vannak. Ezt egy kicsit szűgyellik is, hiszen hívőnek gondolják magukat, és egy hívőnek illene tudni, mit tanít és hogyan működik az egyház. De ki emlékszik már a konfirmációi oktatásra, és hol tud ma gyorsan utánanézni például az istentisztelet rendjének, mielőtt karácsonykor templomba megy? Mert jó lenne tudni, mit kell mondani, mikor kell felállni és hány alkalommal, ne kelljen szégyenkezni a többiek előtt, hogy még ezt sem tudja az ember...

Éppen azért találtuk ki az Online Hittant, hogy a „valóságos egyházba” tartozó többség, a templomból elmara- dozók, a konfirmációi órák tanítását elfelejtők is el tudjanak igazodni a hívő életben. Ne taszítsa őket, hogy az egyházzal való ritka kapcsolatuk miatt sok mindent elfelejtettek: legyen egy hely, ahol bármikor utánanézhettek a hit körüli elvi és gyakorlatias tudnivalóknak. Sőt felte- hessék kérdéseiket is, megőrizve az inkognitójukat. Egy régi film címét parafrázálva így is fogalmazhatunk: „Amit mindig tudni akartál az egyházzal, de sosem mer- ted megkérdezni.”

A cél tehát az, hogy kilépjünk a templom falai közül.

Gondoltunk azokra is, akik most tanulják a hívő életet: a hittanosokra, az egyházzal ismerkedő fiatalokra, jegye- sekre. Ők is remek útmutatást találhatnak internetes anyagunkban, hiszen egy sajátos, gyakorlatias rendszerbe szedve találják meg az egyházban való eligazodáshoz szükséges információkat.

Kikre gondoltunk még mindezekén túl? Az evangélikus médiastratégiában már évekkal ezelőtt elterveztük az On- line Hittan elkészítését. Kapóra jött az eMagyarország program, amelynek kapcsán az Informatikai és Hírközlési Minisztérium támogatásával tavaly 39 evangélikus egy- házköztségben nyílt eMagyarország pont. Bízunk benne, hogy az e-pontokba olyanok is betérnek, akiket nemcsak az internet érdekel, hanem egy kicsit az egyházunk élete is. Talán elcsodálkoznak rajta, micsoda templom az, amelynek az alagsorában nyilvános internetkávészó mű- ködik. És ha van bennük egy csöppnyi érdeklődés, inter- netes anyagunkkal is szeretnénk bemutatni, hogyan él és működik a Magyarországi Evangélikus Egyház. Ezt a tö- rekvést az eMagyarország programot elindító Informatikai Minisztérium képviselői olyannyira megértették, hogy az Online Hittan költségeinek háromnegyedét a Minisztérium támogatása biztosította.

HOGYAN AKARTUK ELKÉSZÍTENI?

Nyilvánvaló, hogy az evangélikus egyház életét és szolgál- latát bemutató ismeretterjesztő anyag elkészítése nem ke- vés munkával járt. A tavalyi év során rendszeresen talál-

koztunk az ötletmester Bogdányi Gábor vezetésével, összesen kilencen, ebből heten lelkészek. A közös munka során fokozatosan formálódott, milyen is legyen az Onli- ne Hittan. Három szempontot szeretnék kiemelni: legyen informatív, gyakorlatias és élvezhető. *Informatív*nak lenni egy internetes honlapon azt jelenti, hogy rövid és velős ré- szekre osztjuk fel az anyagot, egy-egy résznek igyekszünk frappáns címet adni, és áttekinthetővé tesszük a navigáci- ót annak érdekében, hogy egy újonnan érkező is pillana- tok alatt megtalálhassa az őt érdeklő témát. Nem szabad elfelejteni, hogy az interneten minden csak egy kattintás- nyira van: ha valakinek a terjengősség elveszi a kedvét, rögtön más honlapra fog kattintani, és meglehet, sose tér vissza oda, ahol korábban járt. Viszont ha sikerül meg- győzni arról, hogy itt értékes információkat talál, máskor is vissza fog térni, ha hasonló kérdései vannak.

A második szempont a *gyakorlatiasság*. Lelkész vol- tunk ellenére sem akartuk túlzásba vinni a teológiai ismer- retek közvetítését. Inkább arra figyeltünk, hogy a hétköz- napi hívők hétköznapi kérdéseire adjunk választ. Például olyan kérdésekre gondolunk, hogy „nőszülhetnek a pa- pok?”, „mi a különbség az egyházfő és az egyházi kö- zött?”, „hogyan zajlik egy evangélikus esküvő?” Fontos- nak tartottuk, hogy a különböző egyházi szolgálatok értel- mén, jelentőségén túl részletesen ismertessük a liturgiát, például hogy mi a keresztlő menete, ki mit mond, hogyan viselkedjünk. Kitértünk a felkészülés módjára is, aminek különösen az esküvő esetén van jelentősége: elkészítet- tünk egy jegyesoktatási vezérfonalat, kérdésekkel és a gondolkodást segítő vázlatlallal. Igyekeztünk feloldani az egyházi alkalmak és emberek túlzott misztifikálását: kü- lön fejezetben mutatjuk be a lelkész munkáját, feladatait, és beszélünk még az olyan tabutémákról is, mint például „mennyivel tartozom, lelkész úr?” A temetésről szóló feje- zetben szintén ritkán fölvetett témák kerülnek elő: körül- járjuk a halál kérdését és írunk a gyász folyamatáról. A gyakorlatiasságot még inkább hangsúlyozza, hogy az evangélikus hitről szóló összefoglaló az utolsó fejezetbe került, mintegy függelékként. Az utolsó fejezet azonban korántsem az utolsó helyet jelenti a sorrendben, csak annyit, hogy a hétköznapi érdeklődőt nem akartuk elri- asztani egy teológiai bevezetővel, de mindenképpen össze akartuk foglalni egyházunk tanítását egy érdekesítő szellemi kirándulás formájában.

Mindeddig a tartalmi szempontokról volt szó. Ha csak ennyiből állna az Online Hittan, puszta szöveget tettünk volna közzé az interneten. A világhálón szörfözők azon- ban nemcsak a jól megfogalmazott, informatív szövegeket igénylik, hanem a figyelemfelkeltő grafikát és a multimé- diás kiegészítőket is. Mi is megpróbáltunk élni a modern eszközökkel, és minél inkább *élvezhetővé* tenni ismeretter- jesztő anyagunkat. Hittanunk minden fejezete külön szín- árnyalatot és jelvényt, logót kapott. Az egyes témákhoz jellemző fényképeket válogattunk vagy készítettünk. Elké- szült a teljes hanganyag: az Online Hittan elejétől a végé-

ig meghallgatható! Ezzel kívánjuk segíteni a vak és gyénlátó érdeklődőket, hogy szűkösebb lehetőségeik ellenére is teljes egészében eljuthassanak hozzájuk az információk. Persze a hanganyagot bárki meghallgathatja, hiszen sokan nem szeretnek hosszan olvasgatni, és jobban oda tudnak figyelni a „hangos hittanra”. Ráadásul a hanganyag elkészítésével tovább bővítjük az alkalmazás lehetőségeit, például a klasszikus hittanórai felhasználás számára. Végül pedig, hogy az összefoglalók tárgyilagosságán túllépjünk, a fejezetek leíró anyagát interjúk, személyes beszámolók egészítik ki, amelyekben a témához kapcsolódó beszélgetést, vallomást olvashatunk el vagy hallgathatunk meg – kedvünk szerint. A multimédia eszköztárába tartoznak a videóillusztrációk, amelyekkel egy-egy témát igyekeztünk pontosabban megvilágítani, élményszerűvé tenni. Rövid videókat nézhetünk meg például a lelkészavatásról, az esküvőről, a konfirmációról, az istentisztelet egyes részéről, egy mozgássérülttáborról. A hang- és videóanyagok egyaránt kétféle tömörítésben érhetők el, a modemes és szélessávú internet-hozzáférésnek megfelelően.

TARTALMI ÁTTEKINTÉS

Tegyük egy virtuális kirándulást a www.onlinehittan.hu címen, és tekintsük át, miből is áll az elkészült ismeretterjesztő anyag! Tíz fejezetben dolgoztuk fel az evangélikus egyházzal kapcsolatos tudnivalókat: az első öt fejezet általános bevezetőként mutatja be egyházunkat, a gyülekezeti életet, a templom részeit, a vasárnapi istentiszteletet és a lelkész munkáját. Ezt követi a különböző egyházi szolgálati alkalmak bemutatása: keresztség, konfirmáció, esküvő és temetés. Végül hitünk alapvető tanításainak összefoglalója zárja a sort.

Kirándulásunkat kezdjük rögtön az első fejezetnél! Hogyan is mutassuk be a Magyarországi Evangélikus Egyházat a világháló vándorainak? Elsőként egyházunk szolgálati területeit foglaljuk össze, kezdve a mintegy 300 gyülekezetben zajló közösségi élettel. Beszélünk oktatási intézményeinkről, hiszen egyházunk az óvodától a felsőoktatásig minden szinten fontosnak tartja, hogy minél szélesebb körű képzést biztosítson a felekezeti oktatás iránt érdeklődőknek. A következő szolgálati terület a szeretetszolgálat, a bibliai intellem jegyében: *egymás terhét hordozzátok*. Szót ejtünk médiamunkánkról, az írott és elektronikus sajtóról, majd ökumenikus kapcsolataink számbavételével zárjuk a szolgálati területek felsorolását.

Sokan nem is tudják, mit jelent az, hogy „evangélikus”. Fontosnak tartottuk ezt tisztázni, ezért három rövid részben beszélünk arról, mi köze az evangélikusoknak az evangéliumhoz, mit jelent tulajdonképpen az evangélikusság, és miért nevezik lutheránusoknak is az evangélikusokat. Ezen a ponton úgy éreztük, beszélni kell Luther Márton életéről is. Dióhéjban összefoglaljuk Luther életét,

kezdve szerzetesi elhivatottságán, és folytatva a döntő toronyélménnyel. Írunk a 95 tételről és ennek következményeiről. Folytatjuk a bibliafordítással, majd beszélünk Luther családjáról és életművéről. Szinte mindegyik részhez nézhetünk a képeken túl videót is, és akiben további érdeklődés van, kapcsolópontokat talál a Luther életét bemutató honlapunkhoz.

Nem szabad megfélekednünk Luther munkatársairól és más reformátorokról sem. Ezért írunk *Melanchthon* munkájáról és az általa készített *Ágostai hitvallásról*, amelynek teljes magyar szövege elérhető már interneten, és egy kattintással elő is hívható. A lutheri reformáció magyar folytatása, hazánkbeli terjedése következik, megemlítjük *Dévai Bíró Mátyás* munkásságát, és írunk az éneklés protestáns gyakorlatáról. Beszélünk a lutheránus és kálvinista irányzatok szétválásáról és az ellenreformációról is. A nemzeti evangélikus egyházak összetartozása kapcsán mutatjuk be a Lutheránus Világszövetséget. Végül lutheránus identitásunk bemutatása kapcsán megemlékezünk a evangélikus derúról.

Az evangélikusságról szóló fejezet végének elmaradhatatlan tartozéka, hogy jelképeinkről ejtsünk néhány szót. Kevesen tudják, mit jelent a Luther-rózsa és honnan származik. Akik nem otthonosak egyházunkban, meglepődnek az „Erős vár a mi Istenünk!” köszöntésen is – nem árt egy kis magyarázat, hogy mindezek honnan erednek és mi a jelentésük.

Első fejezetünk részletes bemutatása után talán még jobban értjük, mit is akartunk az internetes hittannal: röviden és frappánsan összefoglalni egy adott témával (jelen esetben az evangélikussággal) kapcsolatos legfontosabb tudnivalókat. Álljon ez a fejezet példaként előttünk: a következő fejezeteket már nem ismertetjük ilyen részletesen, csak röviden mutatjuk be őket.

Az egyház gyülekezetekből áll. Evangélikusságunk átfogó bemutatása után helyi közösségi életünk középpontja, a gyülekezet következik. Beszélünk a különböző kiscsoportos alkalmakról: hittanóráról, gyermek- és ifjúsági összejövetelekről, bibliaórákról, gyülekezeti közösségekről. Kiemeljük, hogy az egyházközség életének középpontja az istentisztelet, ahol minden korcsoporthoz és érdeklődési körhöz tartozók találkoznak, és közösen élnek meg Istenhez tartozásukat.

A templom – Isten háza. Aki igazán meg akarja ismerni a templomot és érteni annak minden üzenetét, végig kell néznie a legapróbb részleteket is. Ennek jegyében kalauzoljuk az érdeklődőt „a pincétől a padlásig”, oltártól az orgonáig, szószéktől a harangig. Akik nem otthonosak a templomban, azoknak szólnak a templom otthonosságáról és szentségéről szóló részek és egy kis útmutató ahhoz, hogyan viselkedjünk a templomban.

Az istentiszteletről szóló fejezet a következő. Bevezettként ismertetjük az istentisztelet közösségi funkciót, majd dióhéjban áttekintjük történetét. Részletesen bemutatjuk a vasárnapi istentisztelet menetét, elmagyarázva a

különböző részek értelmét és jelentését. Ezek a magyarázatok még az aktív templombajárók számára is újdonságot jelenthetnek. Írunk a gyónásról és az úrvacsoráról, majd a gyakorlati tudnivalók után két interjúval zárjuk a fejezetet.

Hat napon át láthatatlan, a hetedikén érthetetlen – ez a régi mondás járja a lelkészekről. Hogy ne így legyen, és föloldjuk a lelkészek körül lengő misztikus homályt, megpróbáltuk bemutatni a lelkési munkát. Írunk a sokrétű feladatokról, amelyekkel egy lelkész foglalkozik, és fölvetünk gyakorlati kérdéseket, mint a korábban már említett „mennyivel tartozom, lelkész úr?” A lelkési hivatás bemutatását egy idős és egy fiatal lelkész személyes vallomása teszi teljessé. Ennél a résznél a filmes illusztrációt egy nyíregyházi lelkészavatás bemutatása jelenti.

A következő fejezetek az egyházi szolgálatokban igazítanak el. Mindenütt írunk a lényegről, például a *keresztség* értelméről és az alkalom pontos menetéről is. Kiemeljük azokat a pontokat, amelyekről általában keveset tudnak az érdeklődők: ilyen például a felnőttkeresztség. A *konfirmációról* szóló fejezetben ismertetjük az oktatás témaköreit is, így a világhálós anyag akár az egyéni felkészülés alapjául is szolgálhat. Hasonlóan részletes jegyesoktatási kérdéssor várja az érdeklődőket az *esküvőről* szóló fejezetben. Természetesen itt is leírjuk a templomi esküvő menetét, pontos liturgiáját, és beszélünk olyan összetett kérdésekről is, mint az ökumenikus esküvő és az elváltak esketése. Végül az *egyházi temetésről* szóló fejezetből megismerhetjük, hogyan gondolkodik a kereszténység a halálról, és ezt hogyan tükrözi vissza a temetés liturgiája.

Világhálós hittanunk sorrendben utolsó fejezete egy képzetlembeli kirándulásra invitál a *keresztény hit birodalmába*. Létünk alapvető kérdéseit vetjük fel, és keressük rájuk a hittünk által diktált és a Biblia által nyújtott választ. A szerető Istenről szóló üzenet megfogalmazásával jutunk el egészen a Jézussal való személyes kapcsolat lehetőségéig.

KIKNEK AJÁNLJUK AZ ONLINE HITTANT?

A virtuális kirándulás végeztével gondolkozzunk el azon, *kiknek érdemes felhívunk a figyelmét az Online Hittanra*. Mindenekelőtt a *célcsoportnak*, azoknak az evangélikusoknak, akik szívük mélyén fontosnak tartják hitüket és egyházhoz tartozásukat, de valamilyen okból ritkán jutnak el templomba, keveset vesznek részt egyházi szolgálatokon. Nem mozognak otthonosan az egyházi közegben, de szívesen keresnek választ kérdéseikre. Ők úgy használhatják internetes hittanunkat, mint egy virtuális lexikont, ahol gyorsan megtalálják a választ a kérdésekre.

Szívesen ajánljuk a világhálós hittant a *lelkészeknek*: használják gyülekezeti munkájukban! Vonják be a hittanoktatásba, adjanak diákjaiknak olyan feladatokat, amelyekre az internetes anyagban találják meg a helyes választ. Arra már most is van példa, hogy az egyházközségi

honlapok szerkesztői saját templomuk, tevékenységük bemutatásakor az Online Hittan leírásait, szócikkeit hívják segítségül. Bátorítunk mindenkit, hogy éljen a lehetőséggel, és használja fel a rendelkezésre álló gazdag információ kínálatot. A lelkészek munkáját segíti majd a *Lelkipásztor* közeljövőben megjelenő egyik száma, amelyben módszertani szempontból is tanácsokat adunk az internetes hittan használatához. A *Lelkipásztor* mostani száma pedig CD-melléklettel jelenik meg, így elérhetővé tesszük az Online Hittan anyagát azok számára is, akik nem rendelkeznek interneteléréssel.

A hittanoktatáson túl más területeken is bevethető a világhálós anyag: példaként említeném a *jegyesoktatási vezérfonalat*, amelyet éppen azért dolgoztunk ki, hogy a jegyesek akár egyénileg, akár a lelkésszel közösen gondolkozhassanak el életük fordulópontjának kihívásain. Hasonlóképpen a felnőttkeresztségre és a konfirmációra való felkészítés során is adható házi feladatként egy virtuális kirándulás a világhálós hittan anyagában.

STATISZTIKA ÉS INTERAKTIVITÁS

A fogadtatásról: az Online Hittan 2004 karácsonyára készült el, nyilvános hirdetése pedig az idei év elején kezdődött. Adataink szerint az eltelt két hónapban mintegy 5500-an látogatták meg internetes hittanunkat, és összesen mintegy 60 ezer oldalt néztek meg. Ez azt jelenti, hogy általában nem hagyták ott rögtön a világhálós hittant, hanem elidőztek benne, körülnéztek és keresgéltek valamilyen témában. A látogatások időnkénti hirtelen megszaporodása a sajtóhírekhez köthető: híradás jelent meg mindelektől az *Evangélikus Életben*, majd később a *Metro* újságban, a *Békés Megyei Hírlapban*, a *Vas Népében*, a *Dunántúli Harangszóban*. Hittanunkkal foglalkozott a Magyar Rádió evangélikus műsora, és egy reggeli interjú keretében hallhattunk róla a Hír Tv-ben, a Duna Tv-ben és a Magyar Televízióban.

A száraz számadatokon túllépve, hittanunk fogadtatásának másik oldalát a személyes visszajelzések jelentik. Határozott szándékunk volt, hogy a gyakorlatias információkon túl lehetőséget adjunk a visszajelzésre. *Bartha István* balassagyarmati lelkész vállalkozott rá, hogy válaszol a beérkező kérdésekre. Ennek alapján az Online Hittan minden oldalának aljára odakerült egy felhívás, amely felajánlja a kérdezés lehetőségét. A kérdezők egyszerű úrlapon írhatják meg gondolataikat, és néhány napon belül választ kapnak rá e-mailben. Az eltelt két hónap tapasztalatai alapján látszik, hogy sokan kérnek tanácsot teológiai és gyakorlati kérdésekben, útmutatást különböző, hittel és egyházzal kapcsolatos gondjaikban.

Összefoglalva azt gondoljuk, hogy úttörő kezdeményezésünk fontos, régóta meglévő igényeket elégít ki, és sokaknak lesz hasznos segítség az egyház dolgaiban történő eligazodás kapcsán. Kérjük a lelkészeket és munkatársai-

kat, hogy minél többször használják fel munkájuk során a világhálós hittan anyagát, építsenek rá és adják hírül híveiknek.

(VILÁG)HÁLÓ

Jézusnak egy, a Hegyi beszédből idézett mondatával kezdünk, zárjuk is egy tőle vett példázattal: *Hasonló a mennyek országa a tengerbe kivetett háléhoz, amely mindenféle hal-fajtát összegyűjt. Amikor megtelik, kivonják a partra, és le-*

ülve a jókat edénybe gyűjtik, a hitványakat pedig kidobják. (Mt 13,47–48) A példázatbeli háló és a világháló között sok a hasonlóság. Utóbbira is érvényes, hogy segítségével sok hitvány dolgot is össze lehet gyűjteni, amit bizony ki kell dobni! Ám ebben az esetben is elmondhatjuk, hogy a jókat annál inkább érdemes edénybe gyűjteni.

Talán képesek voltunk ezzel a hálóval – a világhálóval – hasznos halakat is összefogdosni, amelyeket érdemes összegyűjteni, amelyek sokakat fognak táplálni. Egy-egy bittel, egy harapásnyi információval, egy harapásnyi evangéliummal.

SÓLYOM ANIKÓ

Az Online Hittan – egy hittantanár szemével

Hittankönyvek ügyében érintett vagyok. Ebből a teljesen szubjektív okból kezdtem el „lapozgatni” egyházunk új honlapját, az Online Hittant. Bevallom, jólesett. Csak a következő órára hívó becsöngetés rángatott ki belőle.

Evangélikus egyszeregy mindenkinek – ez az ízlésesen, áttekinthetően, szemmel láthatóan szeretettel és hozzáértéssel szerkesztett honlap alcíme.

„Hívatásosként” nézhetem a honlapot módszertani szempontból, és tekinthetek rá úgy, hogy tanárként hogyan tudom alkalmazni a hitoktatásban. Kezdem az elsővel.

Szép kiállítású, jól áttekinthető, következetes logikával egymáshoz rendezett oldalakon lapozgathat az érdeklődő. Világos tagolása arra csábít, hogy elinduljak egy kérdés nyomán, a rövid, pontosan fogalmazott, jól súlyozott információk pedig segítenek, hogy végig is haladjak rajta. Nem riaszt el sehol hosszú tömbszöveg, a magyarázatok nem felszínesek, ugyanakkor nem terhelik fölöslegesen az olvasót. A képek jó illusztrációk, nemcsak fellazítják, de értelmezni is segítik az olvasottakat. Több helyen pedig az érzelmi megközelítést erősítik.

Hasznos segítség az idegen szavak magyarázata, ami egészen alapvető fogalmakat is tartalmaz, kedvezve ezzel az egyházat, evangéliumot valóban nem ismerő olvasóknak. Mai megfogalmazás jellemzi azokat a részeket is, ahol könnyű lett volna a kánaáni nyelvezet csábításának engedni.

Minden témakörhöz kapcsolódik laikusok személyes véleménye, élménye is, bemutatva, hogyan élük át a gyülekezet tagjai az adott eseményt. Ezeknek a részeknek is jelentős szerepe lehet abban, hogy az olvasó azonosulni tudjon az olvasottakkal.

Sok alapvető praktikus útmutatás jelzi: nem szégyen tájékozatlannak lenni, föl szabad tenni a legalapvetőbb kérdéseket is. Ez a nyitottság bizonyára szimpatikus lesz a honlapot meglátogatóknak. Mint ahogy tanárszemmel az is fontos, hogy párbeszéd alakulhasson ki a felmerült gondolatokról. Különösen fontosnak érzem, hogy minden oldalon ott a kérdés lehetősége. Minden tiszteletem Bartha Istváné, aki föl vállalta ezt a szolgálatot.

Az emberi életút eseményeihez kötődő oldalak, amelyek a messziről jött látogatónak talán először felkeltik az érdeklődését, olyan nyitógondolatokkal indítanak, amelyek a mindennapi ember érzés- és gondolatvilágából indulnak ki, és eljutnak olyan mélységekig, amelyek valóban segíthetnek egy adott élethelyzet megélésében. Jó volt látni, hogy ha egy keresőprogramba beírom például az esküvő szót, akkor gyorsan rábukkanhatok az Online Hittan megfelelő oldalaira. Bizonyára sokan érkeznek majd így erre a honlapra.

Hogy milyen témák maradtak ki esetleg az egyes oldalakról, azt majd a beérkező kérdések mutatják meg legjobban. Biztos vagyok benne, hogy a fejlesztő csapat szívesen bővít majd, ha szükséges lesz.

Másik nézőpontom hittantanárként az lehet, hogyan tudom alkalmazni a honlapot saját hitoktatói munkámban. Ma már iskoláink zömében hozzáférnek a tanulók az internethez, és hála a sok, gyülekezetek által üzemeltetett e-pontnak, a gyülekezeti hitoktatásban is van esély arra, hogy számítógépet használhassunk, internetes feladatot adjunk. A gyerekeket jól motiválja, ha maguk szerezhetnek ismereteket az internetről, és végre egyszer nem lebeszéljük őket a számítógépezésről, ha-

nem mi magunk biztatjuk őket, nézzenek utána ennek vagy annak.

Persze korosztályfüggő, hogy mely témaköröket vehetjük elő, alapvetően úgy érzem, hogy a konfirmáció utáni korosztálynál egy-egy téma bevezetéseként, első áttekintésként, az érdeklődés felkeltésére alkalmazhatunk meghatározott oldalakat. Vagy – benne már egy témakör tárgyalásában – egy-egy részletkérdés tisztázására keresthetünk meg adott információkat. Sokszor egyszerűen csak modernebb, ha a gépen keresi ki a gyermek például a gyónási kérdéseket és a gyónó imádságot, nem pedig az énekeskönyvben. De ezzel a cserével elérhetjük azt, hogy a tanuló látja: nem valami régi fekete könyv poros tartalmáról beszélgetünk. Sokszor azonban jelentős pluszt ad az Online Hittan, hiszen ennyire közérthető megfogalmazásban

sok témát nem találnánk meg rendelkezésünkre álló könyveinkben. (Éppen a 8. és 12. évfolyam tankönyve hiányzik égetően, amely évfolyamokon az Online Hittan által tárgyalt témák leginkább előkerülnek.) A személyes reflexiók pedig mintát adhatnak arra, hogy a téma lezárásaképpen hogyan fogalmazhatja meg a gyermek a saját élményeit.

Vannak helyzetek, amikor nem ültethetjük a gyerekeket a gép elé. Akkor is található kinyomtatásra alkalmas összefoglalókat, bár elvész az önálló felfedezés élménye, és kár a színes képekért is.

Szeretettel ajánlom minden kísérletező kedvű hittanárnak, hogy bogarássza és alkalmazza bátran ezt a kezünkbe / képernyőnkre kapott virtuális könyvet, és köszönöm az alkotóknak a lelkes, elismerésre méltó munkát!

KRÁMER GYÖRGY

Lépéselőny

ÉRTELMEZÉS – ÖNÉRTELMEZÉS

Az egyház, a gyülekezet minden nyilvános megnyilatkozása önértelmezés is egyben. Amikor megszólalunk, megnyilatkozásainkkal meghatározzuk azt is, hogy kik vagyunk, mit akarunk, mik a céljaink, miért akarunk kapcsolatot teremteni azzal, akit megszólítunk. Ez az önértelmezés nemcsak annak fontos, akit megszólítunk, hanem nekünk is az, akik értelmezzük önmagunkat. Az Online Hittan célja a kapcsolatteremtés. Kapcsolatteremtés azokkal, akiket az evangélikus egyházzal kapcsolatban valamilyen oknál fogva érdekelnek a „kik vagyunk? mit akarunk? mik a céljaink?” kérdések.

A gyülekezeti munka és az Online Hittan kapcsolata ezen a ponton születhet meg. Nap mint nap érkeznek hozzánk olyan emberek, akik nem tudják, de szeretnék tudni, vagy nem tudják, de mi szeretnénk, ha tudnák, hogy mi a válasz az előbb feltett kérdéssorra. Legyen szó keresztelest előkészítő beszélgetésről, esküvőre készülő párról, legyen szó hittanosokról vagy konfirmandusokról, a feladatunk egyik része abból áll, hogy információt adunk át. Ebben az információközlésben, annak elsajátításában lehet nagy segítségünkre az Online Hittan. Az Online Hittan mint „informátor” minden szempontból megfelel a mai kor követelményének. A közlésforma már önmagában is önértelmezés. A weblap megjelenése, kommunikációs eszköztára (képek, videók, meghallgatható szövegek, interaktivitás), tartalmi igényessége pedig reményt keltően válaszol arra a kérdésre, hogy kik vagyunk, merre tartunk éppen!

LÉPÉSELŐNY

Persze mondhatjuk azt is, hogy a legjobban akkor jut el az információ a másikhöz, ha személyesen adjuk át, ami lehet akár igaz is, de semmiképpen nem valósítható meg, ha krónikus időhiányban szenvedünk. A konfirmandusokkal 25-35 alkalommal találkozunk a felkészülés során, ha két évig járnak, akkor valamivel többször. A keresztelest jelentkezőkkel vagy a házasságra készülőkkel már csak néhány órát tudunk együtt lenni. Ott az állandó kérdés: vajon információközlés a feladata az ilyen találkozásoknak, vagy inkább az információ feldolgozása a cél? Vajon az eredeti célunk, hogy lelkesíti feladatunk speciális voltát ezekben a találkozóban betöltsük, hogyan valósulhat meg jobban? Mi ad nagyobb esélyt a lelkipásztori kapcsolat kiépítésére? Úgy gondolom, az információ közös feldolgozásában nagyobb lehetőség rejlik, mint annak egyszerű közlésében. Az Online Hittan biztosítja azt a lehetőséget, hogy az információ már rendelkezésre álljon, és a közös találkozás idejét annak feldolgozására fordítsuk. Az Online Hittan tehát lépéselőnyt ad. Ezt a lépéselőnyt mindannyian kihasználhatjuk a már említett lelkipásztori szituációkban.

Lépéselőnyt jelent ez a forrás a gyülekezeti munkatársaknak is. Akár gyerekekkel foglalkoznak, akár hittantokat tanítanak, akár idősek tesznek fel nekik olyan kérdéseket, amelyekre nehéz válaszolni, az Online Hittan szinte kézikönyvként használható segítőjük lehet. A gyülekezeti munkatársak továbbképzésében pedig tematikus fonalat adhat a lelkésznek ez az anyag.

Amikor az ifjúsági munkában vagy a konfirmációs oktatásnál hívjuk segítségül az Online Hittant, az előnyt az jelenti majd, hogy a fiatalok az információszerzés számukra megszokott, könnyen kezelhető formájával találkoznak. Nemcsak szívesebben keresnek rá egy internetes oldalra, de a képi megjelenítés, a hanganyag segítségével könnyebben is tanulhatnak. Egészen mást jelenthet így a tanulás, a házi feladat.

Lépéselőny, amit olyan ritkán kapunk a munkánk során. Hozzászoktunk már azokhoz a helyzetekhez, amikor éppen fordítva, hátrányos helyzetből kell megoldani problémákat. Talán küldetésünknek ez az új önértelmezése abban is segít, hogy komolyan vegyük: hitünkkel, meggyőződésünkkel ma sem vagyunk mindenkitől két lépéssel lemaradva, sőt lépéselőnyben vagyunk.

BARTHA ISTVÁN

Kérdése van? Tegye fel egy lelkésznek!

Az Online Hittan postaládájáról

Naponta átlagosan két levelet kapok az Online Hittan oldaláról. Tartalmukat, feladói személyét természetesen bizalmasan kezelem, de önmagam számára archiváltam, és utólag áttekintve az alább ismertetett szempontok szerint csoportosítottam őket. Mindegyik témakör jelenléte visszaigazolása annak, hogy a kezdeményezés valós igényt kíván kielégíteni.

ÉRTELMISÉGI ÉRDEKLŐDÉS

Izgalmas kérdést vet föl az egyház mai társadalomban való jelenléte szempontjából azok jelenléte, akik nem vallásos létükre kattintanak rá az oldalra. Érdeklődésük önmagában is figyelemre méltó. Az pedig, hogy további kérdéseket tesznek fel az egyház mibenlétével kapcsolatban, azt jelenti, hogy érdemes jó értelemben vett „propagandatevékenységet” folytatnunk a külvilág felé.

Van, aki azt kéri, ajánljak irodalmat vagy konkrét egyházi témához segédanyagot. Van, aki az első lépést szeretné megtenni az evangélikusságnak, a lutheri reformációnak vagy magának az egyháznak a megismerése felé, és kéri, hogy ajánljak neki egy alapvető ismeretterjesztő könyvet ezzel kapcsolatban. Szükség esetén nem vagyok rest kikérni magamnál felkészültebb kollégák tanácsát.

„LAIKUS” PROBLÉMÁK

A legtöbben az egyház életének azon oldalairól teszik föl kérdéseiket, amelyek kapcsán lelkési szolgálatunk során is a legtöbb találkozásunk van szekularizált emberekkel. Lehetséges-e házasságkötés különböző felekezetűek között? Tarthatnak-e templomi esküvőt elváltak, meg nem kereszteltek? Ha valaki gyakorló evangélikus családba há-

zasodik, mit fontos tudnia ahhoz, hogy új családja szokásait magáénak érezze?

Lelkési gyakorlatukban talán bátor, hitvalló magatartásként élik meg némelyek, amikor a templomi esküvőt csupán annak ünnepélyessége miatt kérőkkel kioktatóan beszélnek, és rendezvényszervező irodához utasítják őket; pedig az is lehet, hogy ez egyszerűen a lelkipásztori hozzáállás teljes hiányáról árulkodik, és a szakmai csőd egyik szükségszerű tünetéről van szó.

Gyakori probléma még, hogy a gyerekkorukban meg nem keresztelt fiatalokat baráti, rokoni körben keresztstülőknek kéri fel, és emiatt tanácstalanok. Ilyen esetekben mindig kényelmetlennek érzik a kérdésfelvetést. Fontos lenne jobban tudatosítanunk, hogy a felnőttkorban történő keresztelkedés nem valami természetellenes és szégyellnivaló dolog. Jellemző, és ez nyilván hazánk katolikus többségi voltáról árulkodik, hogy a kazuális szolgálattal kapcsolatos problémák többnyire a katolikus kánonjoggal és a katolikus vallásgyakorlás rendjével függnek össze.

„TEOLÓGIAI” KÉRDÉSEK

A kifejezetten teológiai jellegű kérdéseket három nagyobb csoportba lehetne osztani. Az egyikbe azok tartoznak, amelyek a hagyományos egyházak vallásgyakorlatával kapcsolatosak. Több alkalommal válaszolhattam már örömteli igennel arra a kérdésre, hogy az evangélikus és a református egyházak között van-e úrvacsorai közösség. Olyan is előfordult, hogy valaki szakdolgozatához kért segítséget. Másvalaki egy meghökkentő jézusi példázat magyarázata felől érdeklődött. Nem ritkák azonban a liturgikus szokásainkkal, szóhasználatunkkal kapcsolatos kérdések sem. A katolikus túlsúly mellett nem elhanyagolha-

tó jelentőségű tény, hogy hazánkban a „protestáns” és a „református” szinte szinonimái egymásnak. Az evangélikus egyház szokásait, hagyományait – már aki egyáltalán tud rólunk – teljesen természetesen azonosítják a „puritánok” ismert református gyakorlattal. Meglepődnek azon, hogy templomainkban oltár, rajta feszület is található. Olykor előkerül a „keresztény” illetve „keresztényen” szóhasználat kérdése a mai magyar nyelvben.

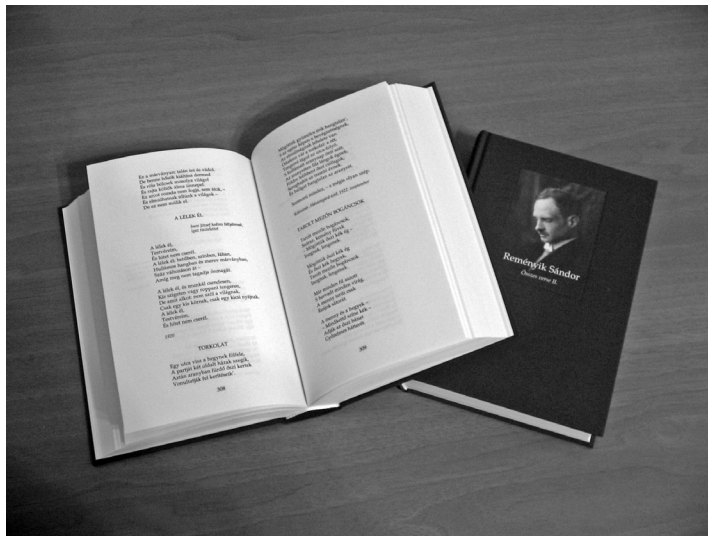
A teológiai kérdések másik csoportjába azokat sorolnám, amelyek inkább a szabadegyházi vallásgyakorlás felől közelítik meg egyházunkat. Ezek között akadnak kritikus, provokatív vagy épp saját véleményükre megerősítést váró kérdések. Eddig napirendre került témák közt szerepel az egyetemes papság, a tized fizetésének kérdése, a parúzia, valamint az ószövetségi törvény által tiltott vallásos jelenségek, például a jóslás. De érdeklődtek már az újjászületés, a lélek mibenléte felől és a feltámadásról is.

Végül előfordulnak szkeptikus, materialista háttérrel sejtető provokatív kérdések, például a Biblia ellentmondásosságáról. Néha érkeznek olyan levelek, amelyek stilisztikai, tartalmi hiányosságaikon túl annyira hemzsegnak a gépelési és fogalmazási hibáktól, hogy nehéz eldönteni róluk, vajon komolyak-e, vagy valaki csak viccelődik. Ezek-

ben az esetekben is kötelességemnek érzem, hogy komolyan válaszoljak rájuk.

LELKIPÁSZTORI BESZÉLGETÉSEK

Időnként előfordul, hogy valaki lelki problémájával jelentkezik. Természetesen ez jelenti az egyik legnagyobb kihívást. Jóleső érzés visszajelzést kapni arról, hogy válaszom valakinek eloszlatta félreértését teológiai, intellektuális téren. Az igazán jelentős felelősség, egyben öröm is azonban mégis az, ha személyes jellegű problémák megoldásánál segíthet az ember. Előfordul olyan is, hogy bizalmas, barátinak mondható levelezés alakul ki egy-egy ilyen kérdésből. A segítségkéréseken túl olyan is megtörtént már, hogy valaki személyes bizonyágtételét mondta el, hogyan tapasztalta meg Isten hatalmát saját életében. Legnagyobb örömöm azonban mégis az volt, amikor nem sokkal a konfirmációi óra után, amelyen a gyerekek figyelmébe ajánlottam az Online Hittant, az egyik balassagyarmati hittanos kislánytól kaptam levelet, amelyben a gyülekezeti honlapunkon való eligazodáshoz kért segítséget.

A Polis Könyvkiadó, a Kálvin Kiadó és a Luther Kiadó örömmel adja hírül, hogy közös kiadásukban megjelent a

Reményik Sándor Összes verse

című kötet.

E kiadás az 1943-as *Összes versek* és a 2002-ben megjelent *Hátrahagyott versek* című kötet teljes anyagát – a Végvári versekkel együtt – tartalmazza, valamint a kötet végén betűrendes címmutató is található.

Evolucionizmus – kreacionizmus és az etikai következmények

A teremtés hogyanja a folyóirat cikksorozatának témája. E tanulmány feladata pedig a teremtéssel kapcsolatos nézetek etikai következményeinek tárgyalása.

AZ EVOLÚCIÓELMÉLET

A tapasztalati ismeretekre és feltételezésekre épülő tudományos elméletek az ember által ismert természeti törvények segítségével igyekeznek választ adni a felvetett kérdésekre. Kiindulópontjuk és alapvető gondolatuk természettudományos, amennyiben úgy törekednek kielégítő magyarázatot adni, hogy minden jelenséget immanens okokra vezetnek vissza, abban a meggyőződésben, hogy erre képesek is. Így feltételezik az evolúcióelmélet képviselői, hogy a világ kialakulása megmagyarázható egy „külső” hatások nélküli, véletlenszerű elemekkel jellemezhető, spontán folyamattal, amelynek ismétlődése mégis lehetséges, ha nem is gyakori, hiszen eddig egyetlen ilyen – az élettelenből az élethez, az egyszerű felől az összetett élethez vezető – evolúciós folyamatról van biztos tudomása az emberiségnek. Illetékességükön kívül esőnek tekintik annak a kérdésnek még felvetését is, nemhogy vizsgálatát, hogy van-e ok, és ha van, milyen ok van az immanens tapasztalaton túl vagy amögött.

Nem ennek a tanulmánynak a feladata a *Darwin* nevével jelzett elmélet bírálata. Ő maga is látta a pontokat, ahol további adatok szükségesek. Még olyan kortársa is, mint *Friedrich Engels*, aki egyébként lelkesedett érte,¹ elmarasztalja azon törekvése miatt, hogy a létért való küzdelem „egyoldalú és sovány frázisába gyömöszölje bele”² az egész történelmi fejlődést, amelyben – Engels szerint – nemcsak küzdelem van, hanem összeműködés is, nemcsak összeütközés, hanem összhang is.³ A szelekciót önmagában tehát már a 19. század sem tartotta kielégítő magyarázatnak. Azóta egyrészt bővültek az ismeretek, másrészt az elméletet sokan lehetséges feleletnek tartják bizonyos fajok kipusztulására, mások túlélésére és keletkezésére. S az elmélet többé-kevésbé használható feleletnek

¹ Vö. A természet dialektikája (Részletek). [1873–1886 között.] In: *Marx és Engels válogatott művei*. Harmadik kötet. Kossuth, Budapest, 1975. 361., 368., 369. o.

² Engels levele Pjotr Lavrovics Lavrovhoz, 1875. november 12–17. In: *Marx és Engels válogatott művei*. Harmadik kötet. Kossuth, Budapest, 1975. 780. o.

³ Uo.

ad arra a kérdésre, hogy – a jelen világban szerzett ismereteink alapján – miként gondolhatjuk el az élővilág halhatlan formai gazdagsága mellett elképesztő egységét is, akár a külső formákat, a felépítést, az egyes szervek hasonlóságát nézzük, akár a molekuláris szintű egyezéseket, illetve a különbözőség „kicsiny” voltát.⁴

TEREMTÉSHIT

Az itt vázolt evolúcióelmélet párja a keresztény teremtéshit, amely vallja, hogy az egész világ a Teremtő műve. A teremtett világ nem véletlenül, hanem Isten szuverén akaratából jött létre, mert nem külső tényezők készítették őt teremtésre, és nem is akarata nélkül származott tőle a világ. Minden létező neki köszönheti létét, még ha a létezők nem is maradéktalanul olyanok, mint ami eredeti, teremtésbeli rendeltetésük.

AZ EVOLÚCIÓELMÉLET ÉS A TEREMTÉSHIT ETIKAI KÖVETKEZMÉNYEI

Az itt vázolt nem teista evolúcióelmélet és a teista teremtéshit ellentétes etikai következményei első látásra evidensnek tűnnek. Ezek szerint a nem teista evolúcióelméletből kézenfekvő arra a következtetésre jutni, hogy az ember az ura a természetnek, aki megismerve annak törvényszerűségeit, a maga szempontja és érdeke szerint uralkodhat rajta. A teista teremtéshitből ugyancsak kézenfekvő a következtetés, hogy az ember nem a maga ura, hiszen ura a teremtő Isten. Az előbbiben nincs etika, a természetnek nincs célja. Ha pedig minden véletlen, akkor minden megengedett, így a természet kizsákmányolása is.⁵ Az utóbbiban van etika, ebből pedig felelősségnek és környezettudatosságnak kell következnie.

A helyzet azonban nem ilyen egyszerű.

Még ha az embernek nem is kell a természet működési törvényein kívül más törvénnyel vagy más tekintéllyel számolnia, amint a nem teista evolúcióelmélet javasolja, és ezért minden szabad, a természetbe való emberi beavat-

⁴ A jelen sorozatban vö. Kézdy Edit: Bevezetés az evolúcióbiológiába. *Lelkipásztor* 2005/3. 89–91. o.

⁵ Honecker, Martin: *Grundriss der Sozialethik*. Gruyter, Berlin – New York, 1995. 244. o.

kozásokat katasztrófális következményei vallásos és hitbeli megfontolások nélkül is elégségesen figyelmeztetnek a korlátokra. A Római Klubnak az emberiség helyzetéről készített első jelentése (1972) sem etikai vagy vallási alapon, hanem a népességnövekedés, az ipari termelés, az élelmiszertermelés, a nyersanyag-felhasználás és a környezetszennyezés adatainak figyelembevételével rajzolt számítógépes elemzés segítségével drámai képet. Olyan prognózis ez, amely nem a teremtett világ tiszteletéből, hanem a világ és a környezet aggodalomra okot adó folyamatainak ismeretében született. A figyelmeztetés éppen amiatt volt szükséges, mert az ember úgy gondolta, uralma korlátlan,⁶ de már a 19. század is számos példát ismert az ókorból és az újkorból arra, hogy távolról sem ez a helyzet.⁷

Joggal lehet arra hivatkozni, hogy a bibliai teremtéstörténet mai egyöntetű értelmezése szerint a kultúrparancs (1Móz 1,26-28) és a kert művelésére-őrzésére vonatkozó parancs (1Móz 2,15) nem korlátlan uralmat, nem kizsákmányolást, hanem gondoskodó uralkodást jelent.⁸ Az istenképesség értelme – hangsúlyozzák – éppen az, hogy az ember Isten helyettese, képviselője, megbízottja: nem kíméletlen leigázásról, hanem használatról, a föld lakhatóvá tételéről van szó. Mindez összhangban van azzal az ókori felfogással, amely akár a király, akár a pásztor feladatának tekinti a rábízottakról való gondoskodást.⁹ Az ókorban a teremtéstörténetet úgy értették, hogy ha az ember uralkodásra rendeltetett, akkor nem szolgálhat a szenvedélyeinek, és nem lehet a bűn szolgája.¹⁰ A keresztény teremtéshitben pedig ma fontos elemnek tartjuk, hogy az ember kiemelt helyzete Istentől kapott mandátum, amely magában foglalja a felelősséget is, tehát – akár a célját, akár a mértékét nézzük – az emberi uralom korlátait is.

A technikai forradalom kezdetén, amikor az ember újabb és újabb pontokon avatkozott a természetbe, a keresztény hit és gondolkodás – ezt sem volna szabad feledni – sokszor inkább a fékező szerepére vállalkozott. Sok olyan gyógyító vizsgálat és emberi tevékenység volt, amelyet kezdetben elleneztek, mert úgy gondolták, hogy már Isten illetékességébe avatkozik az ember. Így ellenezték például a középkorban a holttestek boncolását, a 19. században az érzéstelenítést, a 20. században talán a szívátültetést, majd az ember mesterséges megtermékenyítését.

Az ipari forradalom idején, amikor a fentiekben vázolt magatartás miatt „a haladás ellensége” vádjával illették a keresztény hitet, a teremtéstörténetnek egy másik olvasata került előtérbe. A bibliai elbeszélésnek arra a vonására figyelt ez az értelmezés, amely Istent mindenek teremtőjé-

nek, az egész világot pedig teremtményének vallja. Ha pedig Istenen kívül minden teremtmény, és az ember feladata, hogy uralma alá hajtson mindent, akkor nincsenek tabuk. Előtérbe került a bibliai teremtéstörténet mítoszalánított értelmezése. A jézusi szeretet is – tették hozzá – arra indít, hogy a természetről szerzett minden emberi ismeret nemcsak szabad, de igénybe is kell venni a felebarát javára. Bizonyára nem véletlen, hogy éppen a kereszténységben ért el hallatlan magas szintet a természettudomány, a biomedicinális kultúra és a technikai civilizáció – felbecsülhetetlen értékei mellett –, olyan felmérhetetlenül pusztító következményekkel együtt, mint távoli földrészek és népek gyarmatosítása, az újabb és újabb technikai eszközökkel vívott háborúk, a környezet és a létfeltételek pusztítása szárazon, vízben és levegőben, valamint a pénz- és szórakozásközpontú gazdaság és életvitel eluralkodása az egész glóbuszon.

Az antik gondolkodás még értéknek tekintette a természetet, az embert pedig a természet részének. Ez meghatározta az ókori kereszténység magatartását is. Az újkori felvilágosodás ezzel szemben az embert leválasztja a természetről, és tagadja a természet célját. Az ember istenképűségére utalás olyan jelszóvá válik, amely a természetre úgy tekint, mint ami nem egyéb, mint az ember világformáló tevékenységének a nyersanyaga. Az eredmény a modern korban, hogy az ember a természet részének mondja magát, ha ösztöneiről van szó, de elhárítja természeti lény voltát, amikor az utódok vállalása és a karrier között kell választani. Az ember és a természet nemcsak különválnak, hanem szembe is kerül egymással. A következmény, hogy még akkor sem beszéltek az ember felelősségéről a természetkárosítás és -rombolás összefüggésében, amikor már súlyosan jelentkeztek a bajok. A felvilágosodásban kezdődő gondolkodás a kereszténységre is hatott, amely nem tudott ellenállni vonzásának, sőt részben maga is bátorítója volt.¹¹

A környezettudatosság, az ökológiai etika azonban a kereszténységben is feléledt, és erőt nyert saját teológiai és hitbeli gyökereiből, amelyeknek hosszú időn át nem tulajdonított jelentőséget.

Bár a természet tisztelete és a környezettudatos gondolkodás legalább lappangva mindig is jelen volt a kereszténységben, a keresztény hit és gondolkodás nem tudta megakadályozni az ipari korszak környezetpusztítását. Az 1960-as években lettek ismertek a környezet állapotával kapcsolatos első komoly jelzések, amelyeket hamarosan súlyos környezeti katasztrófák is követtek. Ezek elindították a különféle környezetvédő mozgalmakat, majd az egy-

⁶ „...azért ne kérkedjünk túlságosan a természetben aratott emberi győzelmeinkkel. A természet minden ilyen győzelemért bosszút áll rajtunk.” Engels 1975, 375. o.

⁷ Engels 1975, 375., 377. o.

⁸ G. Liedkére hivatkozva Honecker 1995, 249. o.

⁹ Klaus Kochra hivatkozva Honecker 1995, 250–251. o.

¹⁰ Nagy Baszileiosz: Az ember teremtéséről. Homília I. In: ÓÍ 16, 95. o.

¹¹ A zöld mozgalmaknak ezt az egyoldalú vádját vitatja: Pastircak, Daniel: To Own, to Surrender and to Administrate. Christianity and Ecology. In: *A Pentatonic Landscape. Central Europe, Ecology, Ecumenism. Anthology I of the WSCF Central European Subregion*. Edited by Nagypál, Szabolcs & Sajda, Peter. Békés Gellért Ökumenikus Intézet & WSCF-CESR: Budapest, 2002. 9–15. o. – Johannessen, Halvard: Learning to Care. Theology and the Ecological Crisis. In: *uo.*, 18–24. o.

házi kezdeményezéseket és a teológiai reflexiót is. Szembe lehetne állítani a gyakorlati ateizmuson alapuló ökológiai közömbösséget a teremtéshiten alapuló környezettudatossággal, de ez a valóság szimplifikálása lenne. Rá lehetne mutatni ennek az ellenkezőjére is, arra a két pólusra, ahol az egyik az ember által veszélyeztetett természet iránti érzékeny felelősségérzet, a másik pedig egy olyan kereszténység, amely a környezettudatosság hangsúlyozását úgy tekinti, mint a megváltás evangéliumának elárulását. Örvedetes, hogy a teremtett világ iránti emberi felelősség ott is működik, ahol a világot nem Isten teremtésének tartják. S megfordítva az is, hogy a tudományosság képviselőivel folytatott párbeszéd adott esetben a keresztények bibliaértelmezését mélyíti el.

AZ EVOLUCIONIZMUS

A kereszténységben megjelent az evolucionizmus, amely a teremtéshitet összeegyeztethetőnek tartja az evolúcióelmélettel. Ez a harmonizálás az egyik oldalon feltételezi, hogy a természettudomány által előadott munkahipotézisek – a természettudomány lényegéből fakadóan – nem adhatnak választ az immanens okok mögötti okra, a másik oldalon viszont meggyőződéssel vallja, hogy ennek a feltételezett evolúciónak a mozgatója és ura a teremtő Isten. Nem fogadja el ez az irányzat, hogy ha valamit racionális ok-okozati összefüggésben el tudunk gondolni, azzal kiiktatnánk vagy megtagadnánk Isten cselekvését. A (keresztény) evolucionizmus a teremtést Isten indirekt munkájaként képzei el, amikor Istenre úgy tekint, hogy megteremtette egy folyamat feltételeit, és elindította azt, s ennek során jött létre minden – nem véletlenül, hanem isteni terv szerint.

A KREACIONIZMUS

A teremtéshitnek az az irányzata a kreacionizmus, amely a bibliai teremtéstörténetet nem egy adott kor nyelvén és

ismereteivel megszólaló bizonyágtételnek tekinti csupán, hanem a világ létrejöttének immanens folyamatára vonatkozó olyan isteni közlésnek, amelyet tudományos hitelek érdekében a természettudománynak is el kell fogadnia. Ezért úgy tartja, hogy a bibliai kijelentések alapján természettudományos igényű állításokat lehet megfogalmazni, illetve azok maguk ilyen igényt támasztanak. A kreacionizmus a teremtést úgy gondolja el, hogy Isten közvetlen munkája minden teremtmény (tulajdonképpen 1Móz 2,7–9 leírása értelmében).

Vitatott kérdés, hogy a teremtéshit és a teremtés teológiája foglal-e magában világnézetet, vagy pedig „csak” a teremtő Isten hatalmának, rendjének és kegyelmének kerymatikus megszólaltatása.¹² A kérdés vizsgálata nem e tanulmány feladata.

AZ EVOLUCIONIZMUS ÉS A KREACIONIZMUS ETIKAI KÖVETKEZMÉNYEI

A keresztény evolucionizmus és a kreacionizmus megegyezik abban, hogy mindkettő a teremtő Istennek tulajdonítja a világ létrejöttét, akármennyi idő alatt is jött létre. Mindkettő Isten uralma alatt tudja a világot, akármint képzei is el ennek a világkormányzásnak a részletes működését. Mindkét irányzat elmondhatja Istenről, hogy „intelligens tervező”; s azt is, hogy célja van a világgal és az emberrel, és a vele való viszonyra teremtette az embert.

Ezekben a tanításokban nem találok alapot arra a kérdésre, hogy eltérő etikai felelősségvállalás és a környezettudatosság különböző foka következik-e a teista (keresztény) evolucionizmusból és a kreacionizmusból. S az áttekintett teológiai irodalomban sehol nem találkoztam ennek nyomával. Ha esetleg mégis lennének különbségek közöttük a környezettudatosság tekintetében, annak oka bizonyára másutt keresendő.

¹² Honecker 1995, 238. o.

Néhány vonás a kreacionizmus és a fundamentalizmus pszichológiai háttéréből

„Először felverjük a port, aztán azt mondjuk, hogy nem lehet látni.”¹ (*Berkeley*)

Eszmék és tanok emberek fejében születnek. Nem „légüres térben” fogalmazódik meg egy-egy tantétel, hanem személyekben, akik életük során tapasztalatokat szereznek, saját meggyőződést, élet- és világszemléletet alakítanak ki. Minden ember önálló, sajátos személyiség szerkezettel rendelkezik, amelynek felépítését, kialakulását, fejlődését, változásait a pszichológián belül a személyiséglélektan vizsgálja. A személyek közötti interakciók egyik következménye a különböző csoportok szerveződése. E folyamatokkal, valamint a csoportok működésének jellemzőivel a pszichológia egy másik ága, a szociálpszichológia foglalkozik. A teremtéshit és a modern természettudományok kapcsolatát vizsgáló cikksorozat tehát hiányos maradna a pszichológiai megközelítés nélkül. A lélektan oldaláról vizsgálva a dogmatikai és etikai témák, az írásmagyarázati elvek és módszerek vagy például az igehirdetés tartalmi és módszertani jellemzőivel kapcsolatos tudományos és szakmai viták háttérében olyan tényezők (tudatos és tudattalan érzelmek, indulatok, gondolatok) is meghúzódnak, amelyek döntőek lehetnek a szakmai vita lényegének megértésében és alakulásában.

A teremtéshit nem csak a kreacionista nézetet vallók² sajátja, mégis ők azok, akik számára ez a kérdés a modern természettudományok eredményeivel, elsősorban Darwin nyomán az evolúciós szemlélettel konfrontálódva kardinális jelentőségre tett szert. Számukra alapvetően fontos az a tanítás, a bibliai teremtéstörténetre hivatkozva, hogy Isten közvetlenül és természetfeletti módon teremtette meg a világot és a különböző biológiai fajokat, olyan folyamatok által, amelyek többé már nem hatnak.³ A kreacionista meggyőződés nem kötődik egy bizonyos egyházhoz vagy felekezethez, a kereszténységben belül elsősorban a fundamentalisták körében terjedt el.

¹ Idézi: Watzlawick, Paul – Weakland, John – Fisch, Richard: *Változás. A problémák keletkezésének és megoldásának elvei*. Gondolat, Budapest, 1990. 61. o.

² A kreacionizmus fogalmának tisztázása és történetének vázolása megtalálható a témával foglalkozó sorozat egy korábbi tanulmányában, Orosz Gábor Viktor „Kreacionizmus és kreacionisták” című cikkében. *Lelkipásztor*. 2005/3; 91–93. o.

³ Vö. i. m.

A fundamentalizmus olyan, felekezetektől független teológiai és írásmagyarázati irányzat, amely a liberális teológia ellenreakciójaként elutasítja a protestáns ortodoxia hitelveinek és a Biblia tekintélyének bármiféle megkérdőjelezését. Az elnevezés eredete egy 1912–1914-ben, Észak-Amerikában *The Fundamentals* címmel megjelent traktátussorozat.⁴ Az 1920-as és 30-as években a Biblia tekintélyének védelmezése főként az emberi eredet kérdéseire koncentrált, az evolúció elmélete ugyanis teljesen összeegyeztethetetlennek tűnt a bibliai teremtéstörténettel. A fundamentalizmust – időnként harcos „hitvédő” megnyilvánulásai miatt – a mai teológiában gyakorlatilag a bármiféle kritikai kérdésfeltevést elutasító, a hagyományokhoz mereven ragaszkodó tulajdonságokkal jellemzik.⁵ Tanulmányomban a kreacionizmust a fundamentalizmushoz tartozó, azon belül a teremtés kérdésére összpontosító irányzatnak tekintem.

Paul Tillich szerint a teológia mindig két pólus között mozog: alapjának örök igazsága, a keresztény üzenet igazsága, valamint az időhöz kötött szituáció között, amelyben az örök igazságot értelmezi. A fundamentalizmus lényegét tekintve abban látja a problémát, hogy az mindenkor a „tegnap teológiai igazságát védelmezi a ma és a holnap teológiai igazságával szemben. A fundamentalizmus *nem tud kapcsolatot teremteni a jelen szituációjával*, de nem azért, mert időtlen távolságtartással beszél, hanem mert a múlt egyik szituációjában szólal meg. (...) Lerombolja az igazságkeresés alázatos tisztességét, lelkiismereti válságba sodorja és fanatikussá teszi gondolkodásra még kész híveit, mert arra kényszeríti őket, hogy elfojtsák azokat az igazságelemeket, amelyekre homályosan már ráéreztek.”⁶

A szituáció változó igényével – amely *Tillich* szerint az *ember önértelmezésének* teljessége egy adott korban⁷ – a fundamentalizmus a változatlan, örök igazságot állítja

⁴ A mű az első kiadás óta többször is megjelent. A legfrissebb kiadás: Dixon, A. C. (ed.) – Torrey, R. A. (ed.): *The Fundamentals. A Testimony to the Truth*. Baker Books, 2003.

⁵ Vö.: Harvey, Van A.: *Handbook of Theological Terms*. Touchstone, 1992. 103–104. o. McGrath, Alister E.: *Bevezetés a keresztény teológiába*. Osiris, Budapest, 1995. 115. o.

⁶ *Tillich, Paul: Rendszeres teológia*. Osiris, Budapest, 1996. 23. o.

⁷ Uo. 24. o.

szembe. Milyen pszichikus igény van e mögött a tanbeli megállapítás mögött?

Az elmúlt században a változás üteme roppant módon felgyorsult. A nyugati társadalmakban a régi közösségek működését az egyénfókuszú gondolkodásmód és életforma váltotta fel. A fogyasztói társadalom szlogenjei valós és mély igényeket igyekeznek megszólítani: harmónia, boldogság, valahova tartozás, közösség stb., azonban eme alapvető emberi szükségletek kielégítése a konzumálás világában messzemenően hiányos marad.

A fundamentalizmus azáltal, hogy kész és határozott válaszokat ad az emberi élet és az élet eredetének kérdésére, látszólag óriási terhet vesz le az ember válláról, hiszen megkíméli őt bonyolult kérdések feltevésének és végiggondolásának nehézségétől, sőt még a legbonyolultabb helyzetekben is egyértelmű és határozott útmutatást ad. Ezáltal biztos tájékozódási pontot, fundamentumot nyújt a gyorsan változó világ zűrzavarai közepette.

Úgy gondolom, témánk szempontjából kulcsfontosságú tényező a változás és változatlanág, illetve a változáshoz való alkalmazkodás kérdése. A változás valamilyen szempontból ismeretlent hoz, ezért bátorságot követel. *Allport* megállapítja, hogy a külső világról alkotott képünk összefügg azzal, hogy milyenek ítéljük meg a belső világunkat. A kognitív rugalmatlanság és hajlékonyság vizsgálata végzett kísérlet eredményét így foglalja össze: „Az olyan személy, aki bizonytalan, önmagában sem bíz, akit az élet rettegéssel tölt el, vagy aki más szempontból inkompetensnek bizonyul, gyakran olyan egységes kognitív stílust alakít ki, amely merev... Ellentétben áll ezzel a tevékenyebb, jobb képességű, magabiztosabb, kevésbé feszés egyén, aki rugalmas csatornákon át tud észlelni és gondolkodni; egészében véve jobban alkalmazkodik a mindenkori helyzet objektív követelményeihez.”⁸

A kísérlet eredménye tehát arra utal, hogy vannak a bizonytalanságot jobban tűrő egyének és vannak, akik nehezebben változtatják meg kialakult álláspontjukat. A fundamentalista irányzat képviselői a korábbi meghatározás és a tillichi elemzés alapján az első csoporthoz tartoznak.

Fritz Rieman német pszichológus négyféle személyiség-típust különböztet meg aszerint, hogy kinek milyen alapfélelem határozza meg a viselkedését: kényszeres, hisztérikus, skizoid és depresszív. Fontos hangsúlyozni, hogy bár Riemann betegségek neveit használja, a fenti elnevezésekkel nem betegségeleírásokat, hanem személyiség-típusokat jelöl. Az alábbiakban e személyiség-típusokat veszem sorra röviden.⁹

A *kényszeres* személyiség-típusú ember leginkább a változástól fél, a rendet és a változatlanágot keresi minden-

ben.¹⁰ Számára ez adja a biztonság érzését. Isten rendelkezésétől való legapróbb elhajlás is komoly problémát okoz számára. Az életet szabályok rendszerének tekinti. Az élet bármely olyan területe, ahol nem alkalmazható szabályrendszer, nyugtalanságot okoz, és újabb szabályok megalkotására ösztönöz.¹¹ A kényszeres típusú embert mindenféle szabályozatlanság rendkívüli módon nyugtalanítja. A következetes szigorú rendben a betű válik döntő jelentőségűvé, amely lehetőleg mindenfajta véletlenszerűséget kizár. „A fundamentalizmus inspirációtanát a többértelműségtől, az önkényességtől, a meghatározatlanságtól való félelem inspirálja. Ha a hitnek nincsen minden élethelyzetre egyértelmű támpontja, akkor a kényszeres személyiségű embert kétségek kezdik gyötörni. (...) Döntésre nincs többé szükség, csak engedelmességre. A döntés egyébként mindig többesélyes dolog és a szabadság légköre lengi körül, ezért ez már önmagában is veszélyes a kényszeres ember számára. Minden vagy fehér, vagy fekete, tiszta vagy tisztátalan, megengedett vagy tilos, jó vagy rossz, Istentől vagy ördög-től való.”¹² A kényszeres személyiségű ember élete állandó küzdelem a rosszal, a kísértővel. Az egyértelműség és egyszerűsítés ára az élet beszűkülése. Állandóan próbálja kiküszöbölni az életből mindazt, ami negatív, amit veszélyesnek vél, így egyre szűkösebbé válik élettere. A perfekcionizmusra való törekvés másik oldala az időnként agresszív türelmetlenség másokkal, a másként gondolkodókkal szemben. Az agresszióknak elsősorban önvédelmi szerepe van: önmagát szeretné védeni mindattól, amit veszélyesnek vél. A másoknak azért nem lehet igaza, mert akkor a saját felfogásom igazsága kérdőjeleződik meg vagy válik relatívvá. Ezért vagy meg kell szakítani a közösséget a másként gondolkodókkal, vagy el kell érni, hogy változtassanak nézeteiken. Az istenkép tekintetében a büntető Isten a meghatározó, aki mint szigorú apa megtorolja a bűnt. Az Isten iránti engedelmesség ebben az esetben félelmen alapul.

A *hisztérikus* személyiség-típusú ember alapproblémája az önértékelés bizonytalansága. Félelme ezért a kisebbségi érzés és az öntúlbecsülés között ingadozik. Hiányzik életéből a szilárd támpont. Az identitástudat hiányosságai és az ebből adódó kialakulatlanág érzése miatt fél a változatlanágtól, a megcsontosodástól. Az új és a változó keresése jellemzi leginkább. Szabadságra vágyik, emiatt nem szereti elkötelezni magát.

A *skizoid* típusú ember alapfélelme az önátadástól való félelem, ezért menekül a túl szoros embertársi kapcsolatoktól. A körülötte levő világot idegennek találja, magát pedig ki-

¹⁰ Mivel témánk szempontjából a változás és változatlanág kérdését kulcsfontosságúnak tekintem, ezt a személyiség-típust részletesebben mutatom be.

¹¹ Peter Greenaway: *A rajzoló szerződése* című filmje (1982) a művészet eszközeivel mutatja be ezt a fajta gondolkodás- és magatartásmódot, amely szerint az élet minden mozzanata és területe egy négyzet rácson keretbe foglalható, a jog és a racionális gondolkodás eszközeivel maradéktalanul szabályozható és megérthető.

¹² Németh 1995, 7–8. o.

⁸ Allport, Gordon: *A személyiség alakulása*. Kairosz, 1998. 294. o.

⁹ A személyiség-típusok összefoglalásában Németh Dávid munkájára támaszkodom: Németh Dávid: A szektás lelkiület jellemzői és lelkiigondozói feladataink kérdései. *Lelkészegetés* 1995/3. 6–11. o.

szolgáltatottnak érzi. A belső és a külső világ közötti határ elmosódó marad. Környezete iránt sokszor érzéketlen, alkalmazkodási készség helyett inkább öntörvényűség jellemzi.

Végül a negyedik típus, a *depresszív* személyiség típusú ember félelme pontosan ellentétes irányú: az önállósodástól, mások elvesztésétől fél. Hitélete középpontjában a szeretetparancs betöltése áll, de ezzel kapcsolatos kudarcai miatt állandó bűntudat gyötri. Jogos sérelmeket vagy követeléseket is nehezen tud szóvá tenni, önmagától viszont megköveteli az áldozathozatalt, hogy ezzel mások szeretetét kiérdemelje, vagy el ne veszítse.

A fenti személyiség típusok természetesen nem „vegyszta” formában létező kategóriák. A személyiség szerkezete sokkal bonyolultabb annál, mint hogy egy-egy ember egy bizonyos típushoz besorolható lenne általuk. Legfeljebb arról lehet szó, hogy a fenti négy alaptípus valamilyen arányban keveredik, és jelen van minden ember személyiség szerkezetében. A felsorolt személyiségjegyek tehát nem képesek megmagyarázni a kreacionista és a fundamentalista gondolkodásmód háttérében rejlő összetett pszichológiai motívumokat. Csupán néhány olyan jellemzőt írnak le Riemann személyiséglélektani kutatásai nyomán, amelyek összefüggésbe hozhatók a fundamentalista gondolkodásmód egyes elemeivel.

Paul Watzlawick, John Weakland és Richard Fisch szerzőhármas könyvükben utópiaszindrómának nevezik azt a jelenséget, amikor „egy egyén (vagy egy csoport, vagy egy egész társadalom) megpróbálja premisszájának megfelelően elrendezni az egész világot, s ha azt látja, hogy kísérlete kudarcot vall, tipikus esetben nem azt vizsgálja, hogy nem tartalmaz-e a premissza valamilyen képtelen vagy irreális elemet, hanem (...) külső tényezőket hibáztat (például a társadalmat), vagy saját alkalmatlanságának tudja be a csődöt. Az az elképzelés, hogy a premisszák hibásak lehetnek, elviselhetetlen, mert a premisszák alkotják az igazságot, a valóságot... Ugyanezzel az állásponttal találkozunk a sikertelen kutatási tervek esetében...”¹³ Ennek egyik példaként mutatják be a szerzők a projektív utópiát, amely azon a meggyőződésen alapul, hogy valaki megtalálta az igazságot, és ezért misszionáriusi felelősségtudat hatja át a világ megváltoztatásáért. Azt reméli, ha egyszer sikerül megvilágítania az igazságot, akkor azt minden jóakarátú ember megéri.

Úgy vélem, ehhez hasonló logika és felelősségtudat irányítja a kreacionista meggyőződés elszánt apologetikus

magatartását, amellyel bizonyítani próbálja a teremtéstörténet igazát, valamint cáfolni a természettudományos megközelítés ésszerűtlen voltát. Teljesen hasonló ehhez a fundamentalista beállítódás, amely megkérdőjelezhetetlen igazságnak tekinti „premisszáit”, alaptételeit, és ezek belátására próbál rábírn minden „tévelygőt”.

Az evolúciótan és a kreacionizmus vitája hosszú történetének pszichológiai (és szociálpszichológiai) szempontú részletesebb elemzése valószínűleg sok érdekes meglepetést tartogatna a kutató számára. A vita (bármely vita) fennállásának tényét *Mérő László* már önmagában is az evolúciós struktúra eszmék szintjén történő megvalósulásnak látja: „Ahogy a természetben éles harc folyik az élőlények között, a magasszintű kognitív sémák is elkeseredett harcot vívnak a túlélésükért. E harc eszköze a vita. A világszemléletek, a különféle észjárások közötti viták ezért elkerülhetetlenek. Másrészt viszont végtelenek, mert legtöbbször olyan kérdésekről szólnak, amelyek gödeliek (tehát: garantáltan eldönthetetlenek) abban a közös, szűkebb gondolatkörben, amelyet a vita mindkét résztvevője elfogad, s amelynek alapján meggyőzés egyáltalán elképzelhető.”¹⁴ A vita azonban mégsem értelmetlen, mert: „A másfajta gondolkodásmódból megismert bölcsességek a saját észjárásunk szerinti intuíciónkat is erősíthetik. Gyakori eset, hogy egy vita eleve nem végződhet egyik fél győzelmével sem, de maga a vita mégis segíti saját világképünk fontos és nehéz kérdéseinek tisztázását.”¹⁵

Úgy gondolom, igazat kell adnunk *Mérő László*nak abban, hogy a viták – legyen szó az élet, a világ keletkezéséről vagy bármi másról – végtelenek és eldönthetetlenek abban a szűk gondolatkörben, amelyet a vita mindkét résztvevője elfogad. Sok esetben érvényes a vitában résztvevő felekre *Berkeley* mottóként idézett gondolata, hogy csupán felferik a port, aztán meg azt mondják, hogy nem lehet látni. Süketek párbeszéde folyik mindaddig, amíg az egyik vagy a másik fél – ideális esetben mindkettő – nem hajlandó saját gondolatrendszeréből kilépni, és kívülről, egy radikálisan más szemszögből megvizsgálni a problémát. A megszokott keretek, feltételrendszer és gondolatmenetek elhagyása és egy külső (más) szemléletű megközelítés olyan felismerésekre vezethet, amely azáltal, hogy saját nézeteink mélyülését, kérdéseink tisztázását segíti elő, a témával kapcsolatban folytatott vitát gyümölcsöző párbeszéddé teheti mindkét fél számára.

¹³ Watzlawick–Weakland–Fisch 1990, 86. o.

¹⁴ *Mérő László: Új észjárások. A racionális gondolkodás ereje és korlátai.* Tercium, 2001. 348. o.

¹⁵ Uo.

Megemlékezés a Fébé nyolcvan évéről*

Nemcsak ünnepe, hanem hálaünnepe van a magyar evangélikusság testvéri szeretetközösségének, a Fébé Evangélikus Diakonisszaegyesületnek. Nyolcvan éves, megpróbáltatások kohójában is hittel helytállt történelme szervesen beágyazódik a magyarországi protestantizmus 20. századi életébe. Már a századforduló liberális teológiájának és erkölcsi lazaságának mintegy ellenpólusaként szellemi-lelki mozgás jött létre több, biblikusan gondolkodó evangélikus és református közösségekben. Olyan evangéliumi csoportok szerveződtek az első világháborút megelőző évtizedekben, mint a Bethánia, a Filadelfia, a ProChristo vagy a Keresztény Ifjúsági Egyesület, a KIE (CVJM). A szervezeti kereteket, a jogalkotást és az egyházpolitikát irányító egyetemes egyház több kegyességet és mélyebb Krisztus-hitet igénylő tagjai ezekben a csoportosulásokban találták meg igazán a helyüket. Akik a csábító, ám gyakran változó korszakellenálltak, hamar igazi testvérekké váltak, és szervezeti, többnyire egyesületi keretben tömörültek.

Mint a legtöbb emberi közösség, ez a folyamat sem volt problémamentes. Hitvallási kérdések, felekezeti érdekek, féltékenység és nagyravágás ugyanúgy beférkőzött a pietetikus közösségek életébe, mint a közegyházba vagy más emberi organizációkba. A bűnök őszinte megvallása azonban az egyház Urától kapott feloldozás bizonyossága révén lehetővé tette az új kezdés, a megújult életközösség kialakulását. Az élő Krisztus-hit mellett, annak gyümölcseként az irgalmasság cselekedeteinek szolgálata lett az a konkrét cél, amely egybekovácsolta a tagokat, és véget vetett a korábbi, feszültségekkel terhes időszaknak.

A huszas és harmincas évek lelki ébredésének több karizmatikus vezetője szorgalmazta a Krisztusban kapott váltás örömeinek nemcsak missziói, hanem a hívőket szeretetben egyesítő erejét. Így jött létre 80 évvel ezelőtt, 1924. október 1-jén 45 taggal egy ideiglenesen megalakuló Evangélikus Nőegylet *Raffay Sándor* püspök jóváhagyásával és az egykori egyiptomi misszionárius-diaconissza, *Pauer Irma* vezetésével. Alapszabályát *Fébé Evangélikus Diakonissza Egyesület* névvel felterjesztették jóváhagyásra a Belügyminisztériumba. Szervezetét Pál apostol hűségese korinthusi munkatársáról, az első diaconisszáról, Fébéről nevezték el, akinek görög neve fénylőt, ragyogót, fényt sugárzót jelent.

Pauer Irma, a Fébé első főnöknője édesanyjától a württembergi kegyesség szellemét és gyakorlását örökölte.

Fiatalon részt vett a freienwaldi bibliaiskolában, azután több magyar keresztény közösségben vitt vezető szerepet, majd a wiesbadeni Szudán Úttörő Misszió küldetésében 3 éven át végzett kopt leányok és kairói elesettek között missziói munkát. Miután a kiterjedt világháború hazakényszerítette, a budapesti Bethánia egyesületben (C. E.) szolgált. A piliscsabai Klotildligeten saját házába gyűjtötte össze hasonló lelkületű társait, és velük alkotta meg a már rövid életében is sok gyümölcsöt termő Fébé közösséget.

Pauer Irma hihetetlen energiával alakított ki mindössze 5 év alatt olyan munkaágakat, mint betegápolás, kórházi munka, elsősegély, nyomda, lapkiadás. Sorra szervezett bibliaköröket és konferenciákat. Élete végén még megvásárolta azt a szép budai, hűvösvölgyi panziót, amely utóbb a mindenkor vezetőségnek lett otthona, ma pedig az egyesület anyaháza. Még Pauer Irma halála előtt a Fébé megválasztotta első lelkészét, az evangélikus lelki ébredés egyik vezető egyéniségét, *Gáncs Aladárt*.

Az első főnöknő halála után helyettese, *Trauschensfels Elza* lett a lelki vezető. Életét ugyan folytonos betegség kísérte, de ő is sokat alkotott, vagyonát pedig egyesületünkre hagyta. Mint áldott életű elődjének, neki is csupán 50 esztendő volt a földi életre kiszabva. Utóda-ként kezelőorvosa, *dr. Farkas Mária* sebészorvos diaconissza állt a Fébé-család élére. Az egyesület újonnan meghívott lelképásztora két évtizeden át, egészen a szomorú feloszlásig, 1951-ig *Zulauf Henrik* lelkész volt. Kettejük irányítása mellett kezdődött meg többek között egy új anyaház építése (ez ma az evangélikus egyház Sarepta nevű szeretetotthona). A 2. világháborút megelőző években intenzív karitatív munka jellemezte a Fébé egyesület szolgálatát. Megkezdte munkáját a Fébé Leány Népfőiskola. Létesült három árvaház, két leányinternátus, három üdülő és egy vendégház, valamint megindult a diakónusképzés. Vidéken is szeretetotthonok, napközi otthonok jöttek létre, sok diaconissza pedig különféle kórházi szolgálatban tevékenykedett. Többen részt vettek a vasárnapi iskolák, evangélizációk, konferenciák szervezésében. Missziói feladatot látott el az egyesület nyomdája és könyvkereskedése is.

E nagyszerű fejlődésnek előbb Budapest ostroma, majd az orosz bevonulás vetett véget. Átmenetileg ugyan rövid kegyelmi idő következett. Ezalatt még sikerült néhány fiúinternátust, csecsemő- és gyermekotthont létesíteni. 1947-ben üdültetésre alkalmas ingatlant szereztünk a Mátra hegységben, Bagolyirtáson. Ugyancsak 1947-ben *Ordass Lajos* püspök közbenjárására, skandináviai segítséggel egy tervezett evangélikus kórház céljára megvásárolhatuk az úgynevezett Belvedere Panziót, de annak birtokba-

* Elhangzott a Fébé Evangélikus Diakonisszaegyesület 80. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségen, a budavári evangélikus templomban, 2004. október 16-án.

vételére már nem kerülhetett sor. Ez az épület ma az északi püspöki hivatal céljait szolgálja.

1951-ben azután bekövetkezett egyesületünknek a kommunista diktatúra által elrendelt feloszlata, és ezzel együtt összes ingatlanunk államosítása. Negyven év „pusztai vándorlás”, négy évtizedes szétszórás lett a sorsunk. Nehéz, de hittel és reménységgel vállalt időszak! Az egyesület több tucat ingatlan, ingósága és minden vagyona átruházott az egyetemes egyházra, azzal a feltétellel, hogy az külön legyen kezelve egy esetleges újrarendezés esetére. A célvagyont külön kezelése sajnos nem történt meg, ez érzékeny veszteséget jelentett a rendszerváltozás után is.

A nehéz évtizedekben áldott emlékéül költőnőnk, *Türmezei Erzsébet* tartotta bennünk a lelket. Miközben „fejtette szürke testvér-ruháját”, szíve tele volt hálával. Máig maradandó verseként Luther „Te Deum laudamus”-át fordította és örökítette meg. Mély mondanivalójú evangéliumi költeményeivel biztatott, hogy „a sötét alagúton át a végtelennek tűnő éjszakában... hazafelé tartunk a fénybe, hamar elérjük a kaput, és akkor minden sötétség vége! Ne félj! Ne sírj! Hiszen csak alagút...”

A sötét alagútból 1990-ben csakugyan kiértünk a fényre. A tudományegyetem magyar–német szakán végzett diakonissza-költőnk ekkor egyhangúan főnökösszónnyá, *Madocsa Miklós* budavári lelkészt pedig lelkészünkké választottuk. A kilencvenes évek új reményt keltő testvéri együttműködése számos értékes gyümölcsöt termelt.

Az új évtized kezdetét a Fébé 65. jubileumának ünnepe vezette be. Ekkor az egykori anyaház templomában *Nagy Gyula* püspök és *Günther Freytag*, a kaiserswerthi Diakóniai Szövetség elnöke mondott beszédet. Első ízben lehetett ekkor köztünk a később oly sok segítséget nyújtó Bad Kreuznach-i főnökösszony, *Gertrud Heublein* is. Mint „poraiból megelevenedett főnix”, úgy kapott lendületet a 90-es évek újrakezdése. Felvettük a kapcsolatot egyházunk vezetőségével és külföldi testvéreinkkel. Az utóbbiak anyaházai valóban testvéri segítőkészséggel járultak hozzá az újjáépítéshez. Több hazai jótévő is hozzájárult, hogy csaknem semmiből 40 év után újraindulhassunk. Az első főnökösszony keresztfia, *Müller Pál* végrendeletében szép kertes családi házat hagyta ránk Sashalmon. Beállt a szolgálatba *Csepregi Zsuzsa* lelkész, aki előbb Sashalmon, majd a Gertrud Heublein által kezdeményezett gyűjtésből megvásárolt budai, Maros utcai lakásban, a „Reménység otthonában” vállalta – mint egyesületünk lelkész-titkára – a rábízott fiatal egyetemista lányok felügyeletét és szellemi-lelki gondozását. Súlyos betegséggel végződő rövid életéért ezúton is hálát adunk Istennek.

Az egykori hűvösvölgyi panziót az újra közösségi életre vágyó idős diakonisszák számára anyaházzá alakítottuk át és bővítettük ki. Ebbe költözött és itt szolgált a 2001-ben 90-ik életévében elhunyt *Türmezei Erzsébet* is. Ma is hálára indít az a közös élmény, amikor 1994-ben magyar részről vele, német részről pedig *Hermann Schoenauer* neuendtel-sauai rektorral és *Irmtraut Schrenk* főnökösszónnyal közö-

sen írhattuk alá a két intézmény további kapcsolatait biztosító megállapodást, amelyet tavaly további 5 évre meghosszabbítottunk. Ez az eddigi partneri kapcsolat további bővítését eredményezi: kölcsönös tájékoztatást és látogatásokat, kiadványok és munkatársak cseréjét és az Európa Intézet keretében új munkaterületek, például új egészségügyi intézmények kialakítását teszi lehetővé.

Új évezredünk kezdetével új vezetőség állt be az áldott emlékéül elődök sorába. A kereken egy évtizeden keresztül vezető Fébé-lelkész, *Madocsa Miklós* nyugalmába vonulása után a választmány a teológus otthon korábbi igazgatóját, *Zászkaliczky Pált* választotta meg lelkészének, *Magassy Katalin* diakonisszát, majd lemondása után *Türmezei Erzsébet* addigi helyettesét, *Taschner Erzsébet*et pedig főnökösszónnyá. Amikor *Zászkaliczky Pál* visszavonult a vezetéstől, az egyesület *Veperdi Zoltánt* igazgató lelkészéül, *Herczog Csabát* pedig másodlelkészéül választotta meg. Az anyaházban havonta üléselő választmányra, valamint a kuratóriumra az új viszonyok között számos új és megoldandó feladat vár. Különösen két olyan terület van, amelynek nemcsak a múltjáért vagyunk felelősek, hanem amelynek a jövője is a Fébé egyesület további fejlődésének a záloga. E két terület a piliscsabai Siló és a mátrai Názáret.

Mint Isten népének a történetében már olyan sokszor, 1989-ben a *Siló* közössége előtt is új, addig ismeretlen utat nyitott meg az Úristen. Az volt a feladat, hogy sérült emberek különböző testi, lelki, szellemi gondjainak enyhítésére egy modellszerű kis központot hozzon létre. A diakonisszák és barátai imádságos háttérével, a semmiféle anyagi forrással nem rendelkező Fébé egyesületnek ez a munkája 1991-től hat év alatt mintegy 300 millió forintos beruházással létrehozta a Siló Önálló Élet Központot.

Isten csodálatos működése azonban folytatódik. 2003-ban felavatásra kerülhetett a Rehabilitációs Technikai Műhely épülete, és 2004-ben elkezdődött egy szolgálati családi ház építése. Az előbbi a diakóniai szolgálatunk egy új ágához, a rehabilitációs eszközök egyéni szükségleteknek megfelelő adaptálásához ad helyet a „Tinapard” elnevezésű holland-magyar program keretében. Az utóbbi majd a *dr. Gadó Pál* igazgató eddigi szolgálatát követő új vezetőnek, a néhány hete megválasztott *Endreffy Attilának* kínál otthont. Az előttünk álló feladatoknak szeretnénk az elmúlt évek eredményeinek talaján állva Jézus Krisztusba vetett hittel nekifeszülni.

A másik jelentős és fejlesztésre váró terület a Mátra hegységben megépült *Názáret-templom* és környéke, amelynek lelkes gazdája *Herczog Csaba* testvérünk. Egyesületünk mátraszentimrei üdülőjében tíz éve végzi megújult formában belmissziói szolgálatát. Bel- és külföldi ifjúsági csoportok pihenhetnek és lelkileg töltekezhetnek az árnyas fák alatt. Hívjuk a betegeket is, akiknek a magaslati levegő jelenthet gyógyulást. Tavasztól őszig hangzik templomunkban a vasárnapi igehirdetés, Isten öröme-zene és az Urat dicsőítő ének. Terveink között szerepel egy

új, télen is lakható, európai szintű igényeket is kielégítő üdülő felépítése, amely a téli sportolók kedvelőinek is megfelelő szállást biztosít.

Nyolcvan év, alig két emberöltő nem nagy idő az örökévalóságban, de még az egyház életében sem. A 20. század kataklizmái azonban nemcsak Európának, hanem a magyar kereszténységnek is súlyos tragédiákat okoztak. A trianoni békediktátum által megcsonkított Magyarország evangélikussága 1 millióról 310 ezerre csökkent. Világéges, zsidóüldözés, kitelepítés, deportálás, jobb- és balol-

dali diktatúra, káderezés, megfélemlítés, bebörtönözés és állandó zaklatás – mind megpróbálták Isten népének az életét.

Ma, amikor hálát adhatunk az Úr szabadításáért, az ő kezébe tesszük le egyházaink és benne a Fébé Evangélikus Diakonisszaegyesület múltját, jelenét és jövőjét.

Aki pedig mindent megtehet sokkal bőségesebben, mint ahogy mi kérjük vagy gondoljuk a bennünk munkálkodó erő szerint: azé a dicsőség az egyházban Krisztus Jézus által nemzedékről nemzedékre, örökkön örökké!

Krisztusban mindnyájan életre kelnek (1Kor 15,22)

TRAJTLER GÁBOR

D. Kiss János

1920–2005

A lelkészek közül kevesen ismerték a Kapolcson negyvenhét esztendeig hűségesen szolgáló lelkésztestvért. A Veszprémi Egyházmegye papjain kívül csak néhányan tudtak róla. Csendes ember volt, de ha megszólalt, szava nem maradt nyomtalan a hallgatókban. Szerény is volt, értékeit nem tudta látványosan megjeleníteni, hasonlóan számos értékes tudósunkhoz. Igaz, el is hallgattatták. A történelem és a politika megtiporta őt. Pedig élete másként indult.

Papi családból származott. Anyai nagyapja és édesapja soproni teológiai tanárok voltak. Apai nagyapja a szombathelyi gyülekezet templomépítő papja volt. Kiss János 1920-ban született Sopronban. Iskoláit is ebben a városban végezte, beleértve teológiai tanulmányait. Lelkészsé avatása után (1942) kezdődtek hányattatásai a történelem sodrában. Kapi püspök Körmendre helyezte segédlelkésznek, de másfél nap múlva behívót kapott táborigazgatói tanfolyamra. 1943 őszén a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészeti karára iratkozott be magyar-történelem szakra, emellett kiegészítő táborigazgatói tanfolyamra is végzett. 1944-ben a német megszállás következtében lehetetlenné vált egyetemi tanulmányai folytatása. Ekkor hazakerült Sopronba, ahol segédlelkész szolgálatot végzett, majd vallásitanító lelkész lett. Szeretett volna a teológián könyvtárosi állást kapni, ami mellett a doktorátusra is felkészülhetett volna. Témája már akkor is az evangélikus énekeskönyvtörténet volt. Az egyre erősödő diktatúra azonban megszüntette a teológia egyetemi jellegét, és ezzel a doktoráltatási jogát is elvette.

Kiss Jánost 1947-ben, teológus koromban a soproni szószékről ismertem meg. Szigorú lutheri prédikátor volt.

Sopronban nem maradhatott huzamosabb ideig, mert az iskolák államosításakor egyik prédikációjában felolvasta *Reményik Sándor* versét, amelynek refrénje: „Ne hagyjátok a templomot, A templomot s az iskolát!” Ezért kellett elhagynia a várost. Püspöke Tapolcára küldte kihelyezett lelkésznek. Javadalma a csekélyke lelkészi kongrua volt, a kis gyülekezettől csak sorkosztot kaphatott. Feleségét, három gyermekét ott eltartani nem tudta, őket szülei és feleségének szülei látták el.

Két és fél évi tapolcai szolgálat után 1953-ban lett a kapolcsi gyülekezet lelkésze. Kapolcshoz több kis gyülekezet tartozott: Taliándörögd, Pula, Vigántpetend, Monostorapáti. Az öt faluban összesen nem volt kétszáz evangélikus lélek. Kiss János csak úgy tudott családjával megélni, hogy elvállalta a helyi termelőszövetkezet könyvelői állását. Húsz évig volt könyvelő, innen kapta nyugdíját. Keresés lelkészi szolgálat volt osztályrésze. Az általa gondozott területen évente csak egy-két temetésre került sor, keresztelezésre és esketésre nem minden évben. Mégis hűségesen gondozta a kis, elnéptelenedett gyülekezetek híveit. Falvanként egy-két gyermeknek tartott hittanórát. Volt falu, amit esős időben csak gyalog tudott elérni, mert a kerékpárral beleragadt volna a sárba. De nem is volt mindig kerékpárja. Erre sem tellett.

Szerette az egyházzenét. Kántora nem volt, így az istentisztelet három nagyobb énekét az orgonától ő maga vezette. Becsülte és örült a kapolcsi műemlék orgonának.

Tudományos kutatási területe a himnológia volt, azon belül a magyarországi énekeskönyvek énekeinek története. Kutatómunkáját 1948-ban az 1805-ben megjelent Dunántúli énekeskönyv feldolgozásával kezdte. Tudvalevő,

hogy a racionalista énekek Magyarországon ebben a könyvben jelentek meg először. Szerzőkként *Kis János*, *Zathureczky Sámuel*, *Perlaky Gábor* és *Beliczay Jónás* szerepeltek. Kiss János a korabeli német énekeskönyveket kutatva az énekek nagy részének eredeti szövegét megtalálta, így derítette ki, hogy a fenti szerzők nagyrészt csak fordítók voltak. Kutatási területét később kiterjesztette az 1911-es énekeskönyv keletkezésének történetére. Ennek az országszerte használatos énekeskönyvnek az énekeit már teológiai, fordítási hűség és prozódia szempontjából is vizsgálta. Kutatómunkájának eredményét négy kötetben dokumentálta. E mű több példányban áll már egyházunk kutatóinak rendelkezésére. Az első kötet az 1805-ös és az 1811-es racionalista énekgyűjtemények létrejöttének történetét dolgozza fel. A második kötet e két jelentős dunántúli kiadvány énekeit értékeli egyenként, felfedve azok esetleges eredeti forrásait. A harmadik kötet foglalkozik az 1911-es könyvvel. A negyedik himnológiai adattár: szerzők és fordítók életrajza található benne, és az énekek eredeti sorkezdetekének jegyzéke. Nyomdai szabványok szerint e négy kötet terjedelme meghaladná az ezer oldalt. Kiadására mindeddig nem került sor. E nagyszabású művön kívül Kiss János az 1982-es, ma is használatos énekeskönyvet is feldolgozta, melyben számos eddig publikálatlan életrajzi adatot is összegyűjtött. Kutatásainak jelentősége, hogy olyan területeket tárt fel, amelyekkel addig senki sem foglalkozott. A 16–18. századi énekanyagnak főként *Schulek Tibor* volt tudósa. A 20. századi énekeskönyvekkel többen is foglalkoztak. De a racionalista énekanyagról és ezeknek az énekeknek a későbbi énekeskönyvekben va-

ló továbbéléséről egyedül Kiss János művében olvashatunk. Jelenlegi énekeskönyvünkről írt objektív értékelése a következő énekeskönyv-szerkesztőknek nyújt majd nagy segítséget.

Ezt a tudományos munkát a szakértők, *Sólyom Jenő* professzor és *Schulek Tibor* himnológus-lelkész sokra értékelték. Biztatták Kiss Jánost, nyújtsa be doktori disszertációjára. Amikor teológiánk visszakapta doktoráltatási jogát, Kiss János jelentkezett, de választ nem kapott, nyilvánvalóan „politikai megbízhatatlanságára” való tekintettel.

Ezt a mulasztást korrigálta valamelyest a Nyugati (Dunántúli) Egyházkerület püspökének és a kapolcsi gyülekezetnek együttes indítványa: Kiss János lelkésznek az Evangélikus Hittudományi Egyetem adományozzon tiszteletbeli doktori címet a himnológia területén kifejtett nagy értékű tudományos munkája elismeréseként. 2002. április 27-én a Hittudományi Egyetemtől Kiss János megkapta a díszdoktori címet. Kérdés, lehet-e egy ilyen nehéz, rossz emberi döntések sorozatától megnyomorított életet egy díszdoktorátussal rehabilitálni? Ez volt a legkevesebb. Mindenesetre Kiss János a kitüntetésnek nagyon örült.

Kiss János 2000 áprilisában vonult nyugdíjba. Ezután Felsőörsre, kis családi házába költözött súlyosan beteg feleségével együtt. Itt már nem érezte jól magát. A késői átköltözést, az új klímát nem tudta többé megszokni, egészsége megromlott. Felesége és egyik fia halála is mélyen megrendítette.

Temetése 2005. január 27-én volt. A temetés szolgálatát *Ittész János* püspök, *Ördög Endre* esperes és *Veress István* helyi lelkész végezték.

Igehirdetés D. Kiss János temetésén

Jézus ekkor azt mondta neki: „Én vagyok a feltámadás és az élet, aki hisz énbenem, ha meghal is, él. Hiszed-e ezt?” (Jn 11,25–26)

Szeretett gyászoló család, gyászoló gyülekezet, kedves testvéreim!

A búcsú, a temetés órája mindig az emlékezés órája is. Akik ismerték és szerették Kiss János testvérünket – és kegyelettel őrzik emlékét –, végiggondolják az elmúlt életutat, a rajta keresztül és tőle kapott élményeket, számba veszik veszteségeiket, és emlékeznek... Igen, a búcsú órája mindig az összegzés, az emlékezés órája – és időnként a kései hálaadás órája is. Tele vagyunk érzésekkel, gondolatokkal. Én magam is így vagyok itt. Felidéződik bennem az az 1960-as évek derekán történt nap, amikor először jártam ebben a faluban, először léptem be a kapolcsi parókiaira. Kiss János nagytiszteletű úrtól ifjú teológiai hallgatóként bölcs tanácsokat és sokatmondó, mély, csendes perceket kaptam ajándékba.

Eszembe jutnak a veszteségek és hiányok is, amelyeket a Magyarországi Evangélikus Egyház okozott Kiss János testvérünknek, szereteteinek, egész egyházunknak. Leg-

alább ezen a helyen hangozzék el, hogy egyházunk adósa maradt a tudós teológusnak. Bár a későn jött díszdoktorátussal törleszteni véltük ezt a nehéz adósságot – mégis adósa maradtunk, mert sokkal többet, tágabb ölelésű, többeket gazdagító szolgálatot kérhettünk volna tőle, bízhattunk volna rá. De ő már csak ilyen volt: nem panaszkodott, nem vádaskodott. Lehetőségei szerint helytállt, s talán nemcsak kilométerekben itt a hegyeken keresztül, de életútjának méterekben, kilométerekben nem mérhető vándorútján hatalmas utakat járt be lélektől lélekig, szívtől szívig, a saját szívetől a reá bízottak szívéig. Van mire emlékeznünk, és tegye meg mindenki aszerint, ahogy a szíve-lelke erre indítja, akár kisunoka, akár a község vezetője, akár szolgatársa, akár csak ismerőse volt Kiss Jánosnak. S mégis jól tesszük, ha az emlékezés fontos gondolatai, mondatai után és fölött megszólalhat szívünkben választ váróan az az Úr, akinek szolgálatában élte s elégette életét, talentumait, képességét Kiss János, a himnológia doktora, elköltözött lelkésztestvérünk.

Hogy ki volt Kiss János, sokféleképpen tartjuk számon. De most arra a kérdésre is kereshetjük a választ, hogy ki-

csoda az a Jézus Krisztus, aki az ő Ura és a mi reménységünk is. Ne engedjük, hogy más válaszolja meg ezt a kérdést, ne hallgassunk saját szívünk kétségeire, de kortársaink gúnyolódó, Istent trónfosztottá tenni akaró gondolataira sem. Jézustól magától kérjük a választ. Ő így válaszol: *én vagyok*. Nemcsak szakképzett teológusoknak, hanem a gyászoló gyülekezetnek is jó újra és újra megérteni, hogy amikor Jézus Urunk így kezdi szavát, mondatait: *én vagyok* – hányszor teszi ezt! –, nem bemutatkozik, mint az az ismeretlen, aki éppen bekopog az ajtón. Nem bemutatkozik, hanem kinyilatkoztatja személyének titkát. A Sínai-hegy fenségétől a feltámadott Úr szaváig végigzeng ugyanez a mondat: *ani hú, ego eimi, én vagyok az Isten*. Neki van hatalma nemcsak szíveken, szegény papi szíveken, de a most erősebbnek látszó halálon is. Hiába szisszen a kasza éle, az értünk átszögezett kéz megnyitja a halál ajtaját. Akár a bethániai temetőben Lázárt takarja a sziklasír száját lezáró kő, akár a kapolcsi temetőben hullanak Kiss János koporsójára a hantok. *Én vagyok az Isten* fenségében, az Isten hatalmában, halált legyőzve, bűnököt megbocsátva, szétszórt kénéjú életeket újra összegyűjtve, *én vagyok közöttetek itt, ezen az órán is* – mondja a Mester.

Rászorulunk erre a szóra. Egy 85 éves ember halálakor olyan könnyen kicsúsznak szánkából a semmitmondó, megszokott szavak: *érett kalász, bárcsak én élnék ennyi idős koromig*. És a hasonló frázisok: *megszülettünk, s ebbe bele kell halnia másnak is*. De amikor majd mi szembe-sülünk ezzel a sorssal, amikor minket terítenek ki, ha lesz még, aki szeret és elsirat – mert hogy kiterítenek úgyis, az nem csak József Attila vallomásának igazsága –, akkor is ezzel intézzük el? *Bele kell halni az életbe? Ez az élet rendje? Majd megszokjuk?*

Testvéreim! Mi többet és jobbat tudunk ennél! Mert kivirágzik a szívünkben az élet és halál fölött Úr, Megváltónk, Jézus szava: *csakugyan én vagyok a feltámadás és az élet*. Nem túlélési technikákra, nem arra a művészetre tanít, hogyan nézzünk át a csontváz bordái között, hanem megtanít a realitást komolyan vevő szívvel a feltámadott Úrban való hit titkaira. Ez a mi egyetlen reménységünk! A gyászoló családnak, a gyászoló gyülekezetnek, a gyászoló püspöknek és paptársaknak, a községnek, a

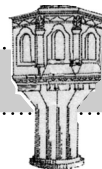
gyászoló evangélikus egyháznak, nekünk mindahányunknak.

Számlálatlanul adja a halál árnyékának völgyében az ő vigasztalására szoruló szívünknek az evangélium erejét, szeretetét, világosságát Jézusunk. Ezért vagyunk jó reménységben Kiss János felől, előrement szerettei felől, a társ és a túl korán előrefutott gyermek felől is. És mindazok felől, akiknek nevét őrzik itt a fejfák és a sírkövek, és minden temetőben nyugvó felől, és reménységben lehetünk önmagunk felől is, ha eljön az utolsó óra. Jézus érvényesíti hatalmát, és abban részt akar adni nekünk is. S ezért kérdésével a vigasztalás mellé odateszi azt az egyetlen feltételt, amelyik szükséges ahhoz, hogy megvigasztalódhassunk, és ne úgy gyászoljunk, mint akiknek nincs reménységük: *Hiszed-e ezt? Hogyan is hihetnénk? Kihűlt a test, múlttá lett az élet* – mondja az ember. S mégis, az evangéliumban jelen lévő, a feltámadásról tanúskodó Úr meggyőzi, legyőzi szívünket. És nemcsak kérdez, hogy nyugtalanítson, hanem elénk tárja igéjének egy másik történetében a megszorult lélek esengő imádságát is. Amikor a viaskodó, aggódó, bajban lévő édesapa kiált kétségbeesve, és mégis reménykedve: *Hiszek, Uram, légy segítségül az én hitetlenségemen!*

Én ezt hoztam nektek vigasztalásul, testvéreim. Szívetek titkait nem ismerem, de azt tudom, hogy ezt az imádságot is meghallgatja az Úr. És akkor az egykor Mártának mondott, de most neked szóló kérdésére válaszolhatod te is: *Hiszem, Uram, te vagy a feltámadás és az élet*. Benned jelen van a bűnt megbocsátó, halált legyőző, az életnek értelmet adó, a sírokat megnyitó, az egész mindenséget új-jááteremtő isteni szeretet hatalma.

Ezért bocsátjuk el békeességben Kiss János testvérünket, s imádkozunk azért, hogy azok a szavak, amelyekkel egykor ő vigasztalt – ebben a temetőben vagy máshol – gyászolókat, most minket is vigasztaljanak. Adja Isten, hogy a rajta keresztül kapott örökség soha ne veszítse el fényét, hanem segítsen, bátorítson, vigasztaljon, és egykor majd az üdvözültek seregében vele együtt láthassuk, amit ma még csak hihetünk, tapasztaljuk, amit ma még csak remélni szabad: *Jézus megint igazat mond. Én vagyok a feltámadás és az élet, aki hisz én bennem, ha meghal is, él*. Hiszed-e ezt, testvérem?

Ittész János

PÜNKÖSD ÜNNEPE

• 4Móz 11,24–29

Pünkösöd ünnepén nincs könnyű dolga az igehirdetőnek. Akinek van hatalma, akiben van Lélek, akinek van hozzáink bizalma, ő teremthet a testvérek szívében, a gyülekezet közösségében újra hitet, és ő elevenítheti meg újra istentiszteletünket.

Ó jöjj, teremtő Szentlélek, látogasd meg a te néped!

Mózes története a Lélek irányításával megy végbe. Akiben van Lélek, annak van irányító, teremtő szerepe. Sőt irigylésre méltó szerepe. Hiszen tudnak szólni máshoz is, szólni a rajtuk kívülről, a felettük valóról! És nem is akárhogyan szólni, közel kerülve a szétesett nép táborához. Mózes negyedik könyvében, és magának a zsidó népnek az életében is a rend központi helyet foglal el. Rend a táborban, rend a családban, rend a csatatéren, rend a szentélyben. A rend azonban csak ideig-óráig lehet meg. Gyorsan összezavarja a mindent felkavarni képes diabolikus erő. Izráel népének harc az élete. A rendet tartóval, rendet követelővel – és a rendet összekuszálóval.

A pusztai vándorlás során Izráel megpróbál igazodni a rendhez, a követelményekhez. És fel is lázad ellene, fel is borítja azt. Nem bizonyul tartósnak és nem válik be ez a fajta rend, eszköz. Lehetnek káték, törvények, előírások, adhatunk jótanácsokat, kidolgozhatjuk terveinket igényesen, precízen, megalkothatjuk rendeleteinket, a valóság azonban nem a papírforma szerint alakul. A Tóra – még ha van is, aki elhiszi, hogy a szellemiségén túl fény, erő is rejlik benne, amely visszahozza a hitükben meglankadtakat is – csak betű.

Mózes, akit Isten választott vezetőnek és megajándékozta lelkével, egymaga küzd a terhével, a fellázadt nép seregével, akik belegabalyodtak a Tóra mellett is a kísértő szépen szövögetett szálaiba. Ők kicsinyes ürügyekkel,

egyéni érdekeikkel vannak elfoglalva, és szétesettségükben el is hangzik ajkukról: lelkünk kiszáradt, nincs semmi más, csak a manna. *Most pedig elepedünk, mert semmit sem látunk a mannán kívül.* (4Móz 11,6) Döbbenetes, hogy Izráel tudja, mi hiányzik, hogy rájön: nem elég csak a manna. Mindenki elkeseredett, Mózes sem tudja tovább vezetni a népet.

Egy ideig megy tehát a verkli, csakhogy azt időnként fel is kell húzni. Mert kifogy a lendület. Kiszárad a lélek, elped, kiapad a benső. Isten Lelkének kiáradása átsegítette a holtponton ezt a vergődő csapatot. Isten lelket öntött a próféták lelkébe, és a próféták továbbadták, lelkesítették őket.

Ez a lelkesítő erő azonban ma is könnyen lehet olyan – és találunk ilyet a piacon –, hogy csak ideig-óráig hat, hamis pótszernek bizonyul. Az a Lélek, amelyet kaptak, nem ilyen volt; a baj csak az volt, hogy nem volt mindenkié! Nem nyugodott meg mindenkin. Nem volt összeírva mindenki, és Isten hetvenre korlátozta azok számát, akiknek Lélek adatik. Isten igéje felfedi számunkra, hogy Lelke konkrétan adatik. Tudható, felismerhető, kinek adta.

Sovány vigasz lenne, ha ma is korlátozott és szűkre szabott lenne a Lélek. Persze ma is akkor van, ha Isten adja, és a Lélek ott fúj, ahol és amikor akar. Ma is ott lángol a pünkösdi tűz, ott hevíti szívünket, ahol Isten adja, lángora lobbantja, mert az ő tulajdona.

Bárcsak az egész nép próféta volna, és nekik is adná lelkét az Úr! A Szentlélek ünnepén Isten szava szívünket elérve újabb könyörgést fakaszt az egyházban, hiszen a kiáradt pünkösdi Léleknek híján vagyunk, és bizony kiszáradt, elpedt lélekkel csatangolnak a környezetünkben élők.

Ami megvalósult *azóta*, a Lélek nem pusztán lelkesít, a Lélek bárkiben rendező erő. Ő teremt rendet, ő ad egyenes utat, utat a pusztában, ő nyitja meg szemünket látásra, ő dicsőíti bennünk a Krisztust. Meglátatja üdvözítő szándékát is magában az üdvözítő Krisztusban. A Szentlélek teljesen és nem részletekben működik. Ha megkaptam, rajtam keresztül Isten szórja szét áldásait, Krisztust magasztalom és szolgálom. Rámutat Krisztusra, aki, mint a vizet fakasztó kőszikla, megütetett, de nem csak egyszer, és

nem egy kis botocskával. Előbugyogott belőle az a vér, amely testvérévé tett, s testvérként egyenlővé tesz mindenkit a Lélek ajándékának elnyerésére. Luther mondja: az Ószövetség bölcső, amelyben megleled a pólyát, Krisztus fekvőhelyét. Bele van ágyazva a könyörgés: add, Uram, a Lelket! Add, hogy bizonyágot tehesünk rólad, bizonyágot teheszenek Krisztusról sokan, de ki szabad mondanunk: bárcsak mindenki meglátná az Emberfiában megjelent kegyelem csodáját! Mert ez az élet kulcsa, megoldása, hogy a megszületett Krisztus áldozattá lett és feltámadt! A prófétálás ajándéka, a vezető ajándéka. De ki ne lenne életében vezető szerepben? Apák bölcsessége, édesanyák szeretete hányszor válik vezető szereppé? Saját életünk céljainak kitűzése, azok elérése megint csak megkívánja a vezető szerepet. Pünkösdi énekeink tele vannak kérés szöveggel. „Isten élj Lelke, jöjj!” (ÉÉ 244) „Szentlélek, Lelke Atyának, Fiúnak, jöjj sebes, zendülő szélszárnyakon!” (ÉÉ 245) „Legdrágább ajándékokért könyörgök, Istenem!” (ÉÉ 244) „Jövel, Szentlélek Úristen, töltsd be szívünket bőven!” (ÉÉ 229)

Abban a pillanatban, amikor Isten felhőben leszáll, és elvesz abból a Lélekből, amely Mózesben volt, és ad belőle mindenkinek, tulajdonképpen azt közli: nem vagyok töletek messze, ahogyan ti hiszitek azt! Nem kevés az én erőm, nem rövid az én karom. Isten válasza tehát a Lélek ajándéka a bűnös embernek. Megismerteti önmagát: ez vagyok... és oda is adja önmagát. Hiszen amikor a Szentlelket adja, nem egy erő költözik lelkesítő szerként életünkbe, hanem maga a Megváltó, aki rendet tett ebben a feje tetejére állt világban egyetlen kereszttel. Adassék a Lélek, hogy tudjuk, kit dicsőítünk ezen az ünnepen!

Ferenczy Andrea

.....

Tallózó

„»Aznap prófétáltak, de később soha« (Szifré). Nem volt a feladatuk, hogy állandóan osztozzanak Mózeszel vezetői szerepében. Maimonidesz azokat az embereket, akik isteni kinyilatkoztatásokban részesülnek, olyanokhoz hasonlítja, akiknek az éjszakáját villámfények világítják meg. Egyeseknek megadatik, hogy a villámló fényt gyorsan egymás után következő sorozatokban fogják fel; ezek olyanok, mintha folytonos ragyogásban lennének; és az ő éjszakájuk olyan világos, mint a nappal. Ez a prófétálásnak az a kimagasló foka, amelyet Mózes, a legnagyobb prófeta ért el. Mások a prófétai villámfényt nagy időközönként kapják; ezen a fokon áll a legtöbb prófeta. Vannak viszont olyanok, akik egész éjszaka csak egyszer látják a villám fényét. Ez azokra vonatkozik, akikről a Szentírás azt írja, hogy »prófétáltak, de többé nem« (...).” (Hertz Biblia jegyzetei. *BibliaTéka CD-ROM*. Arcanum Digitéka Kft.)

„(...) a 70 és 72 (...) még a Septuaginta keletkezésének a hagyományánál is szereplő variánsszám. (...) Ez a számszimbolikának látszó kombináció azonban példasze-

rű történetté válik és azt mutatja, hogy Isten Lelke bárhol és bármikor megragadhat »számfeletti« embereket is (...).” (Jubileumi kommentár. *BibliaTéka CD-ROM*. Arcanum Digitéka Kft.)

„A prófétálás itt nem jövődőlés, nem is valaminek a hirdetése, hanem dicsőítés (énekel vagy beszéddel), és hálaadás képzettség nélkül (lásd Saul hasonló esetét az 1Sám 10,9–11-ben). Ilyen prófétálást csak a lélek különleges látogatásának eredményeképpen lehetett végezni.” (*A Biblia ismerete kommentársorozat*. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„Eldád és Medád Mózes általi prófétai karizmájának elfogadása (...) arra szolgál, hogy megóvja a prófétai szolgálat függetlenségét azoktól, akik azt intézményi ellenőrzés alá vonnák.” (*Jeromos Bibliakommentár*. Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat)

„Ajándékaival elbizakodni dőreség, de lebecsülni, megoltani, vagy irigyelni a másikat megint csak értelmetlen dolog. (...) Jóllehet Mózes szavaiban továbbra is ott munkál a Lélek, ő továbbra is megmarad az érthető beszédnél, nem esik eksztázisba.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

.....

Illusztráció

GONDOLATOK

(a *Szentlélekről*)

„Sokan azt gondolják, hogy a Lélekre való hivatkozás idegen az evangélikus teológiától...”

Mi, evangélikusok „lélektelenül” élünk?

(Fabiny Tamás)

„A Léleknek köszönheti az egyház mindazt, ami egyházá tette, amivel megajándékozta: eredetét, létét és fennmaradását. Az egyház ebben az értelemben a Szentlélek alkotása.”

(Hans Küng)

„Ha a *keresztények* tökéletesen meg lennének győződve arról, hogy az egyházban és az egyház által megnyilatkozó Szentlélek az egész világ Urának szabad Lelke – aki ott munkálkodik, ahol akar –, nem lennének akkor valamivel óvatosabbak, nyitottabbak és igazságosabbak ítéleteikben és tetteikben a nem keresztény nagy világvallásokkal szemben?”

(Hans Küng)

(az *irigységről*)

„Minden más bűnnel, Sancho, jár valami kellemes is együtt, de az irigységgel semmi egyéb, mint kedvetlenség, harag és dühöngés.”

(Cervantes)

TÖRTÉNET

(a Szentlélek munkájáról)

A tanítványok, a Mester közlékeny hangulatán felbátorodva, megkérdezték:

- Mondd, mit kaptál a megvilágosodástól? Istenivé váltottál?
- Nem.
- Szentté lettél?
- Nem.
- Hát akkor mi változott?
- Felébredtem.

(Anthony de Mello)

(a Lélek különleges adományairól)

Egy fiatal zeneszerző Mozarttól kért tanácsot, hogy hogyan fejleszthetné tehetségét.

- Azt tanácsolnám, hogy kezdje egyszerű dolgokkal – válaszolta Mozart. – Dalokkal például.
- De ön már gyerekkorában is szimfóniákat komponált! – tiltakozott az ember.
- Igaz. De nekem nem kellett senkitől sem tanácsot kérnem, hogy hogyan fejlesszem a tehetségemet.

VERS

(az irigy féltékenységről)

József Attila: *Komoly lett már* (részlet)

Mi voltam én?... Oktalan próféta,
Cifra szóvá gyötört akarás,
Irigy, ha a másik szebben mond igét.
Hiúságból vágytam töviskoszorúra.

PÜNKÖSD 2. NAPJA

• *Zsolt 51, 12–15*

Az utóbbi időben többek közös tapasztalata az, hogy a nagyünnepek két napja között az istentiszteleten résztvevők számában és arányában egyfajta kiegyenlítődés figyelhető meg. Talán kissé az első nap rovására is, a második napon is igen szép számmal vesznek részt híveink az ünnepi istentiszteleten – ha nem többen, mint az elsőn. Többek között ezért is ellen kell állni a kísértésnek, hogy az ünnep második napjára való készülést rutinból megoldjuk. Meggyőződésem, hogy a második nap igehirdetése nem oldható meg az első nap lendületéből, mintegy annak hátán felkapaszkodva, vagy az első nap maradékát, morzsáit összesepergetve. Tartalmi, logikai kapcsolat természetesen lehet a két igehirdetés között, de mindkettőnek önálló lendülete, mondanivalója kell legyen.

A kijelölt ószövetségi textus igazi pünkösdüzenetet hordozó igeszakasz. Dávid bűnvalló imádsága arról a megújulásról és szolgálatról szól, amely egyedül Isten te-

remtő munkájaként képzelhető el. Nagy ünnepeink első napján mindig azt láthatjuk, hogy mit tett értünk Isten, míg a második napon az ebből fakadó (missziói) szolgálat meglátása és beteljesítése a hangsúlyos. Isten először mindig ad, mielőtt kérne. Jézus először hív: *Jöjjetek énhozzám mindnyájan...*, majd küld: *Menjete el tehát, tegyete tanítvánnyá minden népet...* Mivel pünkösd ünnepe az anyaszentegyház Szentlélek által való születéséről szól, ezért az ünnep második napján a központi üzenet: mit tesz Isten a Lélek által? Mit cselekszik velünk, mire indít bennünket a Lélek?

A Lélek tiszta szívet és erős lelket ad

Számomra mindig megragadó Dávid példája. A hatalma, népszerűsége tetőpontján álló király Isten előtt sír, mint egy gyermek. Nem tagadja, nem magyarázza, nem igazolhatja vétkeit. Megpróbálta a bűnt elrejtteni, törvényes keretek közé szorítani (Betsabé férjének hazahívása a harcmezőről, majd a sikertelen próbálkozás után megöletése). Mily nagy kísértés, hogy a bűn minden formáját gyűlölő Isten mindenhatóságát félretéve, meglegyszünk az emberek előtti látszattal! Talán még Isten is meglegszik azzal, ahogyan mi megoldást keresünk a bűnre, s utólag jóváhagyását adja. Dávid lelke romokban hever, mert most már világosan látja: megpróbálta a lehetetlent, rafinált módon kijátszani a szent Istent. A megkezdett úton továbbhaladni semmi értelme, hiszen szembetalálkozott az ítélő Istennel. Akkor találkozott vele, amikor nem gondolta volna, hiszen Dávid részéről már le volt zárva az ügy. Egyetlen új út marad számára, az igaz, őszinte bűnbánat, az Isten előtt való teljes megalázkodás. Óriási bűnterhétől csak így szabadulhat meg. A Szentlélek munkája már az is, hogy tiszta szívre és erős lélekre vágyik. Győzelmeit ellenségei felett, trónját, hatalmát annak köszönheti, hogy tiszta szívű, Istentől vezethető ember volt. Betsabéval való paráznasága Istennel való meghitt, élő kapcsolatát törte szét, most már látja, mit veszített. Vissza akarja kapni Istent. Nem egy kis renoválásért, kiigazításért, korrekcióért könyörög, hanem Isten teljesen újat teremtő munkájáért. A héber „bárá” jelentése: (meg)teremtenei, előhozni, sőt terméketlen földet termővé tenni. A szív az Ószövetség népe számára nemcsak a test egyik része, hanem a teljes embert jelenti mint értelmi, érzelmi és akarati lényt. Tiszta szívet és erős lelket kér. Ezt csakis ajándékként kaphatja meg a Lélek és szava által teremtő Istentől. Megkapta.

Dávid tehát nem azért maradhatott továbbra is király, mert erkölcsi tökély volt, hanem azért, mert őszintén bevallotta állapotát, s csakis az ilyen ember kaphat új szívet. Nem más (ember) kényszerítette bűnbánatra, hanem a Szentléleknek engedelmességgel vallotta meg nyomorúságát.

A további szolgálat előfeltétele az új szív. Enélkül (apró, külső, esetleg sokszor ideig-óráig még hatásosnak is tűnő

változtatgatások mellett is) minden marad a régiben. Istentől kapott új szívvel Istenünk megengedi, hogy újra szolgálatába álljunk. Mert teremtő Lelkét nem veszi el tőlünk, hanem rajtunk keresztül másra is ki tudja árasztani.

A Lélek vidámságot és szolgálatra való készséget ad

Amíg a bűn következménye a lehorgasztott fej (Kain), sötét gondolatok, a zavaros tekintet, addig a Lélek általi szabadulás következménye az öröm, a vidámság, a ragyogó szem. Nem a drága pénzen vásárolt, gyors, „műanyag” örömről van szó, amelyekért való küzdelemben sokan halálosan kifáradnak, hanem a börtönből szabaduló rabok öröme ez. Az Istentől kapott bűnbocsánat és a Krisztusban való új élet öröme.

Sokszor kötöznek meg bennünket saját előítéleteink. Ha örömről és vidámságról hallunk, az gyanús, azonnal összevonjuk a szemöldökünket, s azonnal valami extatikus, karizmatikus közösségben tapasztalható „kilengésekre” gondolunk. Pedig milyen világos a Szentírás tanítása a Lélek általi örömről Mózes könyveitől kezdődően, a Zsoltárokon és Lukács evangéliumán át egészen a Jelenések könyvéig! Nem kell félni az örömtől, sőt be kell látnunk, hogy csak az örömmel végzett (lelkészi) szolgálat lehet hatékony. Az Istentől való öröm nélkül szolgálatunk gépies, izzadságszagú kenyérkeresetté válik, a lelkesedést felváltja a megfáradt kötelességszerűség. Az isteni szabadítás vidámságának egyéni, gyülekezeti és egyházi szinten is meg kell jelennie, csak így lehet jövője. Kicsoda az az értelmes ember, aki vágyakozik szomorkodó, sopánkodó, panaszkodó közösségbe? Ezt megteszik az emberek a családban és a munkahelyen is. Csakis a mást, a krisztusi örömet sugárzó közösség lehet vonzó. A Szentlélek segítségével mi magunk is, gyülekezetünk és egyházunk is lehet örvendező.

Augustinus milyen világosan beszél arról az örömről, amelyet Istentől megtérésekor kapott! Vallomásaiban a következőket mondja: „*Öltsétek magatokra az Úr Jézus Krisztust, a testet pedig ne úgy gondozzátok, hogy bűnös kívánságok ébredjenek benne.* Nem akartam már tovább olvasni. Nem is volt erre szükség. E mondat végeztével tüstént a bizonyosság derűje ömlött el szívemben, és a kételkedés minden homálya szertefoszlott. Ujjammal, vagy nem tudom miféle jellel megjelöltem a könyvet és aztán becsuktam. Arcom nyugodt volt már, amikor Alypiusnak mindent elbeszéltem... Innét a hírről anyámhoz siettünk. Megörült anyám. Töviről hegyre elmondtuk a történeteket. Fölujjongott győzelmes boldogságban. Téged áldott: »Ki mindent megtehetsz bőven azon túl is, mit is kérünk, avagy megértünk.« Látta, hogy sokkal többet adtál neki bennem, mint amennyit szokása szerint ő kért könnyes, keserves sóhajaiban... Drágább, tisztább öröm ragyogta be, mint amilyenre véreimből sarjadt unokáiban vágyako-

zott.” (VIII. könyv 12. fejezet) Majd Augustinus életében is következett a szolgálat.

A Lélek adja a vétkesek megtérését

Szembeötlő, hogy Dávid nem csak önmagáért könyörög akkor, amikor Isten ajándékait kéri. Nem áll meg önző módon azon a ponton, hogy Isten tisztítsa meg őt. Célja az, hogy megtisztult szívével, új missziói lendülettel Isten útjaira taníthassa a hűtleneteket, és a vétkesek megtérjenek Istenhez. Ez természetesen teljesen Isten munkája, de Dávid könyörög érte, mert bizonyos abban, hogy szükséges és Istennek tetsző az ilyen imádság.

Számunkra is biztató és elgondolkodtató ez a könyörgés. A király, aki egy nemzet fölé van emelve, s örködik fölötte, nem elégszik meg a külső biztonsággal, a hadi sikerekkel. Látja, hogy népe sorsa nem csak ezeken múlik. Számol az erkölcsökkel. *Az igazságosság felmagasztalja a népet, a bűn pedig gyalázatukra van a nemzeteknek.* (Péld 14,34) A történelem is igazolja, hogy az erkölcstelenségbe süllyedt népek, hatalmak előbb vagy utóbb szétestek. Dávid ezért népe megtéréseért kiált Istenhez. Miután ő újra megkapta Isten kegyelmét, népének is ezt kívánja.

Egyházi életünk, lelkészi szolgálatunk központi kérdésénél vagyunk. Sokszor leterhelnek bennünket a negatív statisztikák, gyülekezeteink bénultsága, presbiterek értetlensége, önmagunk tehetetlensége. Kísértésként jelentkezik a gondolat, hogy tulajdonképpen nem is számít semmit a szolgálatunk, úgymint a régi mederben haladnak a dolgok. Merjünk hinni s imádkozni egyházunk megújulásáért! Sok kérdés másként nem is oldható meg, csupán gyökeres személyes életújulással. Merjük kérni Isten Lelkét ezen a pünkösdőn is: vegye el szívünk sötét hitetlenségét, tegye újra nagyvá előttünk a meghalt, de feltámadt Jézus Krisztust, adjon bátorságot szolgálatunkba.

Szabó András

.....

Tallózó

„Tiszta szívet teremts bennem» (...) van egy lehellet a pünkösdi szél zúgásából és a tüzes nyelvek forróságából. Az újjászületés egészen újtestamentomi gondolatának (Tit 3,5) ez az őtestamentomi preformációja. (...) Beszélte erről Jeremiás (...), Ezékiel (...), de csak az 51. zsoltár írója könyörög érte, mint valami olyanért, ami nélkül nem lehet el. Ezt az ajándékot egyszer s mindkorinak gondolja, de olyasvalaminek, amit állandóan táplálni, építeni kell. (...) Fogadalom, dicséret és hálaadás. Nem csak magának kéri ezt. Szolgálatra, misszióra ajánlja fel magát: »hadd tanítsam a bűnösöket a Te utaidra, hogy a vétkezők megtérjenek Hozzád!« (15. v.) Így terjedt el és épült fel a keresztyén egyház.” (Ravasz László: *Az ÓÚjszövetség magyarázata.* Kálvin Kiadó)

„Az Újszövetségben a Szentlélek nem hagyja el a hívőket. A megtérés pillanatában beléjük költözik (...) Azonban a keresztény ember a bűne miatt eltávolítható a szolgálatból (...)” (*A Biblia ismerete kommentársorozat*. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„Ilyen mély a bűnről való meggyőződés, ennyire mélységes és őszinte a bűnbánat, ilyen igaz a bűnvallás, ennyire érzékeny a szív, ilyen töredelmes, ilyen buzgó a vágyakozás a megújulás után, ennyire alázatos, ilyen gyermeki a bizalom Isten bűnbocsátó szeretetében! Ez az, amit bizonyára elvárhatunk »az Isten szíve szerinti férfitől.«” (Arno C. Gaebel: *Őszövetségi kommentár*. Evangéliumi Kiadó)

„(...) Az egész Zsoltárkönyv egyetlen helye, ahol az, hogy Isten »elfordítja arcát«, nem rosszat jelent. Itt nem Isten nemtetszésének (...), hanem megbocsátó kegyelmének jele.” (*Jeromos Bibliakommentár*. Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat)

„A 12k. olyan erőteljes szót használ, amellyel a Biblia első lapjain találkozunk: »teremts« tiszta szívet bennem (...). Bent most minden sötét, lent kavargó a mélység; teremő szavakkal belülről, szívemen elkezdve, s onnan kifelé hatolva tégy újjá mindent. Hadd kerüljön minden az őt megillető helyére, és szűnjön meg a zűrzavar. Pezsdüljenek tőled adott étellel a vizek, s legyenek »erős«, mint aki látja a láthatatlant (Zsid 11,27).” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

.....

Illusztráció

GONDOLATOK

(*az erős lelket újítsd meg bennem*)

„Derűs vagyok, örüljétek ti is velem. Örvendezve imádkozunk...”

(II. János Pál szavai halála előtt)

Rázga Pál pozsonyi evangélikus lelkész imája kivégzése előtt:

„Uram, ha lehetséges, vedd el tőlem a szenvedés kelyhét, de ne az én, hanem a te akaratod szerint!

Itt állok előtted, Uram, szemben a kelő nappal, s végigtekintek éltemen. Fájdalom vesz körül, de a lelkem nyugodt.

Megáldok mindent, amit a szemem lát. Áldom Pozsony lakóit, drága közösségemet, áldom szegény, véten gyermekeimet, áldom szeretett nőmet, áldom a császárt – azokat is megáldom, akik elítéltek. Áldom drága hazámat, s kívánom, hogy mielőbb szabad és szerencsés legyen!

(Közli Kumlik Emil: *A szabadságharc pozsonyi vértanút*)

TÖRTÉNET

(*hogy taníthassam utaidra a hűtleneket*)

Abraham Lincolnról fennmaradt, hogy a polgárháború

minden szörnyűsége közepette is mindig jóindulattal beszélt a déliekről.

Egyszer egy politikustársa szemére hánytá:

– Miért akarsz barátokat csinálni az ellenségeinkből? Tönkre kell őket tenni, le kell őket verni!

Lincoln nyugodtan válaszolt:

– Hát nem akkor győzöm le leginkább ellenségeinket, ha barátokat csinálók belőlük?

VERS

(*vidámíts meg újra szabadításoddal*)

Balassi Bálint: *Borivóknak való* (részlet)

Áldott szép Pünkösdek gyönyörű ideje,
Mindent egészséggel látogató ege,
Hosszú úton járókot könnyebbítő szele! ...

Újul még az föld is mindenütt tetőled,
Tisztul homályából az ég is tevéled,
Minden teremtett állat megindul tebenned.

Ily jó időt érven Isten kegyelméből,
Dicsérjük szent nevét fejenkint jó szívből,
Igyunk, lakjunk egymással vígan, szeretetből!

Fodor András: *Pünkösöd* (részlet)

És fölcsattan a gyermekének,
fölbúg az orgona:
Jövel szentlélek! – vigyél el a nyárba,
hol égig ér a játék palotája,
szabadság otthona.

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE

• *5Móz 6,4–7.14–15*

Szentháromság ünnepén az Atya, Fiú, Szentlélek Istenről, a Szentháromságról tanúskodunk. Tanúskodásunk tartalma nem a nagy titok feloldása vagy a megmagyarázására tett kísérlet, hanem a Szentháromság munkájának imádata és dicsőítése. Megvalljuk és imádjuk a titkot. A keresztény hitben a *Confessio* és a *Te Deum* szétválaszthatatlan tartalmi egységet alkotnak.

Az ünnepről

Szentháromság ünnepe az egyetlen a keresztény ünnepek között, amely nem üdvösségtörténeti eseményhez, hanem a keresztény tanításhoz, a keresztény hit központi jelentőségű tanításához kapcsolódik. A Szentháromság hittitkának kiformálódása és ünneplése a Krisztus istensége körüli vitákhoz és az arianizmussal folytatott teológiai

küzdelmekhez társul. Ez a teológiai küzdelem nem csupán a „szakembereket”, a teológusokat izgatta, hanem a hívők széles rétegeit is foglalkoztatta. Felizzította az érdeklődést az Istenről való tanítás iránt, segítette a keresztény hittudat egészséges formálódásában, és erőteljes hatást gyakorolt a hit kifejezési formáira, az imádságra, és általában az istentiszteleti élet, a liturgia szövegének alakulására is. A 8. sz. közepétől már ismerünk egy Szentháromság-prefációt, és 800 körül már saját miseformulával rendelkező ünnepet, amelynek rendjét pünkösd és advent között gyakran használták, így ezek a vasárnapok trinitárius jelleget nyertek. A Szentháromság által meghatározott kegyességnek és az ünnep születésének valószínűleg a bencés kolostorok voltak a bölcsői. Erre vonatkozólag az ezredforduló környékéről vannak adalékaink. A pápák hosszú ideig vonakodtak elfogadni, általánossá tenni ezt az ünnepet, és először az 1570-es római misekönyv fogadta be.

Az evangélikus egyház átvette Szentháromság ünnepét, hiszen a Szentháromságról való tanítás sohasem volt vitatéma Róma és a reformátorok között. A keleti orthodoxia viszont nem ismeri ezt az ünnepet, tartalmilag pünkösdhöz kapcsolja. Ugyanakkor az orthodoxiát énekeiben, imádságaiban, sőt egész liturgiájának szerkezetében erőteljes trinitarizmus jellemzi.

Számunkra Szentháromság ünnepe az üdvtörténeti események, az egyházi esztendő ünnepeinek és ünnepkörei- nek a foglalata, dogmatikus zárópontja. Egyúttal szinte nyitánya az utána következő vasárnapok hosszú sorának, amely színeire bontja a Szentháromság *Isten gazdagságának, bölcsességének és ismeretének* (Róm 11,33–36) egyházában és keresztényeiben ható munkáját.

A textusról

Az igehirdetésnek bizonyosan sajátos színt kölcsönöz, hogy az alapige a „Sömá”, vagyis az Ószövetség „credója”. „A monoteizmus hitvallása, amellyel a zsidó nép hitet tesz az egyistenhit mellett.”¹ Ez a hitvallás azonban a hívő zsidó számára nem csupán elvi teológiai deklaráció, hanem az egész életét meghatározó tanítás. „Az imarendben naponta négyszer fordul elő: kétszer a reggeli imában, egyszer az esti imában és utoljára lefekvés előtt. A Talmud szerint, ha nincs rá más lehetőség, legalább a »Sömá« elmondásával teljesíteni kell a napi Tóra-tanulás parancsát.”²

A kulcsszó az *echád*: egyetlen. A *Sulchán Áru* című vallási törvénykönyv magyarázata szerint az *echád* szó egyfajta számértékekre utaló rövidítés: a Világ Ura egyetlen (alef) a hét égben és a földön (dalet) és a világ négy tá-

ján (het). Az alef számértéke egy, a heté nyolc, a daleté négy. Innen az utalás a számokra. A három betű összeolvasása alkotja az *echád* szót, amelynek szó szerinti fordítása: egy.

Ugyanez az imádságoskönyv azonban a Sömá szövegében az *echád*ot nem *eggyel*, hanem *az egyetlen*nel adja vissza. *Az Egyetlen*, akinek a fenségét a magyarázat sejtetni próbálja, ugyanakkor végtelen közeli, aki az egyes embernek is megadja a létezés és az eléje járulás ajándékát. Lenyűgöző az a természetesség és realitásérzék, amely az egyetlen elé olyan imádsággal járul, amelyre kevés keresztény merészkednék. „Áldott vagy Te, Örök Istenünk! Világ Ura, aki ésszerűen alkotván meg az embert, üregekkel és nyílásokkal láttad el. Nyilvánvaló és tudott dolog felséges trónod előtt, hogy ha ezek közül bármelyik feleslegesen kinyílna vagy elzáródna, nem tudnánk létezni és eléd járulni. Áldott vagy Te, Örökkévaló, minden élőlény orvosa, kinek csodások a művei.” Úgy gondolom, nagy szükségünk van arra, hogy a zsidó kegyességi gyakorlatnak az egyetlenhez kapcsolódó távlatát megiszíveljük!

Nekünk azonban nem a Sömát kell exegetálnunk, hanem a Szentháromság Istent kell prédikálnunk. Hogyan lesz a Sömá alapigéből szentháromsági igehirdetés? Hogyan viszonyul a textus a kereszténység credójához, akár az Apostoli hitvallásról, akár a Nicaeno-Constantinopolitanumról van szó?

Meggyőződésem szerint le kell mondanunk azokról a nemes szándékú kísérletekről vagy feltételezésekről, amelyek a formális analógia segítségével keresik az Ószövetségben a *vestigia trinitatist*, kutatják a Szentháromság ótestamentumi nyomait. Gondolok itt Ábrahám látogatóira: Ábrahámot meglátogatta az Úr, és ő három férfit látott... Az ároni áldás hármastagozódására vagy az ézsaiási vízió *triszhagion*jára is gondolhatunk. Innen azonban nem vezet út a Szentháromsághoz. W. Elert, amikor dogmatikájában a trinitárius dogma szükségességéről beszél,³ óv az egyes igehelyek exegézisétől és múlt századok különleges világszemléletének vagy filozófiájának ilyen irányú értelmezésétől. Tőle függetlenül soha nem avult el a kérdés, hogy a monoteisztikus elkötelezettség hogyan viszonyul a Fiúnak az Atyához és a Szentlélekhez való viszonyához.

A válasz felé a Sömá *egyetlenje* felől vezet az út. Jó, hogy a ma hivatalosan használt magyar nyelvű Biblia szintén *egyedül*nek fordítja az *echád*ot. Ekkor már halljuk is a credo-rangú *Te Deum laudamus* himnusz Krisztus-dicséretét: „Mert egyedül te vagy a szent, egyedül te vagy az Úr, egyedül te vagy a fenséges, Jézus Krisztus, a Szentlélekkel együtt az Atya dicsőségében.” A Sömáról csak Jézus Krisztus felől lehet prédikálni Szentháromság ünnepén. Aki őt látta, látta az Atyát, a Szentlélek pedig őt dicsőíti. Nemcsak a Sömát, hanem a Szentháromságot is csak felő-

¹ *Izrael fohásza. A zsidó újév imarendje*. Szerk. Naftali Kraus. Chábád Lubavics Zsidó Nevelési és Oktatási Egyesület, Budapest, 1997.

² Uo.

³ Elert, Werner: *Die christliche Glaube*. Erlangen, 1988. 217. o.

le közelíthetjük. A szentháromságünnepi prédikáció is Krisztus-prédikáció! (Jn 12,45.49; Jn 16,14)

Az igehirdetésről

1) Szentháromság ünnepén is Jézus Krisztus van a közép-pontban, akiben az Atya teljessége van, és akit a Szentlélek dicsőít. Krisztus nélkül az Atyában való hit valamiféle gondviselés-hiedelemmé silányul, a Szentlélekben való hit pedig csápoló lelkendezéssé. A „solus Christus” nem egy a sokféle „sola” között. Ő az egyedüli! A Sömában meghirdetett törvény nem veszít súlyából, ha azzal együtt a testben megjelent, üdvözítő kegyelem életformáló erejéről valunk. (Tit 2,11–13)

2) A Sömá a féltőn szerető egyedülit hirdeti. Az egyedül szent Krisztus evangéliuma a féltőn, sőt magát áldozatul adóan szerető Atyát vallja.

3) A Sömá Krisztus jó hírében adandó tovább. Túlmutat minden elképzelhető köteléken, mivel az evangélium maga teremt meg fiait, azaz szüli meg egyházát. Nem családi örökség, hanem Isten népének új családját teremtő, Jézus Krisztus személyéhez kötött hatalom. Amikor Krisztus kereszteni és kereszttelteni indít, amikor magát adja az „édes fiak vendégségében”, az „úton járók eledelében”, amikor mindent odaad, amit az Atyától kapott, aközben teremt meg a Szentlélek az egyedüli Úr imádóit.

Fehér Károly

.....

Tallózó

„Lelked minden gondolatát, szíved minden mozdulatát, életed minden cselekedetét ahhoz irányozd, a kitől leled, szíved és életed függ. (Sz. Ágoston) (...) Tehát az Istennek szeretetére, (...) ismeretére kell mindennek előtt a gyermeket tanítani, s hányszor hagyatik ez utóljára, eléje tétetvén a hiú és pogányszerű dolgok taníttatása!” (Káldi Biblia jegyzetei. *BibliaTéka CD-ROM*. Arcanum Digitéka Kft.)

„Itt először fordul elő az emberiség történetében, hogy egy vallás szeretetet követel Isten iránt. (...) Isten szeretete azt jelenti, hogy az ember vágyódjék Isten közelsége után és törekedjék elérni az Ő szentségét, amint el akar érni bármely tárgyat, amely után szenvedélyes vágyat érez. (...) Készen kell lennünk arra, hogy feláldozzuk legrejtettebb vágyainkat és hajlamainkat Isten szeretetének. (...) Az ilyen lelki alázat, természetesen, nem gondol jutalomra vagy büntetésre a túlvilágon. (...) »Nem vágyódom a Te paradicsomodba, sem a jövő élet élvezeteire. Csak Te utánad vágyódom egyedül.«” (Hertz Biblia jegyzetei. *BibliaTéka CD-ROM*. Arcanum Digitéka Kft.)

„(...) »az Úr egyetlen« (...) az Úr egyedülállóan felülmúl minden más istennek tartott lényt, (...) az Úrnak nincsenek különféle manifesztációi, egészen lényének (szemé-

lyének) az oszthatatlanságáig. (Ezért nem fogadhatja el a zsidóság a trinitástannak vagy az istenfiúságnak a keresztyén értelmezését sem.)” (*Jubileumi kommentár. BibliaTéka CD-ROM*. Arcanum Digitéka Kft.)

„Ez a monoteista hitvallás nem mond ellent a Szentháromság bibliai tanának. Az »Isten« szó többes számú (...) talán a Szentháromságra utal. Ő *egyedül* (ehád) az Úr, ami az egységet jelezheti az istenségben (ugyanaz az egységre utaló szó szerepel Ádámmal és Évával kapcsolatban). (...) A gyermekek erkölcsi és bibliai nevelése nem kötött, rendszeres iskolai órákon érvényesült legjobban, hanem amikor a szülők saját életük és gyermekeik életének féltéséből Isten igéjét a beszélgetések természetes témájává tették, melyek bárhol és bármikor előfordulhattak napközben (7. v.)” (*A Biblia ismerete kommentársorozat*. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

.....

Illusztráció

GONDOLATOK

(a szellem vaksága...)

„A szentháromságtanból a világon semmi sem nyerhető a gyakorlat számára.”

(Kant: *Der Streit der Fakultäten*)

„Hittem Istenben, a természetben, a jó győzelmében a rossz fölött; ám ez a jámbor lelkeknek nem volt elég, azt is hinnem kellett, hogy a Három Egy és az Egy Három; ennek igazságát azonban legbelül nem tudtam elfogadni; azt sem láttam be, hogy ez akár a legcsekélyebb mértékben a javamra vált volna.”

(Goethe Eckermannak, 1824)

(...és megvilágosodása)

„A Trinitás: a keresztyének Istene nem magányos monász, nem sűrített mindenhatóság, nem egyeduralgó szuperatya, aki – Schillerrel szólva – valahol „a csillagok sátra fölött” honol. Épp ellenkezőleg: az egy és egyetlen Isten *communio és communicatio*, megvalósuló közösség.”

(Gisbert Greshake: *A keresztyének hármasság-egy Istene*)

„Nagy tévedés... F. Schleiermacher állítása, miszerint a szentháromságtan elejthető anélkül, hogy megváltozna valami a hitben... A Háromság már a teremtéskor hatékonyan jelen van, midőn a szerető Isten létéből részesít bennünket...”

(Walter Kasper)

TÖRTÉNET

(ismételgesd azokat fiaid előtt)

Egy hitetlen nápolyi egyetemi tanár, Giovanni Bovio egyik este hazatérve az ebédlőben találta öreg édesanyját, amint éppen rózsafüzérért imádkozta. Bovio gyengéden üdvözölte anyját, de azután így szólt:

– Mit csinálsz, anyám, azzal a játékszerrel? Ugyan, dobd el!

Anyja engedett a fiú felszólításának, csendesen az asztalra tette a „játékszert”, és így felelt:

– Jó, Giovanni, megteszem a kedvedért. Félreteszem – de mit adsz helyette?

Másnap Bovio elmondta ezt az esetet a barátainak, majd hozzátette:

– Ezek a szavak mint valami késpenge érték szívemet. Megcsókoltam az én drága anyámat, kezébe tettem megint rózsafüzérjét, és sietve elmentem otthonról.

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁN 1. VASÁRNAP • Ézs 42,18–21

Bevezető gondolatok

David McDonald rendkívül szemléletes képpel kezdi Ézsaiás könyve 40–66. fejezeteinek magyarázatát.¹ Néhány évvel ezelőtt úgynevezett szirtihorgászászon vett részt. Az óceán fölél magasló, majd' tíz méteres sziklákon mászott az éjszaka sötétjében. Zseblámpája piciny fényén túl teljes mértékben barátja irányítására kellett hagyatkoznia. Voltak szakaszok, amelyeket a kezében tartott lámpás sem tudott bevilágítani. Csak sejtette az alatta húzóóó feneketlen mélységet. Egyet tehetett csupán, követte az előtte haladó barát hívó hangját. De mi lett volna, ha nem hallja tisztán, vagy ha félreérti? „Rá kellett bíznom az életemet a szavára” – összegzi kalandos élményét McDonald, majd így folytatja: de hiszen Deutero-Ézsaiás könyvének üzenete is éppen ez! A prófétán keresztül Isten hívja a népét, hogy bízva rá magát a sötétben. Ígérete, hogy a fogság éjjeléből kivezeti őket a szabadulás hajnalára. A Szentháromság ünnepe utáni 1. vasárnap témája így hangzik: *Figyeld a hívó szóra!* A figyelmeztetés egybecseng Deutero-Ézsaiás igehirdetésével. Isten, a Szentháromság mindhárom személye üdvösségünkön munkálkodik. Azon, hogy ígéreteire bízva magunkat kivezessen a bűn fogságából, a sötétség útvesztőiből.

Gondolatok a textushoz

Kijelölt igeszakaszunk problematikája ez: a nép vak és süket. Az exegéták közt nézetkülönbség van a textus értelmezésében. Eltérően állapítják meg mindenekelőtt azt, hogy kire vonatkozik a süketség és vakság elmarasztaló ítélete. Klaus Westermann² nyomán én afelé hajlok, hogy itt a párbeszéd Isten és népe között zajlik. Izráel panasza

nincs ugyan közvetlenül megfogalmazva a textusunk előtti verssorokban, mégis egész magatartása erre utal: úgy érzi, Jahve magára hagyta őt a fogságban. Elfordult tőle az Úr, süket a kiáltására, vak ínségének meglátására. Ahogyan két fejezettel korábban utal erre a próféta: *Miért mondd ezt, Jákób, miért beszélsz így, Izráel: Rejtve van sorsom az Úr előtt, nem kerül ügyem Isten elé.* (Ézs 40,27) Textusunk Isten válaszát tartalmazza arról, hogy az igazság éppen az ellenkezője ennek. A nép tért el Urától. Annaira el van foglalva a nyomorúságával, hogy nem veszi észre Isten szabadításának jeleit. Nagyon fontos kérdés, hogy miként értelmezzük Isten szavait. Sok exegéta ítéletet olvas ki a 19–20. versekből. A felszólítás – *Ti süketek, halljatok, vakok, nézzetek fel!* – szerintük az Úr neheztelését, sőt haragját fejezi ki. Ez azonban nem illik bele a könyv egészének koncepciójába. Isten a szabadulást készíti elő, tekintet nélkül a nép méltatlan voltára. Nem véletlenül nevezik úgy Deutero-Ézsaiást, hogy ő „az Ószövetség evangélistája”. Közelebb állnak tehát az igazsághoz azok a magyarázók, akik vigasztalást hallanak ki a látszólag korholó sorokból. Ezt támasztja alá a 18. vers furcsa paradoxona. Süketet hallásra, vakot látásra, vagyis fizikai, biológiai képtelenségre szólít fel a próféta. De ami az immanens világban lehetetlen, az – tudjuk – Istennél lehetséges. Csatlakozva tehát Westermann meglátásához, bátran fedezhetjük fel a versben Isten irgalmas szeretetét.

Érdekes dologra hívja fel a figyelmet kommentárjában Hellmuth Frey.³ Utal az ókori világ gondolkodására, amelyben a halott állapot jellemzői közt különösen a vakságot és a süketséget emelték ki. Idéz a babiloni isten, Tammúz halotti énekéből:

„Ember, aki látó, nem vagyok...

Ember, aki látó, nem vagyok...

A hely, hol nyugszom, föld pora.”⁴

Számtalanszor hasonlítja a Szentírás a hitetlenséget a lelki halál állapotához. Am arról is bizonyosságot tesz, hogy van életre kelés, feltámadás. Ef 5,14 még össze is kapcsolja a két képet: *Ébredj fel, aki alszol, támadj fel a halálból, és felragyog neked a Krisztus.* Aki életre kel, az látóvá lesz, az felismeri a szabadítást!

A 19. vers eredeti, héber szövege kétféle értelmezésre ad lehetőséget. Egyrészt magyarázható úgy, hogy Izráel az, akihez az Úr a szolgáját küldte. A választott nép tehát Isten missziójának célpontja. Akkor a Vulgátának megfelelően így fordítható a szöveg: hacsak az nem süket, akihez köveimet küldtem (nisi ad quem nuncios meos misi). De úgy is értelmezhető a szöveg, hogy maga Izráel az a szolga, aki süketsége és vaksága miatt nem tölti be küldetését. Azt a

¹ David McDonald: *From Darkness to Dawn*. 9. kötet. Perspective, 2001. 1. fejezet

² *Das Alte Testament Deutsch*. 19. kötet. Berlin, 1968. 90. o.

³ *Die Botschaft des Alten Testaments*. 18. kötet. Stuttgart, 1954.

⁴ Hellmuth Frey: *Das Buch der Weltpolitik Gottes*. Stuttgart, 1954. 86. o. (Az idézetet ford. B. Pintér Márta)

feladatát nem teljesíti, hogy – ahogyan a 6. versben olvasuk – a pogányok világosságává legyen. (Az interneten rábukkantam egy iszlám írásmagyarázatra, amelyik éppen erre a versre alapozta, hogy miért nem lehet Izráel a választott nép.) Mindkét értelmezés helytálló. Nemcsak azért, mert a szöveg ilyen szabadságot enged meg a fordításban, hanem azért is, mert e két dolog összefügg. Isten a népéhez küldi szolgáját szabadító igéjével, egyben küldi is népét másokhoz a megértett és felismert üzenettel. Feladata, hogy az Úr szavára figyeljen, ugyanakkor figyelmeztessen is!

A modern nyelvű fordítások nyomán még szembetűnőbb, hogy mennyire összefonódik Isten és szolgája sorsa. A követ odaszentelt életű, hűséges, alázatos, engedelmes, tökéletes (perfect, ami ez esetben azt fejezi ki, hogy összhangban van Urával).⁵ A szolga kudarca, alkalmatlansága a küldő Istennek is fáj.

A következő, 20. vers már minden kétséget kizáróan a néphez szól. Második személyben szólítja meg Isten Izráelt. Kiegészíti a 18. vers paradox megfogalmazását. Bár a nép látott és hallott sok mindent, nem ismerte fel Isten vezetését. Egészen konkrétá válik Isten panasza a vakságról és süketegről. Történelme során számtalanszor élte át Isten hatalmas tetteit a választott nép, látta beteljesülni az Úr kinyilatkoztatott ígéreteit, mégis úgy tesz, mintha semmi sem történt volna. Mi ez, ha nem vakság és süketesség? Vagyis: hitelenség. Ahogyan Jézus aktualizálja az ézsaiási sorokat a magvető példázatáról szóló tanítása után: *Mert megkövéredett e nép szíve, fülükkel nehezen hallanak, szemüket behunyták, hogy szemükkel ne lássanak, fülükkel ne halljanak, szívükkel ne értsenek, hogy meg ne térjenek, és meg ne gyógyítsam őket.* (Mt 13,14)

A 21. verset néhány exegeta egy tórakegyességi kör betoldásának tartja. A sor így hangzik egy német fordításban: „Istennek úgy tetszett hűséges akaratára tekintettel,⁶ hogy törvényét (tanítását, vezetését) magasztossá tegye.” Ezt a mondatot – nem véletlenül tartozik még a kijelölt igeszakaszunkhoz – rendkívül fontosnak kell tartanunk. Mert a mégis szólal meg benne. Népe süketége és vaksága ellenére Isten szól, hív, vezet, és elvégzi szabadítását.

Igehirdetési vázlat

Tévhitben (vakságban)

Amikor ezt az előkészítőt most letisztázom, húsvét második napján este, döbenten hallgatom a híradásokat. Indonéziát ismét természeti katasztrófa sújtotta. Ugyanott, ahol december 26-án. Kétezer halott eddig a földrengés áldozatainak száma. Tizenkét éves, gyermeki hitével küszködő leányom rámered a tévéképernyőre, aztán nekem szegezi a kérdést: „És hol van ilyenkor Isten?” Kifakad-

⁵ Például: dedicated, perfect, Vertraute

⁶ „Jahwe gefiel es um seiner Treue willen...” *Die Bibel mit Apokryphen.* Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 1988.

sában ugyanazt a kétségbeesett félelmet vélem felfedezni, mint ami Izráel népét is eltölthette a fogságban. Isten időnként elfordul tőlünk? Épp a nyomorúságban magunkra hagy?

A választ tudjuk. Isten az ítéletben is velünk van. Hiszen ígérte. Nehéz mégis megérteni, és főleg megértetni. A textusunkban furcsán bátorít Isten. Úgy vigasztal, erősít, hogy közben megfedd. Te süket, te vak, hát nem vetted észre, hogy ott vagyok, hogy melletted vagyok?

Amerikában hallottam egyszer egy sofőr szájából a kifejezést: blind mirror. Ezt mi úgy nevezzük: holttér, vagyis az a pont, amit nem látunk be vezetés közben. Ő így mondta: vaktükör. Attól, hogy nem látjuk, nem érzékeljük olyan egyértelműen, még halad mellettünk valaki...

Tévúton (vakvágányon)

Amikor Izráel Istent vádolta hűtlenséggel, akkor vakságban önmagát hibátlannak képzelte. A nép egy része méltánytalanak érezte a fogságot, a szenvedést. Nagyon könnyen juthat ebbe a csapdába Isten mai népe is. Azt hiszi, jó szolga, az Úr útján jár, pedig már régen letért róla. A 19. vers nyomán az az igazi követ, aki úgy tökéletes, hogy összhangban van az Urával. Érdemes figyelni a gazdag ifjú történetére. Minden parancsolatot betart, de nem Isten az, akin a hite, élete nyugszik. (Mt 19,16–26)

Egy ilyen szolgának a szolgálatán sem lehet áldás. Megszívlelendő Pál intése: *Meg vagyok győződve arról is, hogy te a vakok vezetője vagy, meg a sötétben járók világossága (...)* Aki a törvénnyel dicsekszel, a törvény megszegésével gyalázod az Istent? Bizony „miattatok káromolják az Isten nevét a pogányok között”, úgy, amint meg van írva. (Róm 2,19.23–24)

Igaz úton (látásban)

A Szentháromság Isten mégis csodákra képes. Nem ránk való tekintettel, hanem mert lényege az irgalmasság. Szava megszólal. Spiritualitásra süket fülek meghallják és értik. Lelke nyomán élet támad. Elvakított szemek felismerik a szabadítást. Számtalan történet segíthet bennünket ennek illusztrálására. Készülés közben a nagy igehirdető, Spurgeon életéről olvastam.⁷ Tudjuk, hogy 27 enciklopédiára való anyagot írt élete során, 34 évi szolgálata alatt közel 10 millió embernek prédikált. Megtérése, szolgálata így indult. Tizenötévesen egy heves hóvihár miatt a metodista istentiszteletre tért be. Csak néhányan jöttek el, nem érkezett meg a prédikátor sem. Az egyik presbiter állt fel kényszeregetten a pulpitusra, hogy az a pár egybegyűlt hívő mégse maradjon igehirdetés nélkül. Ézsaiás 45,22-t olvasta fel: „Térjetez énhozzám, hogy megtartassatok, földnek minden határai, mert én vagyok az Isten, és nincsen több.” Zavarában többször ismételte magát. De egyszer csak a fiatal Spurgeonra nézett, és hozzá kezdett beszélni:

⁷ 100 Bible Verses That Changed the World, www.evangeliumhirmok.net

„Fiatalember, nagyon szánalmasnak látlak. Ha nem engedelmessz az olvasott ígének, mindörökre ilyen szánalmas és nyomorult maradsz. De ha most engedsz, meg vagy mentve.” Kis szünetet tartott, majd folytatta: „Fiatalember, nézz, nézz, nézz Jézusra!”

Így történt, hogy a paradox parancs valósággá vált. A vak felnézett, és látott! A süket pedig meghallotta a hívó szót.

Brebovszkyné Pintér Márta

.....

Tallózó

„Az újjáéledés (restauratio) Izráelnek alkalmat ad, hogy megkezdje isteni rendeltetésének munkáját. De mily nagy az ellentét az eszményi és a valóságos Izráel között! Izráel missziója Izráelnél kezdődik. (...) E szavak értelme: »Ki olyan vak, mint az, akinek az én szolgálomnak kellene lennie, (...) ki olyan süket, mint az, kinek előttem tökéletesnek kellene lennie?« (Hertz Biblia jegyzetei. *BibliaTéka CD-ROM*. Arcanum Digitéka Kft.)

„Kétségtelennek látszik, hogy az »Úr szolgálja« itt nem ugyanazt jelenti, mint az Ebed-Jahve-énekekben: ott a szolga nem vak és engedetlen, hanem jó tanítványként figyel az Úr kijelentésére. (...) Hiába hirdették a próféták Isten szavait, hiába tapasztalt csodákat a nép, nem tért meg. Ezért büntette meg népét az Úr.” (Jubileumi kommentár. *BibliaTéka CD-ROM*. Arcanum Digitéka Kft.)

„A vak és süket (...) szolga (19. v.) Izráelre utal és nem a Messiásra. Izráelnek kellett volna világosságnak lennie a pogányok számára (6. v.), segítve másokat, hogy megismerjék Istent. (...) Bár látott és hallott bizonyos eseményeket, mégsem vette figyelembe azokat (...).” (*A Biblia ismerete kommentársorozat*. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány)

„Az ítéletes idő velejárója volt a 6,10: »tedd süketét a fülét, és kösd be a szemét.« A motívum most hallatlan paradoxonnal tér vissza: nincs vakabb a szolgánál és süketebb a küldöttnél (19)! Ez csak Izráel lehet, akik sokat láttak, hallottak, tapasztaltak, de képtelenek voltak ügyelni rá, hinni neki.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

„Ézsaiás (...) nem kíméli hallgatósága érzelmeit. Mint jó lelkipásztor tudja, hogy nem ismerhetik meg Isten vizsgáztatását, és nem tölthetik be küldetésüket, (...) amíg nem szembesülnek saját bűnös voltukkal, és bűnbánatot nem tartanak. Ugyanakkor azonban nem ítélik meg felettük a vélt felsőbbrendűség helyzetéből. Figyeljük meg a többes szám első személyt a 24. versben: aki ellen vétkeztünk. Soha nem felejtette el azt a pillanatot, amikor látta az Urat a mennyei trónon, s felismerte, hogy ő maga is éppolyan tisztátalan és bűnös, mint mindenki más (6,5). Úgy beszél, mint aki már maga is átélte a megbocsátás csodáját, és szeretné, ha ezt mások is megismernék.” (Barry Webb: *Ézsaiás könyve*. Harmat)

Illusztráció

GONDOLATOK

(a vakok lázadásáról)

„Csakis Isten szenvedése, a legnyomorultabb szenvedés enyhíthette az ember haldoklását...”

De mihelyt a kereszténység győzedelmes szakaszán túljutva, alárendelődött az ész kritikájának, s pontosan annyira, amennyire Krisztus istenségét tagadták, a fájdalom újból az emberek osztályrésze lett.”

(Albert Camus: *A lázadó ember*)

Kierkegaard... azt írta, hogy „korunk szerencsétlensége... az engedetlenség, az engedelmessz nem akarás.” A következő mélyreható diagnózist adja nekünk: „Becsapja magát, s másokat is becsap, aki azt szeretné elérni, hogy úgy képzeljük, ez (az engedetlenség – K.I.) kételkedés. Nem, ez függelemsértés: nem kételkedés a vallási igazságban, hanem függelemsértés a vallási autoritással szemben. Ez a vétkes hiba a szerencsétlenségünkben, ez szerencsétlenségünk oka. Az engedetlenség korunk vallási zavarodottságának a titka.”

(Molnár Tamás: *Az autoritás és ellensége*)

(a főhajtás méltósága)

„Hiszem azt, amit az Egyház hisz.”

(Paul Claudel)

TÖRTÉNET

(az idegen tanokhoz igazodó Egyház tragikomikumának parabolája)

Polycletus, a híres görög szobrászművész egyszer két egyforma szobrot faragott, az egyiket nyilvánosan, a másikat titokban.

A nyilvánosan készített szobornál minden tanácsot megfogadott, és a kritikusok kívánsága szerint formálta.

Amikor elkészült, kiállította őket egymás mellé. Az emberek az elsőt leszólták, míg a másikat, amelyet titokban készített, nem győzték magasztalni.

– Athéniek – szólott ekkor a művész –, a szobor, amelyet leszóltok, a ti munkátok, az pedig, amelyet magasztaltok, az enyém.

VERS

(akik partot keresnének, de nincs ki mutasson nekik)

József Attila: *Bukj föl az árból* (részlet)

Ijessz meg engem, Istenem,
szükségem van a haragodra.
Bukj föl az árból hirtelen,
ne ránts on el a semmi sodra.

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁN 2. VASÁRNAP

• Ézs 5,20–24

Versről versre

20. v.: A jó és a rossz összekeverésének lehetősége nem csoportspecifikus, amivel egyes csoportokat azonosíthatnánk, másokat (többnyire magunkat) felmenthetnénk. Textusunkban Ézsaiás elsősorban azt a bűnt kárhoztatja, amikor szántszándékkal keverik, keverjük össze a jót a rosszal, a sötétséget a világossággal, a keserűt az édessel. De ez önmagában még nem több, mint „egyszerű” hazugság. Azonban lényegesen többről van itt szó a hazugságnál. Nem értenék jól a bűn fogalmát, ha leszűkítenék pusztán valamilyen konkrét etikai norma megsértésére. A jó és a rossz közötti különbségtétel és azok összekeverése ennél sokkal mélyebb és tragikusabb *tulajdonsága* emberiségünknek.

Ez az igevers a benne használt képekkel éppen a leszűkítés veszélyének elkerülésében segít, azzal, hogy rögtön eszünkbe juttatja a bibliai őstörténetet, a bűnbeesés történetét. Így szól az isteni intés az embernek: *a jó és rossz tudásának a fájáról nem ehetsz, mert ha eszel róla, meg kell halnod.* Majd a kísértő szava így szól: *ha esztek belőle, megnyílik a szemetek, és olyanok lesztek, mint az Isten: tudni fogjátok, mi a jó, és mi a rossz.* A történet a maga szimbolikus nyelvén éppen arról beszél, hogy a különbségtétel képessége egyúttal az összekeverés lehetőségét, sőt „törvényszerű” bekövetkeztét hordozza magában. Hiszen nem történik más Ádám és Éva szándékában, mint hogy az eredetileg jó, az isteni intés (Isten ígéje) számukra korláttá, azaz rosszá válik. Az egykor az embert a „kertbe” helyező Istenből (Atyából), a Jóból, aki például folyamatosan hozzá illő segítőtársat keres az embernek, és – már-már meghatóan kedves képpel élve – „próbálkozása-it” szép sorjában odavezeti az ember elé, hogy „lássa, minek nevezi” őket, tehát ebből az Istenből az ember számára rémítő valóság, „rossz” válik, akitől el kell rejtőznie.

Az Istennel való, mélységesen összetett és ellentmondásokkal teli kapcsolatunkhoz jutottunk, amiben az ellentmondásokat mindannyian magunkban hordozzuk.

21. v.: A Biblia tanúsága szerint az emberi bölcsesség kérdése elválaszthatatlanul függ össze az ember Istenhez fűződő kapcsolatával. A bölcsesség önmagában nem, az emberi gondolkodás struktúrája szerint is csak valamilyen viszonyban értelmezhető. A bölcs az, aki az őt körülvevő és benne lévő valóságot helyesen tudja értelmezni. A helyes következtetések levonásának egyáltalán nem feltétele a mennyiségi tényező – ezért lehetséges, hogy egy egyszerű parasztember, aki a körülötte lévő világból csak nagyon kevés tényszerű adatot ismert meg, sokkal nagyobb bölcsességgel látja meg a valóságot, mint az ötdiplomás értelmiségi. A bölcsesség a valóság helyes felismerése, így a legmélyebb bölcsesség a legvégső, az önmagában létező

valóság, Isten felismerése. A bölcs ember soha nem magát dicséri, hanem a felismert Valóságot.

22. v.: Nagyon egyszerűnek tűnő, de nagyon téves következtetés, ha a vers kárhoztatottjait azonosítjuk a mindenkori alkoholistákkal, szenvedélybetegekkel. Tudjuk: a betegséggé váló alkoholrabság mögött számtalan teher, konfliktus, tragédia vagy éppen – Kundera regénycímét használva – „a lét elviselhetetlen könnyűsége” húzódik meg, amelynek elhordozására képtelenné válik az ember. Terheit, konfliktusait, tragédiáit valóságosan szenvedte el, és éppen ez a valóság válik elviselhetetlenné. Menekülnie kell tőle – el a valóságtól. (De nem is láttam még valóban beteg alkoholistát, aki „hősködni, vitézkedni” élethelyzetével...) A borivásban *hősködő*, italkeverésben *vitézkedő* (figyeljünk a szavak érzelmi töltésére) bűne ugyanaz, mint az előző vers „bölcsének”: képtelen megérteni, hogy a megélt felszín alatt/felett olyan mélységes valóság rejtezik, amelynek megismerése a tényleges, végső öröme, a bölcsességre vezethetné el. Megelégszik a felszín nyújtotta élvezeti lehetőségekkel, más életörömet nem is akar keresni, nem is tud elképzelni. Persze ebben is van valami szánalomra méltóan tragikus vonás. Sőt ez maga a szánalom, részvét, együttérzés, megváltás után kiáltó tragikus élethelyzet.

23. v.: Azáltal, hogy a Valóság, az Isten eltűnik az ember értékítélete mögül, és mert a „bölcsesség”, az ítéletalkotás mindig csak viszonyrendszerben értelmezhető, így a valóságvesztett ember új viszonyítási alapot keres. Az új alappá az esetek többségében a legkézzelfoghatóbb, leg-sokoldalúbban konvertálható valóság válik: a pénz. Ahogy Isten szavára a fa levele zöld lett, úgy lehet az ezt az alapot elveszített ember számára a pénz szavára a fa levél kékké, az igaz bűnössé, a bűnös igazzá. A maga koordináta-rendszerében még azt is gondolhatja: igaz van. Minden ítélet a viszonyítási alaptól függ. Ha nincs „Istenem”, akkor csak magam maradhatok saját érdekeimmel. Döntéseim, ítéleteim irányát pedig az határozza meg, mi a jó nekem. És fordítva is igaz: döntéseimből, ítéleteimből leszűrhetem, ténylegesen mi is áll mindenem mögött.

24. v.: És bizony a büntetés... Figyelemre méltó, milyen „légies” metaforákat használ a próféta. A tarlót (belül üreges, a növény összes tömegéhez képest nehéz kalászatól „megfosztott”, elszáradt búzaszál) megemésztő lángnyelv, tűzben összeroskadó elszáradt fűszál, „viráguk elszáll, mint a por”. Súlytalanul múlik (el) a Valóság, az alap, az Isten felismerése nélküli élet. Szinte nyomot sem hagy, lényege, ami megmaradt belőle, egy marék hamuban összpontosul. Ez az Istenhez való kötődés nélküli lét iránya – ami „csak” azért vezet ide, mert néha hazudunk, néha megdönthetetlennek tartott ítéletet alkotunk, mert lusták voltunk, hogy a felszín alatt is keressük az élet örömét, mert néha önérdekünk miatt bele-belegázolunk a másik ember érdekeibe, életébe, szentül meggyőződve arról, hogy igazunk van. De mindezeknél is több történt – mélyebben, súlyosabban.

Az ítélszékétől a szószék felé

Abból, hogy Ézsaiás minden bizonnyal közel állt a jeruzsálemi királyi udvarhoz, eredeti társadalmi pozícióját tekintve a vezető réteghez tartozott, könnyen adódik a csábítás: azonosuljunk a próféta szerepmeghatározásával, és tekintetünket irányítsuk a társadalomban uralkodó anomáliák felé. Az elénk kerülő textusnak lehet ilyen olvasata is, és nem is lenne nehéz beazonosítani jelenkori társadalmunk életjelenségeiben mindazon bűnöket, amelyeket textusunk megemlít. Használhatnánk az ostorozó ítéletet a társadalom, a közélet felett: mindaz, amit Ézsaiás prófétált, nyomorítóan válik valósággá mai közéletünkben is. Rögtön azonosíthatnánk is az egyes verseket korunk szellemi, politikai irányzatainak, társadalmi csoportjainak – legalábbis általunk nekik tulajdonított – jellemzőivel: 20. vers: liberalizmus (libertinizmus), 21. vers: fanatizmus, fundamentalizmus, 22. vers: újra csak a liberalizmus (libertinizmus) és persze „ezek a mai fiatalok”, 23. vers: a gazdasági, politikai, hatalmi érdekeket kiszolgáló igazságszolgáltatás. És indulhatnánk rögtön a szószékre, érdemes köszörülve nyelvünket e világon. Azonban a vasárnap jellegéből adódóan (Agendánk így fogalmazza ezt meg: Isten hív *minket* – Meg ne vessétek azt, aki szól), különösen is az ógyházi evangéliumból, lekióknából (A nagy vacsora, Lk 14,15–24) sokkal inkább a ház urának baráti, rokoni köre kerül előtérbe. Azok, akikkel korábban ilyen-olyan kapcsolat fűzi össze, és ez a kapcsolatuk feltételezi, hogy részesedjenek a meghívásban. Azok pedig, akik még ismeretségi viszonyban sincsenek a ház urával (az általánosítónak lebecsült, Istent nem ismerő, „fogyatékos”, „jöttment” nagyvilág) éppen az ellentétes pólust képviselik: ők azok, akik végül megtöltik a helyeket az asztal mellett. Ezt szem előtt tartva ítélszékünk talán újra szószékké válhat.

Bűn és büntetés... Nem gondolom, hogy a padokban bennünket hallgatóknak arra lenne szüksége, hogy újrávilágítsunk arra, milyen bűnös világban, egyházban élünk. Ha csak azért nem, hogy a mindenkori jelenlévők természetesen kivételnek érezve magukat megerősödhesenek a maguk „szentségének” tudatában, felszabadítva magukat az ősi mondattal: *Isten, hálat adok neked, hogy nem vagyok olyan, mint a többi ember.* (Lk 18,11) Bármenyire is túlonúl egyediek az Ézsaiás által felsorolt jelenségek, bűnök, amelyek szó szerinti „címezett köréből” – például a 21. vers esetében – az absztinens igehallgató rögtön ki is húzhatja magát, általános, a bennünket is keserítő, megkísértő bűnről szól ígénk. Az istenkapcsolatunk összetöredeztségéről, széteséséről. A valós életörömünk elvesztéséről, „bölcességünk” kiüresedéséről.

De már hallom is Géza bácsi ellenvetését az istentisztelet után: „Már megint miért rajtunk kell elverni a port, akik itt vagyunk? Miért mindig bennünk kell erősíteni a bűntudatot?” És Géza bácsinak igaza van. Nagyon könnyű populárisan ostoroznunk igehallgatóink vélt vagy

valós bűneit, sokkal nehezebb a megújult istenkapcsolatért együtt küzdeni velük. Igehirdetőkként pedig erre hivatunk el. Mert az a Krisztus hatalmazott fel erre bennünket, akin a „súlytalanság büntetése” kitöltetett, akiben maga Isten válik részévé ennek a küzdelemnek. Hogy újra súlya legyen a Valóságnak, az Életnek, a Jónak.

Kendeh K. Péter

.....

Tallózó

„Az elvilágiasodott gazdagok minden erkölcsi törvényt a feje tetejére állítottak. Azt mondták jónak, ami a saját érdekeiket szolgálta. De rossznak és károsnak mondták Isten szent törvényeit, kigúnyolták az ősök tiszta hitét. Nem fogadták el a dorgálást a prófétától. (...) Nemcsak gazdasági és erkölcsi téren, hanem egész gondolkodásukban elszakadtak Jeruzsálem gazdagai az atyák Istenétől. A világi, főleg egyiptomi »bölcesség« megtámadta a hitüket is. A nemzet megmaradását nem Isten hatalmától és hűségétől várták, hanem saját politikai ügyességüktől. Azonban a bölcesség kezdete az Úr félelme. (...) a bírák csak tehetetlen eszközök a gazdagok kezében, Ám 2,6. Ahelyett, hogy az igazság és jog érvényesítésében, a jogfosztottak védelmében lennének rettenthetetlenek, az ivásban, az italok keverésében és fűszerezésében »hősök«.” (Jubileumi kommentár. *BibliaTéka CD-ROM*. Arcanum Digitéka Kft.)

„A jaj műfaj (rendszerint hōy + participium) a halottisirató egyik prófétai alkalmazása lehet (...) Valószínű, hogy a 10,1–4-ben olvasható jaj (a 4b-ben található refrén kivételével) a hat másik, e fejezetben található jajjal eredetileg egy hét jajból álló sorozatot alkotott.” (*Jeromos Bibliakommentár*. Szent Jeromos Katolikus Bibliatársulat)

„A prófétai »jaj« őszinte szó (6,5) és a visszavonhatatlant kénytelen közölni. (...) Mintha fel lenne függesztve a bűnbánat lehetősége, mert végbe kell mennie, amit Isten elhatározott. (...) Hirdeti továbbá a szent Isten közelségét, aki a megátalkodotton is megbizonyítja majd szentségét azzal, hogy szabadjára engedi haragjának eszközeit.” (Szabó Andor: *Lábam előtt mécses a Te igéd*. Kálvin Kiadó)

„Ézsaiás nem játssza az álszent kívülálló szerepét; az utolsó jajt saját maga fölött mondja ki (6,5). (...) Amikor bűneikkel szembesültek, ezek az emberek vagy arcátlanul viselkedtek (18–19), vagy körmönfont érveléshez folyamodtak, hogy igazolják tetteiket (20). Semmi nem tudta elrejteni azonban azt a tényt, hogy megvetették a Seregek Urának tanítását (...)” (Barry Webb: *Ézsaiás könyve*. Harmat)

.....

Illusztráció

GONDOLATOK (továbbgondolásra)

(*a jót jónak, a rosszat rossznak érezni, s utána mondani – s nem csak etikai értelemben*)

„...ha egy férfi a felesége karjai között a túlvilág után vágyakozik, enyhén szólva ízléstelenség és semmiképpen sem Isten akarata. Istent abban kell megtalálnunk és szeretnünk, amit éppen ad. Ha úgy tetszik Istennek, hogy lenyűgöző földi szerencsében részesít, akkor ne legyünk kegyesebbek Istennél... Nem hiányoznak azonban majd olyan órák, amelyekben arra emlékeztetünk, hogy minden földi még csak ideiglenes, és jó, ha szívünkben az örökkévalóság gondolatát forgatjuk. Annak, aki Istent a földi boldogságban megtalálja, s ezért Neki hálát ad, legvégül nem maradnak ki olyan órák, melyekben őszintén kimondja: hazavágyom. Mindennek megvan a maga ideje, s az a fő, hogy Istennel lépést tartsunk...”

(Bonhoeffer: *Lépést tartani Istennel*)

(az alap: a feltétlen autoritás kikezdéséről)

„A szabadgondolkodók és a szabadgondolkodó művészek új meghasonlást idéztek elő, amikor Krisztus erkölcsstanát és istenségét támadták, egyelőre óvatosan... kezdetben titokban röhögnek, de röhögésük Moliére Don Juanjával végül felcsap az égig. A két évszázad alatt,

mely a 18. század végének forradalmi, s ugyanakkor szentségtörő felfordulását előkészítette, a szabadgondolkodók minden erőfeszítése arra irányult, hogy ártatlant vagy együgyűt faragjanak Krisztusból, az emberek világhoz kapcsolják, ahhoz, ami nemes vagy mulatságos bennük. Így nyílik meg a tér a támadásra az ellenséges éggel szemben.”

(Camus: *A lázadó ember*)

VERS

Pilinszky János: *Kérdés*

Hol járunk már az éden fáitól!

Világunk büszke madarának
csőrében porladunk.

Hullám befagy,

lüktetés, csobogás eláll,

meghasadnak az evidenciák.

Akárhonnán,

érkezhet mondat

akárhonnán?

LACKNER PÁL

Igehirdetés iktatási istentiszteleten*

Kedves testvéreim!

Az elmúlt hetek valamelyik reggelén munkába jövet a Panónia expresszen együtt utaztam a Győri Ütőegyüttes alapítójával. A beszélgetés során egy elgondolkodtató példát említett, ami azóta sem ment ki a fejemből.

A koncert előtt a hallgató izgalomban megkérdezi tanárát, aki a másik pultnál áll: „Tanár úr már nem izgul?” A válasz: „Sajnos már nem.” Elgondolkodva eszembe jutott, hogy a szószékre lépve bennünk, lelkészekben ez a szent izgalom megvan-e, vagy a rutin elnyomja?

Férfiasan be kell vallanom, régen okozott már akkora gondot számomra prédikáció, mint ez a mostani, és ez nem azért van, mert ezen a szószéken most állok először. Hetek vagy inkább hónapok óta kavarnak a fejemben bibliai igehelyek, jelennek meg gondolatsorok és frapánsnak sejlő szövszerkezetek, de mindegyik után ott maradt a kérdés: valóban erről kell-e ma prédikálnom? Már az is megfordult a gondolataim közt, valóban nekem kell-e itt állnom...

Először, a személyi beszélgetés idején, októberben még Jónás könyve lebegett a szemem előtt, amiben biztos köz-

rejátszott az is, hogy a nagyobbik fiam és osztálya tavaly ezt adta elő *Babits Mihály* feldolgozása szerint. Tetszetősnek tűnt volna a párhuzam a ninivei küldetés alól szabadulni akaró Jónás esetével, ahogy saját életembe immár sokadszor lép be a katonai szolgálat, illetve a tábori lelkesítés.

Azután januárban, amikor átvettem a kinevezésem, a páli levelek gyöngyszemei közül már majdnem elkészültem az efezusi levél Krisztus-himnuszáról szóló igehirdetéssel, koordinátarendszerrel és egyebekkel, amikor egyre gyakrabban és erőteljesebben felvillant előttem a bibliaolvasás nemzetközi evangélikus segédeszközének, a Herrnhutból származó Útmutónak az évi igéje a maga rövid, ámde magvas formájában: *Jézus mondja: könyörögtem érted, hogy el ne fogyatkozzék a hited.* (Lk 22,32)

Félelmetes dramaturgiája van ennek a fejezetnek: Jézus tanítványai az Olajfák hegyén van, várja Júdást és a templomőrök embereit, jelen lévő tanítványai közben rangvitát folytatnak egymással – mert nem igazán tudnak a Mesterrel most mit kezdeni – arról, ki a nagyobb. Ismerjük mi is a kérdést, hiszen hierarchikusan tagozott közegekben élünk: mind az egyház, mind a hadsereg az. A tábori lelkész pedig – a dolog természeténél fogva, hivatalból is – mindkettőhöz kötődik. Vezetőként már magam is

* Elhangzott a Budapest–Deák téri templomban, 2005. március 9-én, a tábori püspök beiktatásán.

jól tudom ennek a felépítésnek az előnyeit, elvi és gyakorlati szempontból egyaránt, még ha vezettként nem is voltam mindig meggyőződve erről. Ez az egész fejezet arról szól, hogy itt mégsem ez a legfontosabb. Jézus Pétert nem kioktatja, nem is valamiféle forradalmárként szól a rendszer, illetve a kérdés felesleges voltáról, hanem egyszerűen a valódi hangsúlyt hozza elé: *Könyörögtem érted, hogy el ne fogyatkozzék a hited.* Napról napra világosabb számomra, hogy ez nem csak Péternek szól, annak az egykori halásznak, aki ezután még fogadkozni is fog, azután meg jön a hármaskakasszó. Nem, ez nyilvánvalóan minden ember számára szól, nem csak az apostolok helyszínen tartózkodó élcsapatának, a nagy hangot gyakran használó Péternek és a mennydörgés fiainak: Jakabnak és Jánosnak, akik családi tradícióikhoz méltóan maguk is képesek vehemensen vitatkozni. Szól a hitben önmagukat erősnek tartókhöz, a kérdezőkhöz, a kételkedőkhöz, a keresőkhöz, az ingadozókhöz, hozzád és hozzám, mindenkéhez általánosan és egyetemesen, kivétel nélkül. Érdemes pár pillanatra megállnunk e kategóriák mellett.

Sokan gondolják magukról, hogy ők a *hitben erősek*. Lelkészi tapasztalatom szerint az esetek markáns részében ez a kijelentés inkább valamely elvárásnak megfelelni akarás, mintsem őszinte tény. Az erős hit szükségszerűen növeli az alázatot, hiszen minél szorosabb a kapcsolat Krisztussal, annál inkább érzi az ember saját ráutaltságát, rászorultságát.

A jól informáltak korát éljük. Most nem divat a kérdezők közé tartozni, hiszen ezzel bevalljuk, nem mi vagyunk azok, akik mindig mindent tudnak, éppen ezért rendkívül fontosak, és ebből kifolyólag nélkülözhetetlenek. A világ trendje ez, de a dolgok rendje az, hogy kérdéseinkre kapunk választ. A hit hallásból lesz – valljuk régóta. A személyes hit is a kimondott kérdéseken keresztül épül. E téren az erősödéssre mindenki rászorul.

Az ingadozókból sokszor az elszánás hiányzik: tudom, hogy futni kéne, de... Tanulni kellene valamit, csak hogy... Muszáj kimondanom, ámbár... A lista szabadon folytatható, példa könnyen akad. A krisztusi úton nem járni nehéz, hanem elindulni. Túl kell lépni a menni vagy maradni dilemmáján: a cél adott, az idő múlik.

A kételkedők nem feltétlenül alkotnak negatív csoportot. Esetenként az intellektuális korrektség miatt nem tudnak

vagy nem mernek szembenézni azokkal a kérdésekkel, amelyek szétfeszítik az emberi megismerés és logika határait. Kétségtelen, hogy a kételkedés kimondása igényel némi bátorságot, de ez csak állomás az emberi pályán, nem lehet végcél. Lehet azonban figyelemfelhívás vagy segélykiáltás a környezetnek, jel, mint Ady verssora: „...mert hinni akarok”, csak még nem merek a racionális világ látzó biztonságától – vagy biztonságlátszatától – elszakadva Istenre hagyatkozni.

Sokan vannak a *keresők*. Akik érzik, valami hiányzik az életükből, de még nem tudják azt meghatározni. Egy fűszer kéne még az ételbe, hogy igazán jó legyen, egy szín a csokorba, hogy harmonikusan nézzen ki, egy jó zene a programhoz, hogy lekerékítse azt. A hiány meghatározása nagy lépés a megoldáshoz. Csak az talál, aki tudja, mit keres. A tétova kereséssel felfedezhetünk, rálelhetünk. Ez azonban nem más, mint a „majd jó lesz egyszer valamire” effektus. Krisztus azonban nem ez a kategória. Ebbe a csoportba tartoznak azok is, akik keresik azt az utat, amit ismertek, amin jártak, amiről a történelem fordulatai lesodorták őket. Nekik kicsit könnyebb, mert még rémlik valami arról, hogy mit keresnek, bár lehet, hogy nehezebb is a helyzetük, mert tartanak attól, milyen fogadtatásban lesz részük azok felől, akik ott maradtak az úton.

E mini rendszertan bármely csoportjában is érzed magad otthon, kedves testvérem, látszik, hogy egyik sem tökéletes, mindegyik igényli a segítséget. Ez, ha emberi módon történik, nem vezet a teljességre. Csak egyedül Krisztus, az ő szeretete és támogatása segít igazán valamennyiünknek. A harcban fontos a jó szövetséges. A hit harcában a legjobb és a leghatékonyabb szövetséges áll a mi oldalunkon, a „hős vezér”, ahogy a bevezetőben énekeltük Luther sodró erejű énekében, egyházunk himnuszában. Ő könyörög értünk, folyamatosan. Nem nekünk, hanem értünk. De nemcsak értünk, hanem minden emberért egyaránt.

Minden lelkeszi szolgálat, így természetesen a tábori lelkeszkedés alapvető feladata ehhez a Krisztushoz segítség. Minden más, legyen az lelkipozítás, tanítás vagy kulturális tevékenység, ennek a mellékterméke és támogatója. Akár munkatársnak, akár a szolgálatot igénybevevőnek tartod magad, ne feledd: Jézus neked mondja: *könyörögtem érted, hogy el ne fogyatkozzék a hited.* Ámen.